

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Засоби маніпулятивного впливу у грецькому політичному дискурсі

освітнього рівня «**магістр**»
студентки II курсу
спеціальності 035 Філологія (035.081 Новогрецька мова
і література (переклад включно)),
галузі знань 03 Гуманітарні науки,
освітньої програми
«Новогрецька філологія, англійська мова та переклад»,
Дорошенко Карини Олександрівни

Керівник роботи:

канд. філол. наук, доц. Левко Олександр Вадимович

Рецензент:

канд. філол. наук, доц. Савенко Андрій Олександрович

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри
загального мовознавства, класичної
філології та неоелліністики

Протокол № _____ від « _____ » _____

Завідувач кафедри

д-р філол. наук, проф. С. П. Гриценко _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	8
1.1. Сила слова.....	8
1.2. Сутність маніпуляції та її ознаки.....	12
1.3. Мистецтво риторики як ключ до ефективної маніпуляції: екскурс в історію.....	16
1.4. Поняття політичного дискурсу та його основні характеристики.....	19
1.5. Реалізація маніпулятивного впливу у політичному дискурсі.....	21
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ	27
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В МЕЖАХ СТРАТЕГІЇ ПОЗИТИВНОЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ	29
2.1. Висловлення вдячності аудиторії.....	29
2.2. Оперування фактами	32
2.3. Інклюзивність.....	34
2.4. Апеляція до дітей.....	36
2.5. Використання ідентифікаційних формул.....	39
2.6. Апеляція до національної ідентичності.....	42
2.6.1. Ативізація почуття патріотизму.....	43
2.6.2. Апеляція до історичної спадщини.....	44
2.6.3. Апеляція до символів.....	46
2.7. Блискуча загальність	51
2.8. Посилання на авторитет.....	57
2.9. Апеляція до аудиторії як носіїв цінностей.....	59
2.10. Побудова дружніх стосунків.....	62
2.11. Повтори.....	64
2.12. Метафори	68
2.13. Представлення власних ідей, як єдино можливих варіантів.....	76
2.14. Невербальні засоби маніпулятивного впливу.....	79

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ	85
РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В МЕЖАХ СТРАТЕГІЇ НЕГАТИВНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНШИХ.....	86
3.1. Навішування ярликів.....	86
3.2. Контрасти	93
3.3. Прецедентні феномени.....	97
3.4. Риторичні запитання.....	100
3.5. Метафори.....	105
3.6. Невербальні засоби маніпулятивного впливу.....	109
ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ.....	113
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	114
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	122

ВСТУП

Маніпуляція є невід’ємною складовою політичного дискурсу будь-якої країни. Політичні діячі ще з античних часів використовували різноманітні маніпулятивні засоби задля впливу на громадську думку, контроль над масами, спрямування уваги у потрібне їм русло і просування власних ідей та поглядів. Ця кваліфікаційна робота присвячена дослідженню і аналізу цих засобів на прикладі грецького політичного дискурсу.

Існує багато праць, що, спираючись на знання з таких галузей, як політологія, комунікативні студії, лінгвістика та психологія, присвячені різнобічному дослідженню політичного дискурсу і його особливостей, а також висвітленню самого явища маніпуляції, її багатогранної природи, різноманітних засобів маніпулятивного впливу та їхніх наслідків на суспільство.

У цьому контексті варто згадати таких зарубіжних дослідників, як В. Ліппманн [46], Г. Ласвел [45], Р. Бахем [24], Т. А. ван Дейк [65], Луї де Соссюр [34], та вітчизняних – Н. Деренчук [3], О. В. Маріну [14], О. В. Дмитрук [4], М. О. Зайцеву [7]. Хотілося б окремо сказати про Джорджа Лакоффа, що зробив вагомий внесок у дослідження цього напрямку. Його робота «Не думайте про слона!» висвітлює роль фреймінгу у політичній комунікації, зокрема у маніпулюванні громадською думкою [44]. Джейсон Стенлі у своїй праці у сфері філософії мови «Як працює пропаганда» досліджує використання пропагандистських прийомів і риторики в сучасному політичному дискурсі, а також їхнього впливу на демократичні суспільства. Він підкреслює, що мова може бути використана як зброя для маніпулювання громадською думкою [62]. Якщо говорити про вивчення засобів маніпулятивного впливу саме у сучасному грецькому політичному дискурсі, то таких досліджень існує небагато. Можна виділити роботи К. Деспіни «Μηχανισμοί χειραγώγησης του πολιτικού υλοκείμενου, η περίπτωση της Ελλάδας: 2007 έως 2019» («Механізми маніпуляції політичного суб’єкта, приклад Греції: 2007-2019 роки») [71] та М. Дімуді «Η χρήση του φόβου ως εργαλείου πολιτικής κυριαρχίας. Η περίπτωση της Ελλάδας

2010-2015» («Використання страху як інструменту політичного домінування. Приклад Греції впродовж 2010-2015 років») [73].

Актуальність нашого дослідження обумовлена тим, що вивчення засобів маніпулятивного впливу у політичному дискурсі є вкрай важливим в умовах сучасного суспільства. Розуміння того, як діє маніпуляція, та якими засобами користуються політичні діячі для здійснення маніпулятивного впливу є життєво важливим для збереження демократичного світу. Коли суспільство озброєне знаннями і може аналізувати джерела, розпізнавати маніпуляцію та критично оцінювати інформацію при отриманні політичного повідомлення, воно здатне приймати усвідомлені рішення на основі власних переконань, не піддаючись на хитрощі, а також вимагати прозорості та етичної поведінки від окремих політичних діячів, партій та засобів масової інформації. Окрім того, існує не так багато досліджень засобів маніпулятивного впливу саме у грецькому політичному дискурсі, що підвищує актуальність нашої роботи, адже переважна більшість досліджень з подібної теми базувалися на англійськомовному матеріалі. Наше дослідження буде враховувати особливості саме грецької мови і грецькомовного світу, адже матеріал, що відібраний для дослідження, є відображенням сучасних тенденцій і проблем саме у грецькому суспільстві.

Новизна роботи полягає у тому, що у ній вперше досліджено засоби маніпулятивного впливу у промовах відомих грецьких політичних діячів, зокрема Кіріакоса Міцотакіса та Алексіса Ципраса за період 2019-2023 років; в роботі проаналізовано промови згаданих політиків на предмет інтенцій та комунікативних стратегій вперше в українській лінгвістиці; в роботі застосовано методіку критичного аналізу дискурсу до новітнього грецькомовного матеріалу у політичному дискурсі.

Мета роботи — дослідити вербальні та невербальні засоби маніпулятивного впливу в грецькому політичному дискурсі.

Для дослідження необхідно вирішити наступні **завдання**:

- визначити зміст поняття маніпуляції, його відмінність від переконання, проаналізувати роль маніпулятивного впливу в політичному дискурсі та його наслідки для суспільства;

- дослідити специфіку використання засобів маніпулятивного впливу у грецькому політичному дискурсі на основі промов Кіріакоса Міцотакіса та Алексіса Ципраса.

Об'єктом дослідження є грецький політичний дискурс.

Предметом дослідження є засоби маніпулятивного впливу в грецькому політичному дискурсі.

Матеріали дослідження: промови очільників двох впливових політичних партій Греції – Кіріакоса Міцотакіса та Алексіса Ципраса, як у аудіовізуальному, так і у задокументованому вигляді.

Методами дослідження є наступні:

- дискурс-аналіз письмового та усного мовлення з промов політичних діячів для виявлення стратегій, мовних засобів та тем, що використовуються для маніпулювання громадською думкою;

- метод контекстуального аналізу для аналізу значень лексем і словосполучень у соціально-культурному контексті;

- описовий метод для опису засобів маніпулятивного впливу;

- метод прагматичного аналізу для розкриття засобів маніпулятивного впливу з боку особливостей їхнього застосування і інтенції їхнього використання;

- метод семантичного аналізу для визначення змісту слів та словосполучень; їх інтерпретація задля розкриття того, що хотів передати мовець.

Теоретична цінність роботи полягає в тому, що в ній застосовано методики аналізу дискурсу до сучасного грецькомовного політичного дискурсу, що може бути використано у подальших дослідженнях сучасного політичного дискурсу в Греції.

Практична цінність дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані як допоміжний матеріал для розгляду засобів маніпулятивного впливу у рамках дисципліни «Комунікативні стратегії (новогрецька мова)» і вивчення цього питання саме у контексті грецькомовного простору.

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1 Сила слова

Мова - це зброя політиків,
але мова - це зброя у
багатьох людських справах.
Ноам Хомський [64]

Мова, яка є основним інструментом комунікації між людьми, може стати потужною зброєю. За допомогою неї люди можуть переконувати, мотивувати, маніпулювати і керувати. Правильно підібрані слова можуть впливати на сприйняття реальності, прийняття рішень.

Як зазначив Ноам Хомський, мова застосовується як інструмент впливу у багатьох сферах нашого життя [64]. Наприклад, маркетологи використовують різні лінгвістичні прийоми, зокрема слогани, щоб викликати довіру і спонукати до покупки товару, який може і не являтися необхідністю або взагалі бути чимось шкідливим, якщо раціонально зважити всі «за» і «проти».

У процесі справляння судочинства мова також відіграє значну роль. Звісно, докази мають важливе значення, однак багато залежить від того, як саме ці докази подати. Адвокати та прокурори беруть участь у словесному бою, використовуючи стратегії для побудови переконливих наративів, які б змогли виставити людину або ситуацію у поганому або ж більш вигідному світлі, викликати співчуття або ж невпевненість, що у результаті неодмінно вплине на вердикт, адже навіть у 62 статті Конституції України закріплено, що всі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь [9]. Цей принцип – «*in dubio pro reo*» – стосовно кримінальних правопорушень діє у правових системах багатьох інших демократичних держав, зокрема і у Греції.

Мова також може стати вирішальним фактором при тлумаченні законів і договорів. Іноді багато суперечок точаться навколо змісту одного слова, яке може кардинально змінити ситуацію, і яке кожен учасник справи хоче трактувати на свою користь.

Журналісти, редактори і загалом засоби масової інформації виходять за межі звичайного інформування суспільства і впливають на наше сприйняття тієї чи іншої події, використовуючи спеціально обрані заголовки, слова з негативним або позитивним забарвленням, або ж взагалі подаючи неправдиві дані, що може деформувати наше уявлення про реальність.

Втім, ніде використання мови не є більш значущим, ніж у політиці. Адже політики – це саме ті люди, які, як демонструють події минулого та сьогодення, вершать історію. Їхні рішення можуть вплинути на долю не тільки свого народу, а й узагалі на весь світ. І від риторики, якою вони послуговуються, буде залежати те, чи підтримає суспільство те чи інше рішення. Промови політиків пишуться з особливою ретельністю, адже справді гарні промови повинні викликати саме ті реакції, які були наперед заплановані. Політики використовують мову для мобілізації прихильників, згуртування мас, дискредитації опонентів та просування своїх ідей.

Людям подобається те, що вони хочуть чути. І тому вміле використання мови зазвичай притаманне успішним політикам, які досконало володіють мистецтвом маніпуляції для досягнення своїх цілей і для завоювання прихильності та довіри громадян. Створивши перед публікою образ з гарною репутацією, вони вдають, що дбають про інтереси суспільства і ставлять їх вище за свої власні. У результаті люди підсвідомо починають довіряти, адже нам подобаються ті, хто про нас дбає, ми їм віримо. Отримавши довіру громадян, політики зосереджують у своїх руках більше влади. Можна навіть сказати, що люди самі наділяють політиків владою. Адже довіра будує впевненість, і, як наслідок, через певний час люди уже можуть не піддавати сумнівам слова того чи іншого політичного діяча.

У своїй крайній формі це може призвести до створення культу особистості. Наприклад, у тоталітарних суспільствах диктатор є вищою істотою, богоподібною фігурою, яка ніби наділена тими знаннями, якими більше ніхто, окрім неї, не володіє. Як наслідок, ніхто не піддає сумніву те, що саме ця людина повинна встановлювати правила, яким всі інші повинні неухильно слідувати [34, с.19].

Отже, мова – це інструмент влади, за допомогою якого політики керують думками людей і можуть навіть розв’язувати війни. Існує безліч прикладів з всесвітньої історії, що підтверджують це твердження. Варто тільки згадати Гітлера, який став втіленням сподівань німців, які вбачали в ньому краще майбутнє. Його промови завжди викликали величезний ажіотаж, він говорив те, що люди хотіли почути, у такий спосіб змушуючи слідувати за собою, зачаровуючи, неначе заклинатель змій або ж Гамельнський щуролов.

Однак нам, українцям, не треба далеко ходити, адже кожен з нас зараз переживає на собі наслідки маніпуляції зі сторони Путіна, риторика якого, до речі, дуже схожа на риторику Гітлера. Лідер фашистської Німеччини спирався на те, що етнічні німці зазнають утисків від поляків, Путін же виправдав війну тим, що потрібно захистити російськомовне населення Донбасу.

Хоча маніпуляція за своєю суттю передбачає вплив на інших, спрямовує їх до певних дій або думок, вона може бути застосована і для благих цілей. Це залежить від людини, яка використовує засоби маніпулятивного впливу, від її намірів.

Наприклад, у цьому контексті можна говорити про легендарні промови Вінстона Черчилля, такі як «Кров, піт і сльози» [31], «Це був їхній зоряний час» [32], «Ми будемо битися на пляжах» [33]. Вони та багато інших його промов часів війни слугують переконливою ілюстрацією того, як маніпуляція може бути застосована для благородної мети. Вінстон Черчилль усвідомлював жахливі обставини, в яких опинилася Британія, наслідки можливої поразки в майбутньому, тому він використовував свої ораторські здібності, щоб вселити в людей віру в перемогу, рішучість і стійкість. Апелюючи до почуття обов’язку,

патріотизму та спільної ідентичності, тодішній прем'єр-міністр мотивував населення терпіти труднощі, не опускаючи руки, та продовжувати боротьбу проти нацистської Німеччини.

Отже, маніпуляція не завжди призводить до негативних наслідків, і, наприклад, може підштовхувати до об'єктивно кращих рішень або ж надихати на подвиги. У кризових ситуаціях або перед обличчям складних викликів людям, які легко піддаються паніці або можуть бути охоплені страхом, може знадобитися джерело натхнення та мотивації, щось, що зможе їх впевнити у можливості подолання негараздів, об'єднати навколо спільної проблеми та показати шляхи її спільного вирішення. Проте, у цьому і полягає небезпека. Згідно з Луї де Соссюром, маніпуляції є найбільш ефективними у середовищі, яке перебуває у стані кризи. Адже за таких ситуацій моральне судження людини є менш стабільним, і її цінності і принципи легко похитнути і направити в інше русло, оскільки виходить, що ті цінності, які поділяла людина до цього моменту, не привели суспільство до належного і безпечного рівня життя, що у результаті закладає фундамент для бажання усе змінити [34, с. 12]. Можна сказати, що цим якраз і скористався Гітлер. Виправдання певним вищим благом розв'язало руки для здійснення аморальних дій.

Цікавим є також той факт, що люди являються такими створіннями, які насправді легко піддаються впливу авторитетних осіб, їхнім маніпуляціям і вказівкам, навіть якщо спочатку це може суперечити їхнім особистим принципам. Наприклад, Стенлі Мілгрем у 1960-х роках за допомогою експериментів довів, що більшість людей готові підкорятися авторитетним особам, навіть якщо це значить, що у результаті вони завдадуть шкоди іншій людині (у експерименті йшлося про удар електричним струмом). Результати свого експерименту і висновки, які можна з цього винести, він детально описав у роботі, що називається «Покірність владі: експериментальний погляд» [51].

Проте, у всьому цьому немає нічого дивного, адже людина – це істота, яка з самого дитинства вчиться поважати тих, хто є авторитетом, і підкорятися їм, це входить у її соціалізацію і у механізм її пристосування та виживання у

соціумі. Спочатку це батьки, дідусі та бабусі, загалом старші родичі, потім це вчителі, роботодавці, інститути влади. Страх негативних наслідків у випадку непокори, таких як покарання, соціальне відторгнення і осуд, також сприяє тому, що люди підкоряються авторитетним особам.

У випадках, коли люди підтримують рішення політиків і їхні ідеї, виконують їхні накази, може також відбутися перекидання відповідальності. Люди не будуть відчувати себе відповідальними або винними за щось, адже «їм так сказали», і не просто хтось, а ті, хто ніби знають краще.

Загалом, можна сказати, що людина живе у системі, де вона постійно комусь підкоряється, постійно знаходиться під впливом тих, хто має більше влади, тому часто просто пливе за течією, стає легко контролюваною і перестає мислити критично, що веде до того, що вона легко ведеться на маніпуляції.

Отже, якщо політики і вдаються до використання засобів маніпулятивного впливу, то вони повинні це робити виважено і обережно, адже навіть для досягнення об'єктивно благородної цілі застосування маніпуляції може перетнути етичну межу.

Цілком очевидним, однак, є те, що застосування маніпулятивних тактик задля просування власних корисливих цілей, руйнівних ідей або експлуатації вразливих верств населення, є цілком неетичним і неодмінно приведе до негативних наслідків.

1.2. Сутність маніпуляції та її ознаки

Явище маніпуляції завжди викликало багато дискусій і суперечок, адже це те, з чим людина стикається щоденно. Особливо актуальним є вивчення маніпуляції у політичному дискурсі, невід'ємною частиною якого вона є, адже від цього залежить подальший розвиток демократичного і критично мислячого суспільства.

Саме слово «маніпуляція» походить з французької мови (від слова «manipuler», що перекладається, як «маніпулювати, обробляти»), в яку воно

прийшло з латинської («manipulus»). Існує дві версії стосовно складників цього слово у латині. За першою, воно утворилося від поєднання основи іменника «manus» (рука) та дієслова «pleo», що означає «наповнюю» [6, с. 383]. За другою версією, від поєднання цього іменника з дієсловом «pulare» - «рухати, направляти, підштовхувати» [48].

У словниках можна знайти декілька визначень цього поняття. Наприклад, у Кембриджському словнику зазначено, що «маніпуляція» - це контроль над кимось або чимось задля власної вигоди, часто несправедливий або нечесний [47]. У Тлумачному словнику української мови подається декілька дефініцій: складна дія, яка виконується за допомогою рук, і вимагає вправності, навичок; складна дія з окремими об'єктами задля досягнення певної цілі; дія за значенням дієслова «маніпулювати»; синонім до слів «махінація», «шахрайство» [20].

Отже, можна сказати, що поняття «маніпуляція» має подвійну природу. У своєму первісному значенні маніпуляція означає складні, виконувані руками дії, які вимагають певних знань та навичок. Наприклад, всі добре знають таке словосполучення, як «хірургічні маніпуляції», яке є широко вживаним у медичній галузі. Однак з часом до початкового значення додалося ще одне, яке позначає акт здійснення впливу над кимось, але не фізичного, а психологічного, що слугує на користь інтересам маніпулятора і часто має негативні наслідки для особи, якою маніпулюють, адже під впливом маніпуляції її світосприйняття може відрізнитися від справжнього стану речей, а рішення не будуть цілком усвідомленими.

Відмінність маніпуляції від звичайного переконання полягає у тому, що маніпуляція переконує не відкрито і прозоро, а приховано. Підтвердженням цієї думки слугує те, що слово «маніпуляція» є синонімічним до слів «шахрайство» або ж «махінація». Під впливом шахраїв людина, яка не знає про справжній стан речей і про справжні мотиви шахрая, робить те, що ніби вважає потрібним, потім залишаючись обманутою.

Більшість науковців розділяють думку, що ознакою маніпулятивного впливу є його прихована природа. Наприклад, Ерік Берн у своїй всевітньовідомій книзі «Ігри, в які грають люди» пише про маніпуляції як про «приховані трансакції» [1].

Людина, яка піддається маніпулятивному впливу, не усвідомлює цього. Вона переконана, що ідеї, які зародилися в її думках, є її власними, а рішення, які вона приймає, є її власним вибором. Для того, щоб вплив був вдалим, людина повинна мати свободу думки, принаймні думати, що вона її має [34, с. 5]. Тобто маніпулятор створює ілюзію, яку не всі можуть розпізнати, адже не всі володіють необхідними знаннями або ж просто не є достатньо проінформованими. Отже, маніпуляція є ніби «невидимим поштовхом».

Окрім прихованої дії маніпулятивних засобів, непрозорими є і наміри маніпулятора, про які можна здогадатися тільки якщо помислити критично, подумати про мотиви і про вигоду, яку йому принесуть наслідки маніпулятивного впливу. Луї де Соссюр стосовно цього пише, що маніпуляція якраз і може бути ідентифікована через такі поняття, як цілі, наміри, які пояснюють кількісну присутність деяких формальних ознак маніпуляції, оскільки вони певною мірою сприяють досягненню мети автора або мовця [34, с. 6]. Маніпулятори можуть вдавати, що дбають про спільні інтереси, водночас таємно переслідуючи власні корисливі або ж навіть зловмисні цілі, адже маніпуляція завжди має під собою певну мету.

Маніпуляція часто ґрунтується на тому, щоб «зіграти» на емоціях особи, експлуатувати її слабкості. У цьому контексті ми можемо говорити про використання почуття провини, страхів, співчуття або навіть підлещування задля впливу і контролю над поведінкою, думками та рішеннями індивіда або ж групи індивідів.

Мовні елементи або синтаксичні структури, які кваліфікуються, як маніпулятивні, у політичному дискурсі, самі по собі можуть не обов'язково бути маніпулятивними, адже маніпуляція полягає у тому, щоб наділити їх впливом на прагматичному рівні [34, с. 7]. Наприклад, такі слова, як

«демократія», «свобода», «рівність» у поодинокому їх використанні не справляють такого враження на реципієнта, як їхнє нагромадження, яке викликає у людини позитивні емоції і прихильність, насправді не маючи під собою значного сенсу, адже маніпулятори часто говорять про загальні речі, їхні слова є розпливчастими, надмірно метафоричними та заплутаними.

Одним із мотивів використання маніпуляції може бути прагнення до влади. Адже багато людей, які прагнуть зайняти владні позиції в політиці, можуть мати сильне бажання контролювати, необхідність відчувати себе вищими за інших людей. Маніпуляція також може бути засобом досягнення та утримання цієї влади, оскільки на політичній арені існує конкуренція за владні посади, що певним чином підживлює застосування маніпулятивних засобів впливу на тих, від кого залежить обрання на ту чи іншу посаду.

Політичні діячі можуть використовувати маніпуляції заради покращення свого публічного іміджу та репутації, навіть якщо це спотворює правду. Вони можуть вдаватися до маніпуляцій, що розколюють суспільство, наприклад, експлуатуючи соціальні, культурні та ідеологічні розбіжності, для отримання підтримки або маргіналізації опонентів. Поодинокі випадки маніпуляції не є критично шкідливими, однак коли вони перетворюються на пропаганду, це призводить до руйнівних наслідків.

У межах цієї теми варто також згадати про «макіавеллізм». Цей термін походить від філософа і політичного діяча Нікколо Макіавеллі, який є відомим своїм славнозвісним трактатом «Державець» [13]. Ідеї Макіавеллі полягали в тому, що застосування маніпулятивних засобів у політиці виправдувалося і навіть заохочувалося, якщо це слугувало певній меті. Іншими словами, «ціль виправдує засоби», навіть якщо це йде всупереч моралі та етичним нормам.

Хоча початково термін «макіавеллізм» використовувався у політології задля опису політичних дій, що характеризуються хитрістю, маніпуляціями, обманом і зосередженістю на власних інтересах та цілях, зараз він також використовується у психології. Дослідники зійшлися на думці, що деякі особи демонструють такий набір особистісних рис і поведінку, які відповідають

характеристикам, що приписуються макіавеллізму в політології. Ці риси включають тенденції до використання маніпуляції і обману, стратегічне мислення, а також зосередженість на особистій вигоді. Психологи навіть розробили шкалу для вимірювання макіавеллізму. Ця риса, окрім того, є також частиною так званої Темної тріади особистісних рис, яка включає нарцисизм і психопатію.

Взагалі, деякі вчені висловлюють думки, що усі тексти або акти мовлення можна вважати певною мірою маніпулятивними, і річ тільки у тім, що одні з них за своїм характером є більш маніпулятивними, а інші – менш маніпулятивними [34, с. 2]. З цим можна погодитися, адже кожен комунікативний акт має у собі мету – донести щось до читача, слухача або співрозмовника, отримати щось у відповідь і т.д. Під час цього здійснюється вплив на когнітивний або ж поведінковий рівень реципієнта і, як наслідок, це може вважатися маніпуляцією у одному зі значень цього слова.

Правдивим є також твердження, що ми усі маніпулюємо у повсякденному житті, часто навіть підсвідомо, не маючи прямого наміру. Маніпуляція доступна навіть маленьким дітям, які навіть не усвідомлюючи природу цього явища, можуть маніпулювати своїми батьками. Проте, саме у дискурсах, які передбачають публічність, маніпуляція потребує особливого вивчення, адже під її впливом опиняється уся громадськість.

1.3. Мистецтво риторики як ключ до ефективної маніпуляції: екскурс в історію

У Стародавній Греції риторика відігравала вкрай важливу роль у суспільному житті. Риторика – це мистецтво переконливого мовлення та аргументації. Ті, хто її опанував, користувалися великою повагою в соціумі. Вивчення риторики входило у вищу освіту, було складено багато підручників, в яких містилися поради стосовно того, як досягти красномовства.

Багато грецьких полісів, включаючи Афіни, практикували форму прямої демократії, в якій громадяни брали участь у громадських зборах і прийнятті рішень. Як наслідок, вміння переконливо говорити було необхідним як для політиків, так і для простих громадян, які могли висловлювати перед іншими свою думку стосовно якогось питання. Окрім того, громадяни часто самі представляли себе в суді, і їхня здатність наводити переконливі аргументи, наприклад, для того, щоб захистити себе, могла визначити результат судового засідання, вплинути на думку присяжних. І, звичайно, у політичній сфері не обходилося без публічних промов. Лідери та політичні діячі, такі як Перікл, Демосфен, були відомі своїми риторичними навичками, які вони використовували для просування своїх політичних ідей.

Хоча риторика має слугувати благородним цілям, її використовували також і для маніпулювання та обману аудиторії. Адже, так чи інакше, вона містить у собі прийоми, які можуть бути маніпулятивними, якщо їх використовувати неетично. За Арістотелем, риторика базується на трьох основних складниках: Етосі, Пафосі і Логосі [23, с. 10-11].

Говорячи про Етос, можна цілком справедливо стверджувати, що ритори можуть підвищувати свій авторитет, представляючи себе надійними, обізнаними і добросовісними, навіть якщо це є перебільшенням або ж неправдивим фактом.

Пафос може бути вміло використаний для маніпулювання емоціями, задля завоювання симпатії, нагнітання страху або виклику інших емоційних реакцій аудиторії, які за задумом оратора спрямують думки слухачів у необхідне русло і продиктують їхні дії.

Логос, як апеляція до логіки, може бути використаний для створення ілюзії логічних аргументів, які насправді підводять публіку до помилкових міркувань.

На думку Платона, риторика є для людей найбільшим добром, і водночас — джерелом влади [58, с. 278]. Якраз виходячи з цього, тільки ті люди, які по суті своїй є справедливими, повинні опановувати риторику, адже недобросовісні

особистості будуть користуватися цією владою задля досягнення власних корисливих цілей.

Також варто згадати софістів, які вважали, що істина є суб'єктивною, і під час аргументації вона не є важливою, на відміну від самої здатності переконати. Вони використовували мистецтво риторики, щоб звести нанівець загальновідомі істини та переконати інших у чомусь хибному. Через це їх часто наймали на роль адвокатів у судах, і, звісно, вони піддавалися критиці, зокрема і зі сторони Платона, який визнавав, що «в судах, немає нікому діла до істини, важлива тільки переконаність» [10, с. 92]. І це несправедливо, адже за допомогою мистецтва риторики навіть найнебезпечніший злочинець міг бути виправданий, а невинна людина засуджена до страти.

У Давній Греції навіть з'явилася окрема назва («демагог») для політиків, які використовували ораторське мистецтво, переслідуючи корисливі цілі. Хоча спочатку цей термін не мав негативного забарвлення, згодом так почали називати маніпулятивних і фанатичних лідерів на чолі афінської демократії, які своєю політикою намагалися перетворити її на диктатуру. Демагоги значною мірою покладалися і покладаються на емоційні заклики, намагаючись викликати у аудиторії сильне почуття гніву, страху чи обурення. Вони часто використовують провокативну риторику, щоб викликати емоційну реакцію, змальовують певну кризову ситуацію або загрозу, перебільшуючи небезпеку (навіть вигадану), щоб викликати страх, який веде людей до емоційних рішень без попереднього раціонального обмірковування ситуації.

Окрім того, вони ділять населення на «нас» (себе і своїх слухачів/прихильників) і «їх» (уявних ворогів або опонентів), підсилюючи расові, релігійні та інші упередження. Вони видають себе за захисників «простого народу», єдиних рятівників, які можуть вирішити проблеми громадян.

Прикладом демагога із історії Давньої Греції може бути Клеон, який під час Пелопоннеської війни намагався схилити афінян до вбивства мілітенців, коли останні спробували розірвати свої стосунки з Афінами. Він стверджував,

що їх необхідно справедливо покарати за їхню нелояльність [59]. Ще більш жорстоку політику він пропагував і проти спартанців.

1.4. Поняття політичного дискурсу та його основні характеристики

У сучасній лінгвістиці існує багато різних пропозицій стосовно визначення політичного дискурсу. Наприклад, Т. ван Дейк, говорить про політичний дискурс як про клас жанрів, визначених соціальною сферою, а саме сферою політики [66]. Ця дефініція, на нашу думку, повністю не охоплює всі аспекти політичного дискурсу, тому ми наведемо ще один варіант, запропонований О. Набокою, який краще передає сутність явища.

Відповідно до цієї науковиці, «політичний дискурс» — це окремий вид інституційного дискурсу, що вміщує в себе різноманітні мовні акти у громадській сфері політики разом з екстралінгвістичними суспільно-культурними факторами (чітко визначеними нормами реалізації суспільно-політичної діяльності, суб'єктами комунікації у політичній сфері, типовими політичними позиціями чи ідеологічними поглядами) для здобуття та збереження політичної влади [16].

Політичний дискурс знаходить своє вираження як в усній, так і у письмовій формі. До усної форми можна віднести публічні промови політичних діячів, їхні інтерв'ю, парламентські дебати або дебати під час виборів; пресконференції; виступи на телебаченні або ж радіо. До письмової форми можна віднести договори, програми партій, письмові заяви і оголошення, плакати тощо. З розвитком технологій політичний дискурс поширився і на сферу соціальних мереж. Політики активно використовують свої акаунти для висловлення думок, ідей, інформування про певні події, а також для спілкування зі своїми прихильниками. Політичний дискурс також може включати тексти, написані не політиками, а пересічними громадянами, наприклад, різні листи і звернення, що адресовані політичним діячам або державним установам, ЗМІ, і навіть художні твори, наприклад, політичну

поезію, мемуари та ін. [2, с. 74]. Також можна говорити про невербальні засоби передачі повідомлення, наприклад, жести, сміх, міміка, інтонація і т.д. У політичному дискурсі вони підсилюють маніпулятивний вплив мовних засобів.

Політичний дискурс має певні відмінні риси, які відрізняють його від інших видів дискурсу. По-перше, він є інформативним і сконцентрований на темах, що мають політичне значення, таких як урядова політика, законодавство, вибори, міжнародні відносини, майбутнє держави і суспільства. По-друге, оскільки він призначений для охоплення якнайширшої громадської аудиторії, йому притаманна особлива будова і набір лексики, тож у цьому плані можна говорити про певний рівень стандартизованості. Ключовою особливістю політичного дискурсу є використання риторики для переконання та впливу, зокрема маніпулятивного. Високий рівень експресивності досягається за допомогою різноманітних стилістичних фігур: епітетів, метафор, порівнянь, антитез та ін. Політичному дискурсу притаманна загальнодоступність, оскільки політичні повідомлення мають бути зрозумілими для громадян, і водночас езотеричність, адже справжній зміст повідомлення, усі його приховані аспекти, можуть осягнути тільки спеціалісти [18, с. 188]. Як уже не раз згадувалося, політики використовують мову стратегічно, щоб сформулювати громадську думку та отримати підтримку своїх ідей чи політики, адже те, що відбувається на політичній арені, можна охарактеризувати боротьбою за владу.

Варто відзначити також те, що політичний дискурс містить широкий спектр ідеологій та точок зору, оскільки у ньому задіяні різні політичні партії, кожна з яких має власний погляд на врядування та суспільні проблеми, і може представляти на політичній арені інтереси тих чи інших членів суспільства. Кожна партія має свою особливу риторику, те, за чим її можна впізнати серед інших. У цьому контексті можна говорити про те, що якщо дати громадянину якоїсь країни прочитати заяву певної партії без вказівки на неї, то він її зможе ідентифікувати. Це вже є тим, що буде виокремлювати політичний дискурс кожної країни від інших, не говорячи вже про те, що кожне суспільство має свої

особливості, свої проблеми, свою культуру, своє політичне середовище і свою мову.

Політичний режим має величезний вплив на політичний дискурс, наприклад, в тоталітарних країнах немає свободи слова та вираження поглядів, існує одна офіційна ідеологія і партія, яка її уособлює, що виключає плюралізм і наявність опозиції.

Найбільш ефективним методом для дослідження політичного дискурсу є дискурс-аналіз, який, зокрема, і буде застосований у нашій роботі. Цей вид аналізу в основному зосереджений на виявленні прихованих смислів, реальних інтенцій і кращого розуміння мотивацій. Він необхідний для виявлення стратегій та тактик і прийомів маніпулятивного впливу, які використовують політичні діячі. Окрім того, він дає уявлення про розвиток громадської думки та політичної свідомості. Особливо цінним він є під час виборчих кампаній, адже може допомогти розшифрувати тактики, які використовують кандидати задля завоювання прихильності.

1.5. Реалізація маніпулятивного впливу у політичному дискурсі

Розкривши достатньою мірою питання про політичний дискурс, далі ми перейдемо до аспекту реалізації у ньому маніпулятивного впливу, тобто до того, яким же чином маніпуляція виявляє себе на вербальному рівні.

Маніпулятивний вплив досягається за допомогою різних стратегій, тактик та прийомів. Прийнято вважати, що стратегії являють собою загальний підхід до того, яким чином буде реалізований маніпулятивний вплив. Іншими словами, можна сказати, що стратегії являють собою дорожню карту для досягнення певної цілі та результату. Тактикою називають певний набір прийомів, а прийом являє собою конкретний метод, який маніпулятори використовують в рамках тактики.

Загалом, були спроби класифікації стратегій, тактик та прийомів маніпулятивного впливу, однак вони не надають чіткої картини, адже єдиного

підходу до визначення цих понять немає. Кожен засіб маніпулятивного впливу може вважатися стратегією, тактикою або прийомом в залежності від науковця, його особистого розуміння природи цього засобу і підходу, який він застосовує під час реалізації класифікації. Деякі науковці взагалі не виділяють тактики, не розмежовують поняття «стратегія і «тактика» [14, с. 117] або ж навпаки стверджують, що їх існує безліч [7, с. 103]. До того ж зазвичай такі класифікації стосуються здійснення маніпулятивного впливу взагалі, а не конкретно в межах політичного дискурсу.

Далі ми розглянемо детальніше, які стратегії/тактики/прийоми виділяють деякі науковці, як зарубіжні, так і вітчизняні.

Луї де Соссюр висловив думку, що стратегії бувають локальними та глобальними. Локальні стратегії слугують для обмеження інтерпретації повідомлення реципієнтами на рівні обробки висловлювання. Глобальні стратегії сприяють утворенню адекватних соціально-психологічних умов для отримання ірраціональної згоди з боку реципієнтів. Окрім того, науковець зазначає, що ці два типи стратегій бувають як лінгвістичними, так і нелінгвістичними [34, с. 15].

Т. ван Дейк виділяє дві загальні стратегії: позитивної самопрезентації та негативної презентації інших. Він наголошує, що вони є типовими для упередженого викладу фактів на користь того, хто здійснює маніпулятивний вплив, та перекидання всього негативного на опонентів, ворогів чи якісь конкретні групи людей. Окрім загальних стратегій, цей вчений також наводить список прийомів, які він називає ходами («moves»):

- Макромовленнєвий акт, в межах якого представлені *наші* «хороші» вчинки та *їхні* «погані» вчинки, наприклад, звинувачення, захист;
- Семантичні макроструктури: вибір теми:
 - Підкреслити або звести до мінімуму негативні/позитивні теми, що стосуються *нас/їх*;
- Локальні мовленнєві акти, що реалізують і підсилюють глобальні, наприклад, твердження, що слугують доказами для звинувачення;

- Локальні значення *наших/їхніх* позитивних/негативних дій:
 - Надавати багато/мало деталей;
 - Висловлюватись загально/конкретно;
 - Висловлюватись однозначно/неоднозначно;
- Лексика: вибір слів із позитивним значенням для *нас* і слів з негативним значенням для *їх*;
 - Локальний синтаксис:
 - Активні/пасивні речення, номіналізації: підкреслити або звести до мінімуму *нашу/їхню* позитивну/негативну роль, відповідальність;
 - Риторичні фігури:
 - Гіперболи та евфемізми для позитивних/негативних значень;
 - Метонімії та метафори, що підкреслюють *наші/їхні* позитивні/негативні властивості;
 - Виразність: звуки та візуальні ефекти:
 - Підкреслення (підвищення голосу; великий, жирний шрифт і т.д.) позитивних/негативних значень;
 - Порядок (на початку, в кінці: вгорі, внизу тощо) позитивних/негативних значень [65, с. 373].

Дмитрук О.В. пише про наступні стратегії, які базуються на тактиках:

- стратегія ухиляння від істини (реалізується через використання тактики навішування ярликів, «блискучої невизначеності», перенесення та вживання неологізмів);
 - стратегія викривлення інформації (реалізується через тактики використання повторів, спрощення понять, гіперболізації або навпаки применшення, приховування, підтасовування та вигадування фактів, подрібнення загальної картини);
 - стратегія імунізації висловлювань (реалізується через тактики посилення на авторитет, використання загальних універсальних фраз);

- стратегія модифікації ілюктивної сили висловлювань (реалізується через тактики категоричної та некатегоричної номінації);
- стратегія групової ідентифікації (реалізується через тактики дистанціювання та інклюзивності);
- стратегія структурування за принципом релевантності (реалізується через тактики використання структур з імплікативним потенціалом та надання значущої на думку мовця або автора інформації на початку і в кінці повідомлення) [4, с. 4-5].

О. В. Маріна для аналізу мовленнєвої маніпуляції у американському політичному дискурсі послуговується такими стратегіями:

- Стратегія вживання ідентифікаційних формул, яка має на меті спонукати реципієнта до ототожнення себе з автором/мовцем (створення колективної ідентичності), що реалізується через використання займенників (особових і присвійних);
- Стратегія подання суб'єктивної думки у формі об'єктивного факту або загальновідомої і безумовної істини, що реалізується через використання певного набору слів («як ми всі знаємо», «як нам всім відомо» і т. д.);
- Стратегія посилення на авторитет, яка надає інформації більш достовірного вигляду, адже вона походить від впливової людини/компетентного органу/експерта, і водночас зменшує відповідальність мовця/автора;
- Стратегія вираження «похвали» адресату, що допомагає заручитися підтримкою аудиторії, здобути довіру і прихильність;
- Стратегія підкреслення значущості й істинності ідей, що реалізується через використання риторичних питань, іронічних висловлювань у бік противника;
- «Редукція комплексності» й уживання контрастних оціночних альтернатив, що полягає у створенні протилежних ідей і згадці конкретних фактів без змальовування повноцінної картини;

- Стратегія мобілізації та демобілізації громадської думки. При мобілізації описується складна, кризова ситуація, яка потребує вирішення, спільних дій (реалізація відбувається через негативно-оцінну лексику, використання метафор і обвинувачення «винних»). При демобілізації політичні діячі закликають до втихомирення та спокою, вживають евфемізми та не згадують тих, хто призвів до такого стану речей [14, с. 118-119].

Н. Деренчук у своїй статті використовує поняття «стратегія», «тактика», «прийом» і «метод», не проводячи чіткої межі між цими термінами, і наводить наступні засоби реалізації маніпулятивного впливу:

- Орієнтація на національну самоідентифікацію (вживання патріотичних закликів і символів, що вкорінені у національну свідомість);
- Апелювання до почуття страху (опис загрози, іноді навіть уявної);
- Оперування фактами (перелічення здобутків/дій певних особистостей із частим використанням числівників і відсоткових значень для підсилення достовірності і відвернення фокуса від більш важливих речей і проблем);
- Тактика «логічних помилок», що полягає у прогнозуванні майбутніх подій при врахуванні лише кількох незначних фактів, які ніяк не можна назвати вирішальними;
- Навмисне ухилення, тобто зміщення фокуса на негативні сторони супротивників, ігнорування їхніх позитивних рис і замовчування та заперечення власних недоліків;
- Звернення до емоцій адресата через риторичні питання, експресивну жестикуляцію та вмале використання інтонації;
- Інклюзивність, тобто звернення до конкретної спільноти задля завоювання їхньої підтримки;
- Дискурсивна когерентність, тобто побудова викладу інформації у структурований, збалансований і вишуканий спосіб із вживанням доцільної для теми термінології [3, с. 358-361].

Як ми можемо побачити, класифікації є напрочуд різними, хоча і прослідковуються деякі моменти, де думки науковців збігаються. У нашій роботі ми будемо розглядати засоби маніпулятивного впливу у межах стратегій, спираючись на поділ Т. ван Дейка (стратегія позитивної самопрезентації та негативної презентації інших), оскільки ці стратегії, на наш погляд, являються більш широкими і комплексними у порівнянні з іншими, і навіть можуть охоплювати ті стратегії, які були виокремлені іншими науковцями. Наприклад, оскільки стратегія позитивної самопрезентації направлена на здобуття прихильності і створення позитивного образу, то, умовно кажучи, до неї можна також віднести «вираження похвали адресату», «інклюзивність», «оперування фактами».

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Мова як основний засіб комунікації може бути потужним інструментом влади, за допомогою якого люди у всіх сферах життя здатні маніпулювати свідомістю і, як наслідок, поведінкою інших людей.

Маніпуляція – це прихований вплив на іншу людину, який здійснюється маніпулятором задля досягнення певної мети, зазвичай не в інтересах людини, на яку здійснюється вплив, але в такий спосіб, щоб їй здавалося, що вона сама прийшла до певної думки. Маніпуляція є невід’ємною складовою політичної сфери, вона може здійснюватися як і для благородної мети, так і для досягнення корисливих цілей, що, як демонструє історія і наші реалії, може мати негативні наслідки для усього суспільства. Людина – це така істота, якій властиво довіряти суб’єктам, які їй подобаються, і політикам, як здобули прихильність аудиторії, легше нею маніпулювати.

Риторика, як мистецтво переконливо говорити, що дуже цінувалося у Стародавній Греції і за Арістотелем базувалося на Етосі, Пафосі та Логосі, може слугувати для маніпулятивних цілей. Софісти використовували риторику для доведення фактів, що не були істинними, а для лідерів, які спиралися на ораторське мистецтво з недобросовісними намірами, з’явився окремий термін – «демагог».

Політичний дискурс, для визначення якого ми обрали термін, запропонований О. Набокою, має наступні характеристики: інформативність, виразність та експресивність, загальнодоступність, езотеричність, певний рівень стандартизованості, орієнтованість на теми політики, маніпулятивність, спрямованість на боротьбу за владу, варіативний спектр ідеологій, залежність від політичного режиму.

Маніпулятивний вплив у політичному дискурсі реалізується за допомогою стратегій, тактик та прийомів, хоча остаточного підходу до визначення цих понять, як і всеохоплюючих класифікацій, досі не існує.

У нашій роботі були наведені класифікації декількох науковців, як от Т. ван Дейка, О. В Дмитрук, Н. Деренчук та інших. За основу нашого дослідження ми візьмемо дві загальні стратегії Т. ван Дейка.

РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В МЕЖАХ СТРАТЕГІЇ ПОЗИТИВНОЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ

Стратегія позитивної самопрезентації є однією з основних стратегій, яку використовують політичні діячі. У країнах із демократичним політичним режимом саме від рішення громадян залежить, який кандидат обійме ту чи іншу посаду. Очевидно, що для того, щоб бути обраним, важливо отримати прихильність електорату, завоювати довіру, переконати у своїй надійності. Для того, щоб сподобатися аудиторії, політики намагаються показати себе з найкращого боку, уникаючи своїх недоліків, вони будують зв'язок зі слухачами, щоб забезпечити себе їхнім голосом. Представляючи себе обізнаними, досвідченими та етичними, підкреслюючи свої досягнення, надаючи переконливе бачення майбутнього, підсилюючи ефект невербальними сигналами, щоб випромінювати впевненість, щирість і харизму, вони ловлять слухачів на гачок. Різноманітні засоби, за допомогою яких реалізовується стратегія позитивної самопрезентації, будуть проаналізовані у межах цього розділу на прикладах з політичних промов.

2.1. Висловлення вдячності аудиторії

Цей прийом вже згадувався у наведених у теоретичній частині класифікаціях під назвою «вираження «похвали», однак ми вирішили його назвати більш конкретизовано, оскільки саме за допомогою слова «ευχαριστώ» (дякую) цей прийом зазвичай виявляє себе на вербальному рівні.

Тож, на нашу думку, висловлення вдячності справді може бути використано як засіб маніпуляції. Це діє як у приватному житті, так і у політичній сфері. Хоча щире висловлення вдячності є надзвичайно важливим для побудови гарних стосунків і визнання внеску, ним також можна маніпулювати, в тому числі для отримання політичної вигоди. Адже насправді

будь-хто може легко контролювати або впливати на людину чи ситуацію, використовуючи лише таке потужне слово, як «дякую».

«Boston Consulting Group» проводило опитування у 2014 році, яке показало, що вдячність є найбільшим стимулом для залученості працівників у всіх культурах, вікових групах та галузях, а відсутність визнання і вдячності очолюють список причин, через які працівники залишають компанії [29]. Це можна екстраполювати на будь-яку сферу, адже будь-хто не захоче спілкуватися з невдячною людиною, до вдячних же навпаки, тягнуться інші. Коли людині дякують, це викликає у неї приємні відчуття, вона відчуває себе важливою і стає більш схильною зробити щось для іншої людини, яка її визнає.

Нижче наведемо приклади висловлення вдячності:

1. *Σας ευχαριστώ για την εμπιστοσύνη σας. Αντλώ δύναμη από όσους μας τίμησαν αλλά σέβομαι απόλυτα τους συμπολίτες μας που έκαναν άλλες επιλογές [74].*

Дякую вам за вашу довіру. Я черпаю силу в тих, хто нас шанував, але повністю поважаю наших співгромадян, які зробили інший вибір.

2. *Σας ευχαριστώ και πάλι από καρδιάς για την εμπιστοσύνη σας για τη στήριξή σας [74].*

Ще раз від щирого серця дякую вам за вашу довіру, за вашу підтримку.

3. *Θέλω να ευχαριστήσω τους Έλληνες πολίτες για την εμπιστοσύνη τους [72].*

Я хочу подякувати громадянам Греції за їхню довіру.

4. *Ένα μεγάλο ευχαριστώ όμως, ξεχωριστό ευχαριστώ και στους συμπολίτες μας που μας εμπιστεύθηκαν για πρώτη φορά [55].*

Однак велике спасибі, окреме спасибі нашим співгромадянам, які вперше нам довірилися.

5. *...θέλω να σας ευχαριστήσω θερμά γι' αυτή τη στήριξη, για την αποφασιστικότητά σας όμως πάνω από όλα να σταθούμε όρθιοι σε μια δύσκολη στιγμή [81].*

...Я хочу сердечно подякувати вам за цю підтримку, але перш за все за вашу рішучість вистояти у важку мить.

6. **Θέλω να ευχαριστήσω** προσωπικά τους εκατοντάδες χιλιάδες ψηφοφόρους μας, αλλά και όσους πολίτες συμμετείχαν στην εκλογική διαδικασία και δεν μας ψήφισαν [81].

Я хочу подякувати особисто нашим сотням тисяч виборців, а також тим громадянам, які брали участь у виборчому процесі, але не проголосували за нас.

7. **Σας ευχαριστώ** πρωτίστως για την εντυπωσιακή νίκη που δώσατε στη Νέα Δημοκρατία [77].

Дякую вам насамперед за вражаючу перемогу, яку ви принесли «Новій Демократії».

8. Ένα **μεγάλο ευχαριστώ** στα 2,4 εκατομμύρια Ελληνίδες και Έλληνες που μας εμπιστεύθηκαν [77].

Велике спасибі 2,4 мільйонам грекинь та греків, які нам довірилися.

Політики, дякуючи тим, хто їх підтримав, збільшують свої шанси на те, що ці люди будуть підтримувати їх у майбутньому, адже тим самим вони підсилюють прихильність і лояльність. Даючи людям відчуття, що їх цінують і поважають, вони впливають на їхні емоції.

До того ж політичні діячі у такий спосіб покращують свій імідж, адже такий жест, особливо якщо він виглядає щирим, створює образ вдячного лідера, а вдячність як особиста риса, високо цінується суспільством.

На прикладах 2, 4, 5, 8 ми можемо побачити, що рівень щирості може підвищуватися характеристикою, яку мовці надають своїй вдячності, збільшуючи її глибину - «ευχαριστώ και πάλι **από καρδιάς**» (ще раз **від щирого серця** дякую вам), «**μεγάλο** ευχαριστώ όμως, **ξεχωριστό** ευχαριστώ» (**велике спасибі, окреме спасибі**), «θέλω να σας ευχαριστήσω **θερμά**» (я хочу **сердечно** подякувати), «**μεγάλο** ευχαριστώ» (**велике спасибі**).

Окремо варто розглянути приклади під номером 1 та 6. У них політики згадують тих, хто за них не голосував, висловлюючи повагу до їхнього вибору і подяку за те, що вони брали участь у голосуванні. У такий спосіб вони хочуть показати, що ці люди є також важливими для них, що має на меті завоювати

довіру і прихильність, зміцнити почуття єдності і показати, що політик буде «служити» всім незалежно від їхнього вибору. Політичні діячі зазвичай планують усе у довгостроковій перспективі, що включає у себе перебіг наступних виборів. Виявляючи вдячність і повагу до тих, хто зробив сьогодні інший вибір, вони можуть закласти фундамент для потенційної підтримки в майбутньому.

2.2. Оперування фактами

Ця тактика, що полягає у переліченні своїх здобутків, вже згадувалася у теоретичній частині, і ми вирішили залишити ту назву, яку їй надала Н. Деренчук [3, с. 359]. Нижче наведемо приклади використання цієї тактики:

1. ... *επιβραβεύσαμε μια πολιτική που μείωσε 50 φόρους, που αύξησε το εισόδημα και τις συντάξεις. Μια πολιτική που δημιούργησε 300.000 νέες θέσεις εργασίας [77].*

... *ми відзначили політику, яка знизила 50 податків, підвищила доходи і пенсії. Політику, яка створила 300 000 нових робочих місць.*

2. *Για πρώτη φορά μετά από 12 χρόνια διορίστηκαν 25.000 μόνιμοι εκπαιδευτικοί, παραπάνω από 4.000 στην ειδική αγωγή, 1.742 για την ακρίβεια εδώ στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας [79].*

Вперше за 12 років було призначено 25 000 постійних вчителів, понад 4 000 у спеціальній освіті, 1.742 з них, якщо бути точним, тут, у регіоні Центральної Греції.

3. *Είχαμε πει ότι θα μειώσουμε τον ΕΝΦΙΑ κατά 30%. Τον μειώσαμε κατά 35%. Είχαμε πει ότι θα καταργήσουμε την εισφορά αλληλεγγύης για κάθε Ελληνίδα και για κάθε Έλληνα και την καταργήσαμε. ... Καταργήσαμε στη φορολόγηση στην γονική παροχή μέχρι και τις 800.000 ευρώ. ... Σας είχα πει, εδώ, στη Λαμία, ότι θα δημιουργήσουμε πολλές νέες θέσεις εργασίας. Δημιουργήσαμε 300.000 νέες δουλειές [79].*

Ми говорили, що знизимо ENFIA [прим.авт.: єдиний податок на нерухому власність] на 30%. Ми знизили його на 35%. Ми сказали, що скасуємо збір солідарності для кожної грекині і кожного грека, і ми його скасували. ... Ми скасували податок на батьківське забезпечення [прим.авт.: безоплатне надання майна будь-яким із батьків своїй дитині] до 800 000 євро. Я говорив вам тут, у Ламії, що ми створимо багато нових робочих місць. Ми створили 300 000 нових робочих місць.

Політики люблять говорити про свої досягнення, адже, як заведено казати, «сам себе не похвалиш, ніхто не похвалить». У такий спосіб вони утримують підтримку тих, хто вже на їхньому боці, і намагаються «переманити» прихильників інших політичних сил. Люди голосують за політиків, бо вважають, що вони можуть зробити конкретні кроки для досягнення кращого майбутнього, тому у такий спосіб політичні діячі намагаються показати, що вони справді щось роблять, а не тільки говорять.

Однак не потрібно забувати, що у такі моменти вони вибірково перераховують досягнення, які дозволяють їм виставити себе у гарному світлі, і опускають всі недоліки своєї діяльності, зосереджуючись тільки на здобутках. Це може створити упереджену та неповну картину їхньої діяльності.

Також можна говорити про присутність емоційного компонента, який має на меті викликати гордість за досягнення країни під керівництвом даного лідера та мотивувати виборців продовжувати підтримувати його.

До того ж у всіх прикладах можна побачити часте використання числівників і відсоткових значень - «50 φόρους» (50 податків), «300.000 νέες θέσεις εργασίας» (300.000 нових робочих місць), «25.000 μόνιμοι εκπαιδευτικοί, παραπάνω από 4.000 στην ειδική αγωγή, 1.742 για την ακρίβεια εδώ» (25.000 постійних вчителів, 4.000 у спеціалізованій освіті, 1.742 з них, якщо бути точним, тут), «κατά 30%» (на 30%), «800.000 ευρώ» (800.000 євро). Такий прийом при перерахуванні здобутків надає їм більшої достовірності, більшої вагомості і сили. Чим конкретніше число, тим менше сумнівів у його істинності

(наприклад, варто звернути окрему увагу на те, що число 1.742 навіть не заокруглене).

Фразою «για πρώτη φορά μετά από 12 χρόνια» (вперше за 12 років) у другому прикладі політик робить винятковою свою роль у досягненні успіху, наголошує на ефективності своєї роботи.

У прикладі 3 ефект підсилюється конструкціями на кшталт «ми говорили – ми зробили». Тобто політик хоче вкорінити у свідомість аудиторії те, що він виконує обіцянки, а не тільки говорить, що він людина слова і діла. Однак це, звісно, не значить, що він виконує абсолютно всі обіцянки. Окрім того, у аудиторії, у свою чергу, можуть сформуватися завищені очікування на майбутнє, коли цей політик буде щось обіцяти. Адже така презентація себе породжує надії, які потім можуть не виправдатися.

2.3. Інклюзивність

Цей засіб маніпулятивного впливу, як і попередній, був виокремлений Н. Деренчук [3, с. 361]. Він полягає у зверненні політичних діячів до конкретної спільноти людей. Давайте розглянемо його застосування на прикладах, що наведені нижче:

1. *Οι άνεργοι μας στήριξαν διότι αντελήφθησαν ότι τελικά μόνο οι επενδύσεις ανοίγουν νέες δουλειές. Οι μισθωτοί συνειδητοποιούν ότι τελικά είναι η συλλογική ανάπτυξη αυτή που φέρνει αυξήσεις. Οι επαγγελματίες ότι τελικά λιγότεροι φόροι σημαίνουν περισσότερα έσοδα. Οι αγρότες μας διαπιστώνουν ότι μόνο η μείωση της φορολογίας, τα κίνητρα για τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής, τελικά στηρίζουν το εισόδημά τους [77].*

Безробітні підтримали нас, тому що вони зрозуміли, що зрештою тільки інвестиції відкривають нові робочі місця. Наймані працівники розуміють, що зрештою тільки колективне зростання приносить збільшення заробітної плати. Фахівці, що зрештою менші податки означають більший

δοχιδ. *Наші фермери розуміють, що тільки зниження податків, стимули для модернізації виробництва, зрештою підтримують їхні доходи.*

2. Όπου οι **μικρομεσαίοι επιχειρηματίες** δεν θα φοροληλατούνται για να πλουτίσει η ολιγαρχία, αλλά θα συμμετέχουν ισότιμα και αναλογικά στα βάρη. Όπου **ένα νέο ζευγάρι** θα μπορεί να αποκτήσει παιδιά όποτε το επιθυμεί, γιατί θα έχει στήριξη από την πολιτεία να μείνει σε προσιτό οικονομικά σπίτι, να δουλέψει με αξιοπρεπείς μισθούς, να στείλει σε δημόσιους βρεφικούς σταθμούς τα παιδιά του. Όπου **ένας νέος αγρότης** θα μπορεί να μείνει στην ύπαιθρο, με εφόδια και στήριξη για να έχει ένα αξιοπρεπές εισόδημα. Όπου **ένας άνθρωπος με αναπηρία** θα ζει, θα εργάζεται, θα ψυχαγωγείται και θα διασκεδάζει όπως κάθε άλλος άνθρωπος [78].

*Де підприємці малого та середнього бізнесу не будуть обкладатися податками для збагачення олігархату, а розділятимуть податковий тягар рівномірно і пропорційно. Де **молода пара** зможе народжувати дітей, коли забажає, бо матиме підтримку від держави, щоб жити в доступному житлі, працювати за гідну зарплату, віддавати дітей у державні садочки. Де **молодий фермер** зможе залишитися в сільській місцевості, з інвентарем та підтримкою, щоб отримувати гідний дохід. Де **людина з інвалідністю** може жити, працювати, розважатися і отримувати задоволення, як і будь-яка інша людина.*

У прикладі 1 пан Міцотакіс виголошує промову пояснюючи, чому саме його партія здобула більшість голосів. Він говорить про підтримку від конкретних груп громадян через ті обіцянки, які він давав раніше, і які зможуть зробити життя цих людей кращими. Однак це не значить, що всі з них насправді його підтримали. Він говорить ніби від їхнього обличчя з наміром змусити їх прийняти свою точку зору, адже попереду вибори, і кожен потенційний голос для нього є важливим, оскільки може наблизити до перемоги.

Здобуття прихильності працює наступним чином: безробітний, слухаючи його промову, погоджується з тим, що «οι επενδύσεις ανοίγουν νέες δουλειές» (інвестиції відкривають нові робочі місця), адже це є правдою. Робочі місця

входять у сферу його пріоритетних інтересів, оскільки чим їх більше, тим легше буде влаштуватися на роботу. Як наслідок, він підтримає політика, який говорить про вирішення його проблеми. До того ж може спрацювати так званий «стадний інстинкт»: «інші безробітні розуміють, голосують, я теж проголосую». За таким алгоритмом працюють і всі наступні випадки, де йдеться про найманих працівників, фахівців і фермерів.

У прикладі 2 пан Ципрас розповідає про своє бачення майбутнього країни. Говорячи про різні групи населення, він намагається виглядати інклюзивним, турботливим, тим, кого справді хвилюють проблеми цих членів суспільства, і тим, хто може їх вирішити. Людям на підсвідомому рівні симпатизують ті, хто бажає їм добра, хто турбується про них, переймається їхніми проблемами. Тут же політик говорить конкретно про те, що цікавить саме ці групи людей. У такий спосіб він виділяє їх з-поміж інших, і це може схилити людей до прихильності. Політик постає добросердечною людиною, яка дбає про проблеми цих груп населення, однак він може давати обіцянки цим групам, не маючи справжнього наміру втілювати їх у життя. Особливо варто звернути увагу на речення, де він говорить про дітей, що є окремим прийомом, який ми розглянемо далі.

Отже, можна зробити висновок, що прийом інклюзивності полягає у тому, щоб звертаючись до конкретних груп суспільства, експлуатувати їхні проблеми і інтереси для створення образу людини, яка зможе покращити їхнє життя і їхню діяльність, і, як наслідок, здобуття їхньої підтримки.

2.4. Апеляція до дітей

Діти можуть бути використані як засіб маніпуляції в різних сферах. Найбільш поширеним цей прийом є у рекламі. Рекламодавці та маркетологи часто використовують дітей для впливу на поведінку споживачів. Вони створюють зворушливу або емоційно заряджену рекламу за участю дітей, щоб викликати сильні емоційні реакції у глядачів. Як наслідок, у аудиторії

формується позитивна асоціація з певним продуктом чи брендом. У зв'язку з цим були навіть введені обмеження на використання зображень дітей у рекламі, зокрема і у нашій країні, відповідно до 20 статті закону «Про рекламу» [17].

У політиці апеляція до дітей також може слугувати засобом маніпулятивного впливу. Політичні діячі часто говорять про дітей у своїх промовах, щоб викликати реакцію аудиторії:

1. ... θέλω να δώσω τη δυνατότητα στα **παιδιά** που έφυγαν στο εξωτερικό εφόσον το επιλέξουν να γυρίσουν στην πατρίδα μας [55].

... я хочу дати **дітям**, які виїхали за кордон, можливість повернутися в нашу країну, якщо вони цього захочуть.

2. Εμείς, συνεπώς, έχουμε το χρέος να διαμορφώσουμε τους όρους, ώστε να μην ξανασυμβεί ποτέ, μα ποτέ ξανά ένα τέτοιο κακό. Το υποσχέθηκα αυτό στη μητέρα του Σπύρου, του μηχανοδηγού από το Λιανοκλάδι, που έχασε το μονάκριβο γιο της. Το ίδιο θα έλεγα στους **γονείς της Ελπίδας, του Γιάννη, όλων των νέων παιδιών** που τόσο άδικα χάθηκαν [79].

Тому наш обов'язок - створити умови для того, щоб таке зло ніколи не повторилося. Я пообіцяв це матері Спіроса, машиніста з Ліанокладі, яка втратила єдиного сина. Я б сказав те ж саме **батькам Надії, Янніса, всіх маленьких дітей**, які так несправедливо загинули.

3. [прим. авт.: Οι εκλογές] Θα κρίνουν σε ποια Ελλάδα θέλουμε να ζήσουμε, εμείς και τα **παιδιά μας** [78].

[прим. авт.: Вибори] Вони вирішать, в якій Греції ми і **наші діти** хочемо жити.

4. Όπου ένα νέο ζευγάρι θα μπορεί να αποκτήσει **παιδιά** όποτε το επιθυμεί, γιατί θα έχει στήριξη από την πολιτεία να μείνει σε προσιτό οικονομικά σπίτι, να δουλέψει με αξιοπρεπείς μισθούς, να στείλει σε δημόσιους βρεφικούς σταθμούς τα παιδιά του [78].

Де молода пара зможе народжувати **дітей**, коли забажає, бо матиме підтримку від держави, щоб жити в доступному житлі, працювати з гідною заробітною платою, віддавати **дітей** до державних дитячих садків.

Згадка про дітей зачасту є каталізатором сильної емоційної реакції з боку людини. Це закладено у нашій природі: як і у тварин заведено захищати своїх дитинчат, так і у людини існує сильний захисний інстинкт стосовно дітей, який часто і призводить до підвищеної емоційної реакції при згадці про них.

Діти сприймаються як невинні та вразливі. Відсутність у них життєвого досвіду і здатності самостійно орієнтуватися у світі викликає у дорослих бажання забезпечити їхнє благополуччя, зачіпає інстинкти до виявлення турботи.

Діти - це майбутнє нації і вразливе місце кожного батька та матері, які хочуть для них тільки всього найкращого. Тому коли політик говорить про свої добрі наміри стосовно дітей (як, наприклад, у прикладі 1), він прагне знайти відклик у всіх, хто їх має, змусити аудиторію відчувти близькість, співпереживання, показати, що розділяє її прагнення стосовно добробуту дітей. У прикладі 4 пан Ципрас згадує про дітей, щоб аудиторія підтримала його через його бачення кращого майбутнього для молодих батьків і їхніх чад.

У прикладі 3 згадка про дітей змушує людей замислитися над важливістю рішень, які приймаються сьогодні, адже ці рішення можуть вплинути на життя майбутніх поколінь. Це активізує почуття відповідальності і спонукає взяти участь у голосуванні.

У прикладі 2 пан Міцотакіс під час своєї промови стосовно виборів говорить про зіткнення пасажирського потягу, що прямував із Атен у Салоніки, з вантажним потягом. Згадка про несправедливу смерть дітей (особливо поіменне перерахування деяких з них – Надія, Янніс), і про недопущення потенційної шкоди у майбутньому не може не спричинити реакції: суму, болю, співчуття, страху за своїх дітей, бажання до дій і підтримки політика, який зобов'язується зробити все для недопущення подібних трагедій.

Отже, апеляція до дітей викликає співпереживання, бажання захисти і вжити заходів для забезпечення їхнього добробуту. Політики часто використовують ці емоційні реакції, щоб заручитися підтримкою аудиторії

через розмови про свої плани, ініціативи та прагнення, пов'язані з кращим майбутнім для дітей.

2.5. Використання ідентифікаційних формул

Щоб залучити якомога більше аудиторії, створити міцний зв'язок громадян один з одним і зі своєю персоною, що слугує для забезпечення згуртованої бази підтримки, політичні діячі вдаються до «використання ідентифікаційних формул».

Під «використанням ідентифікаційних формул» у нашій роботі мається на увазі вживання особових та присвійних займенників «εμεῖς» (ми), «μας» (наш) та дієслів у формі першої особи множини, наприклад «εἶμαστε» (ми є), «υπερασπιζόμαστε» (захищаємо), «πηγαίνουμε» (йдемо), «θέλουμε» (хочемо). Такий засіб згадувався у межах теоретичної частини, однак тоді акцент був зроблений саме на займенниках [4, с. 4-5].

Займенники були предметом багатьох досліджень, де вони розглядалися як стратегічний спосіб демонстрації влади, солідарності або ж авторитету [28; 57]. Новогрецька мова має свої особливості на рівні використання займенників – вони часто опускаються, оскільки за загальним правилом дієслова мають відмінні форми для кожної особи однини та множини, і, як наслідок, комунікативні повідомлення без використання займенників не викликають труднощів з розумінням того, хто виконує дію або ж знаходиться у якомусь стані, адже ця інформація закодована у формі дієслова (окрім роду). Як наслідок, ми вважаємо доречним у цьому контексті говорити про форму дієслова, як про ідентифікаційну формулу, хоча і не завжди у перекладі це буде прослідковуватися через відмінності між українською та грецькою мовами.

Нижче наведемо приклади використання цього засобу:

1. *Εἶμαστε λίγοι για να εἶμαστε διχασμένοι [72].*

Нас занадто мало, щоб ми були розділеними.

2. **Δεν είμαστε** μια κοινωνία χαμηλών προσδοκιών και ελάχιστων απαιτήσεων [72].

Ми не є суспільством низьких очікувань і мінімальних вимог.

3. Ενωμένοι **μπορούμε να γράψουμε** τη δικιά μας ιστορία [72].

Об'єднавшись, ми можемо написати нашу власну історію.

4. **Πάμε** λοιπόν.....Ενωμένοι όσο ποτέ, με ένα μόνο σύνθημα: την Κυριακή **σταθμίζουμε** και **αποφασίζουμε**, στις 25 Ιουνίου **ψηφίζουμε**, στις 26 **σηκώνουμε** τα μανίκια, **συνεχίζουμε να χτίζουμε** τη νέα Ελλάδα [79].

Тож ходімо..... Об'єднані, як ніколи раніше, з єдиним гаслом: у неділю зв'яжуємо і вирішуємо, 25 червня голосуємо, 26 червня закочуємо рукави, продовжуємо будувати нову Грецію.

5. ...**είμαστε** πάλι όλες και όλοι εδώ, παρούσες και παρόντες στο δημοκρατικό προσκλητήριο του αγώνα. **Είμαστε** εδώ για να **υπερασπιστούμε** αρχές και αξίες. ... Για να **μην αφήσουμε να σβήσει** η ελπίδα της δικαιοσύνης, της ισότητας και της αλληλεγγύης σε αυτόν τον τόπο [78].

...ми всі знову тут, присутні у відповідь на демократичний заклик боротьби. Ми тут, щоб захищати принципи та цінності. ... Не дами згаснути надії на справедливість, рівність і солідарність на цій землі.

6. Αλλά τώρα ήρθε η ώρα και **να γίνουμε Ευρώπη**. Δεν αρκεί που **μείναμε**, πρέπει και **να γίνουμε** [78].

Але зараз настав час нам стати Європою. Недостатньо того, що ми залишилися [прим. авт.: Європою], ми повинні стати нею.

Вищенаведені приклади демонструють, що вживання ідентифікаційних формул є прийомом, який використовується для соціального конструювання спільної ідентичності політичного діяча та громадян, і насправді не націлений на їх об'єктивне представлення, на що звернув увагу Н. Р. Бремлі, коли досліджував вживання займенників у політичних інтерв'ю [27]. Коли політик ними послуговується, він наголошує на спільності між різними людьми, оскільки у суспільстві кожен є представником різних груп. Він підкреслює, що

усі, в тому числі він, є частиною одного цілого, одного колективу, що розділяє думки, прагне досягнути спільних цілей.

Окрім того, у такий спосіб він зачіпає фундаментальну потребу людини в приналежності. Відповідно до А. Маслоу, людям необхідно відчувати почуття приналежності, бути прийнятими у межах своїх соціальних груп [50]. Політичний діяч же створює одну велику групу, що сприяє розвитку у слухачів почуття лояльності до нього та солідарності, робить їх більш сприйнятливими до виголошеного послання.

Вживання ідентифікаційних формул, що часто асоціюється з колективними цінностями, спільними цілями та почуттям єдності, а також пробуджує в аудиторії почуття причетності до представлених поглядів, викликає сильну емоційну реакцію. Викликані емоції здатні впливати на сприйняття та рішення людей, оскільки вони відіграють важливу роль у процесах прийняття рішень у всіх сферах життя індивіда, часто затьмарюючи раціональне мислення. Таке апелювання до емоцій особливо простежується у прикладах 1, 2 і 6, де спікер говорить про усіх греків, що сприяє залученості кожного, адже стосується кожного.

Використання ідентифікаційних формул особливо ефективно для закликів, оскільки підвищує вірогідність того, що людина на них відгукнеться. Реакція аудиторії на фрази на кшталт «εσείς πρέλει να» (ви повинні) навряд чи буде позитивною, оскільки у такому випадку йдеться про певне зобов'язання, перекладення відповідальності, наказ з боку когось, хто вище за статусом, що підкреслює різницю і одразу зменшує бажання щось робити, на відміну від колективного «ми».

Ідентифікаційні формули також використовуються для створення неявної згоди, адже політичні діячі у такий спосіб висловлюють думку не тільки від свого обличчя, а від обличчя усього колективу, ніби виступають спікерами, що представляють усю націю, що створює враження, ніби аудиторія неявно погоджується з їхніми заявами чи позиціями, що у результаті може з більшою ймовірністю спонукати до дії, оскільки, як уже згадувалося, у людині

закладений інстинкт бути частиною групи. Це явно прослідковується у прикладі 4, у якому спікер транслює неявний наказ, що виглядає, як план дій, якому потрібно слідувати.

Справедливим також буде твердження, що за допомогою цього засобу потенційно маргіналізуються ті, хто не ідентифікує себе з групою мовця. Отже, це може навіть створити відчуття соціального тиску, що спонукає аудиторію відповідати груповій ідентичності, яка формується політичним діячем, і діяти згідно з нею.

2.6. Апеляція до національної ідентичності

Цей засіб маніпулятивного впливу був проаналізований Н. Деренчук при дослідженні українського політичного дискурсу, що фіксується нами у попередньому розділі [3, с. 358]. Він також спрямований на згуртування громадян і здобуття їхньої підтримки.

Патріотизм і сильне почуття національної приналежності мають велике значення для грецького народу і глибоко вкорінені у кожного представника цієї нації. Греки пишаються своєю батьківщиною, що має багату історію і часто вважається колыскою західної цивілізації. Культурна спадщина Греції є всесвітньовідомою, і ніхто не заперечить її внесок у літературу, мистецтво, театр та архітектуру. Збереження та вшанування культурної та історичної спадщини відіграє центральну роль у вихованні національної гордості.

Боротьба Греції за незалежність від Османської імперії у 19 столітті є однією з ключових подій в її історії. Боротьба за свободу і героїчні зусилля греків є джерелом гордості і нагадуванням про важливість національної єдності. Між Грецією та Туреччиною донині ситуація є напруженою, зокрема точаться суперечки стосовно статусу пари невеличких острівців – Імії/Кардаку.

Патріотизм і почуття національної приналежності відіграли важливу роль у зміцненні стійкості перед лицем різних викликів, від воєн до економічних криз, які греки змушені були пережити впродовж своєї історії.

Географічне розташування Греції з її захопливими краєвидами, островами та Середземним морем також має глибокий вплив на почуття національної приналежності, адже у природній красі країни заховано багато символів, що мають прив'язку до свідомості її мешканців.

Отже, політичні діячі апелюють до національної ідентичності задля консолідації греків навколо себе і просування своєї політики. Це здійснюється через активізацію почуття патріотизму, апеляцію до історичної спадщини та апеляцію до символів.

2.6.1. Активізація почуття патріотизму

При активізації почуття патріотизму частим є використання звеличувальних епітетів і метафор та «національно-зарядженої» лексики: «Ελλάδα» (Греція), «ελληνικός λαός» (грецький народ), «ελληνισμός» (еллінізм), «πατρίδα» (батьківщина) і т. д., що можна простежити у нижченаведених прикладах (варто також зауважити, що цей засіб та використання ідентифікаційних формул можуть поєднуватися між собою, що тільки підсилює ефект):

1...για να ξαναγίνει **η Ελλάδα δυνατή, όπως μας αξίζει** [72].

..., щоб **Греція знову стала сильною, як ми того заслуговуємо.**

2. Παντού στην χώρα, παντού στον κόσμο, όπου ζει και προκόβει ο **ελληνισμός**, απόψε μίλησε ο **κυρίαρχος ελληνικός λαός** και ετυμηγορία του ήταν **ξεκάθαρη** [72].

Всюди в країні, всюди в світі, де живе і процвітає еллінізм, сьогодні ввечері говорив **суверенний грецький народ**, і його вердикт був чітким.

3. ...η **εθνική μας φωνή δυναμώνει** στην Ευρώπη...[72].

... наш національний голос стає все сильнішим в Європі...

4. Σήμερα η **Νίκη της Νέας Δημοκρατίας είναι μια νίκη της Ελλάδος** είναι μια νίκη του **κάθε Έλληνα** είναι μια νίκη της **Ελλάδος εντός και εκτός της πατρίδας μας** [55].

Сьогодні перемога «Нової Демократії» - це перемога Греції, це перемога кожного грека, це перемога Греції всередині та за межами нашої батьківщини.

5. Παντοδύναμος, λοιπόν, είναι μόνο ο ελληνικός λαός [79].

Всемогутнім, однак, є лише грецький народ.

Політики часто використовують риторичну, яка підкреслює цінності, досягнення та унікальність своєї нації, щоб емоційно зв'язатися з виборцями. Особливо це актуальне для Греції, оскільки зі стародавніх часів елліни вважали себе вищими за інших. Окрім того, звеличення нації - це спосіб для політиків позиціонувати себе як особистостей, які будуть захищати національні інтереси. Громадяни можуть сприймати політичних діячів, які висловлюють любов та повагу до своєї країни, як більш надійних, що підсилює довіру до їхнього лідерства.

2.6.2. Апеляція до історичної спадщини

Історичні події та постаті є невід'ємною частиною національної ідентичності. Звернення до цих елементів сприяє зміцненню почуття приналежності серед людей, адже через історичні посилання політики звертаються до колективної пам'яті нації. Такі посилання нагадують громадянам про їхню спільну історію, спільну долю, досягнення, боротьбу та внесок їхніх предків.

Нижче наводимо приклади посилань на історичну спадщину Греції:

1. Θα έλεγα, μάλιστα, ότι σε αυτό το έργο καταγράφεται και η ιστορία, αποτυπώνεται και η δική μας αντίληψη συνολικά για την πορεία της πόλης. Από τη μία πλευρά οι διαδρομές από τον Μέγα Αλέξανδρο στους ελληνιστικούς χρόνους, στη ρωμαϊκή περίοδο και στο Βυζάντιο. ... Για εμάς δεν υπάρχει συνέχεια στον τόπο χωρίς την παράδοση, ούτε και εξέλιξη χωρίς σεβασμό στην ιστορική μας συνέχεια.....

Η Θεσσαλονίκη, εξάλλου, το ξέρετε καλά, υπήρξε πάντα ένα σταυροδρόμι που ενώνει τη Δύση με την Ανατολή. Είναι ώρα να γίνει πρωταγωνιστής σε μία Ελλάδα που θα τη ζηλεύει όλη η Ευρώπη. Εξάλλου, η απελευθέρωσή της σήμανε ουσιαστικά την αρχή της εθνικής ολοκλήρωσης τον 20ο αιώνα. Τώρα είναι καιρός η δική της ανάπτυξη να οδηγήσει νικηφόρα και στην τρίτη δεκαετία του 21ου αιώνα [79].

Я б сказав, що в цьому проєкті зафіксована історія і відображено наше сприйняття розвитку міста в цілому. З одного боку, маршрути від Александра Македонського до елліністичних часів, римського періоду та Візантії. ... Для нас не існує спадкоємності на землі без традиції, як не існує розвитку без поваги до нашої історичної спадкоємності...

Адже Салоніки, як ви добре знаєте, завжди були перехрестям, що з'єднує Захід зі Сходом. Настав час для них стати головним героєм Греції, якому заздритиме вся Європа. Адже їх звільнення, по суті, ознаменувало початок національної інтеграції у 20-му столітті. Тепер настав час для їхнього власного розвитку, щоб переможно увійти в третє десятиліття 21-го століття.

2. Καλούμε λοιπόν από εδώ, από την πλατεία των αγώνων του λαού μας, την πλατεία που δόθηκαν οι αγώνες για Σύνταγμα, ελευθερία, δημοκρατία [78].

Тому ми закликаємо звідси, з площі боротьби нашого народу, площі, на якій велася боротьба за Конституцію, свободу і демократію.

3. Прέπει να σας πω ότι νιώθω σήμερα συγκίνηση και τιμή να μιλάω κάτω από το μνημείο του Μεγάλου Αλεξάνδρου [79].

Я повинен сказати вам, що сьогодні я відчуваю зворушення і честь виступати під пам'ятником Александру Македонському.

У прикладі 1 пан Міцотакіс виступає у Салоніках і звертається до мешканців цього міста. Він описує власне бачення розвитку міста, свої плани і стратегію щодо цього, які засновані на збереженні історичної спадщини. Далі він загадує про історичну значущість Салонік, активізуючи колективне почуття гордості аудиторії. У такий спосіб він прагне мотивувати громадян до

підтримки, апелюючи до їхнього бажання щодо розквіту цього міста і справедливого посилення його важливості, яке він може забезпечити.

У прикладі 2 пан Ципрас, закликаючи людей віддати за нього голос, посилається на історичні моменти стійкості і спільних зусиль задля досягнення Конституції, свободи та демократії, що мали місце на площі, з якої він виступає. У такий спосіб він не тільки підкреслює силу та рішучість нації, викликаючи національну гордість, почуття єдності і спільної ідентичності, але і пов'язує свій виступ, свою передвиборчу кампанію із боротьбою за Конституцію, свободу і демократію, яка колись тут відбувалась. Він прагне, щоб у свідомості слухачів ці події сприймалися як щось рівноцінне, однаково історично важливе і позитивне.

Отже, посилаючись на історичну спадщину і апелюючи навіть до часів античності у своїх промовах, політики прагнуть створити наратив, який би пов'язував минуле з теперішнім і майбутнім. Цей наратив може бути емоційно переконливим, активізувати почуття патріотизму та гордості за спільне минуле і ефективно об'єднувати громадян навколо спільних цінностей та цілей, які представлені у такий спосіб, щоб реалізуватися через підтримку політика.

2.6.3. Апеляція до символів

Такий засіб маніпулятивного впливу, як апеляція до символів в політичному дискурсі передбачає складну взаємодію когнітивних, психологічних і культурних факторів.

Символи відіграють не останню роль у формуванні нашого світосприйняття, вони визначають, як ми бачимо навколишній світ і реагуємо на те, що в ньому відбувається. Вони присутні у всіх сферах людського життя, вкорінені у культуру. Вони роблять складні явища простими, полегшують наше розуміння, представляючи у спрощеній формі складні ідеї, зводячи їх до простих образів.

В залежності від спільноти, інтерпретація символів може відрізнятись: для одних груп символ, який має певне значення для інших груп, не буде мати того самого значення або взагалі буде беззмістовним. Отже, символи є багатозначними, маючи різні значення для різних спільнот. Із цього випливає те, що символи є ключовими факторами у формуванні колективних ідентичностей.

Коли політичні діячі включають символи у свою риторику, вони звертаються до національної ідентичності, посилюють її та встановлюють зв'язок з аудиторією. Адже символи наповнені культурними та моральними цінностями, які «резонують» з аудиторією, яка є носієм цих цінностей. Політики прагнуть асоціюватися з символами, продемонструвати свою відданість цінностям, які так важливі для нації. Як наслідок, використання символів зміцнює їхній авторитет і довіру до них з боку громадськості.

У межах нашого дослідження ми розглянемо такий символ, як блакитний колір, що на мовному рівні репрезентується за допомогою лексем «γαλάζιος», «μπλέ», «γαλανός», зокрема через словосполучення «γαλάζια πατρίδα» (блакитна батьківщина), «γαλάζιο ψηφοδέλτιο» (блакитний виборчий бюлетень), «γαλανός ουρανός» (блакитне небо) та ін.:

1. Στην κυριολεξία **όλη η Ελλάδα είναι μπλε** σήμερα [22].

Буквально **вся Греція** сьогодні **блакитна**.

2. Αναρωτιέμαι πόσοι θα στοιχημάτιζαν πριν την 21η Μαΐου ότι **όλη η Ελλάδα θα ήταν μπλε**. Κι όμως το πετύχαμε. Τώρα ήρθε η ώρα αυτή την εμπιστοσύνη των πολιτών σε αυτή τη **γαλάζια πατρίδα** να την ανταποδώσουμε, εφαρμόζοντας το πρόγραμμα μίας Ελλάδας παραγωγικής, κοινωνικής, δίκαιης, ψηφιακής, πάντα ισχυρής [79].

Задаюся питанням, скільки людей посперечалися б до 21 травня, що **вся Греція буде блакитною**. І все ж ми цього досягли. Тепер настав час віддячити громадянам за довіру до цієї **блакитної батьківщини**, реалізувавши програму продуктивної, соціальної, справедливої, цифрової та завжди сильної Греції.

3. ...τη Δευτέρα **το γαλάζιο ψηφοδέλτιο** θα μετατραπεί σε μια πολύχρωμη ελπίδα [79].

...у понеділок **блакитний виборчий бюлетень** перетвориться на кольорову надію.

4. ...και από αύριο **ο ουρανός θα είναι πιο γαλανός και ο ήλιος και πιο φωτεινός**, ξημερώνει μία νέα μέρα για την πατρίδα μας [72].

...і з завтрашнього дня **небо буде блакитнішим, а сонце яскравішим**, для нашої батьківщини настане новий день.

5. Τώρα ανατέλλει **ο ήλιος μιας Ελλάδας πιο φωτεινής**, μιας Ελλάδας που υπέφερε πολύ, υπέμεινε πολλά, αλλά βρήκε τη δύναμη να ανοίξει η ίδια το δρόμο της για μία καλύτερη ζωή. Ας υψώσουμε αυτόν τον ήλιο στη μέση μιας **του γαλανού ουρανού** μιας περήφανης πατρίδας [74].

Зараз сходить **сонце яскравішої Греції**, Греції, яка багато страждала, багато пережила, але знайшла в собі сили прокласти власний шлях до кращого життя. Давайте підніmemo це сонце посеред **блакитного неба** гордої батьківщини.

6. Μια νέα μέρα ξημερώνει για την πατρίδα μας και αύριο **ο ήλιος θα είναι λίγο πιο φωτεινός και ο ουρανός θα είναι λίγο πιο γαλάζιος** [55].

Для нашої Батьківщини настає новий день, і **завтра сонце буде трохи яскравішим, а небо трохи блакитнішим**.

7. **Η καρδιά της Ρούμελης είναι σήμερα γαλάζια** [79].

Серце Румелі сьогодні **блакитне**.

Для Греції блакитиний колір має важливе культурне та історичне значення. Перш за все, цей колір займає чільне місце на національному прапорі Греції, що складається з блакитних та білих горизонтальних смужок та хреста (див. мал. 2.1.). Прийнято вважати, що білі смуги символізують хмари або пінисті хвилі, а блакитні - небо або ж море.

Нерозривний зв'язок Греції з морем, з її численними островами та багатомілітиною історією мореплавства, робить блакитний колір символом

середземноморських вод. Блакитне небо і такого самого кольору вода є знаковими у грецьких краєвидах.

Малюнок 2.1. Прапор Греції

За іншою версією, блакитний колір символізує справедливість, вірність і серйозність бійців під час Грецької національно-визвольної війни (1821), а білий - їхню чистоту і моральну непорочність. Геродот також говорив, що блакитній і білий - це кольори греків, що символізують єдиномовність, єдиновірство, єдинокровність і єдинокультурність [80].

У яскравий блакитний колір також пофарбовані будинки у деяких куточках країни, зокрема цей колір домінує у кікладському ландшафті. Історично склалося, що такий вибір кольору був спричинений його дешевизною. Пофарбувавши свій човен, рибалки та інші моряки фарбували свої двері та віконниці тим, що залишилося. І блакитна фарба була найменш затратною, що було обумовлено матеріалами, з яких вона виготовлялася. Вона складалася із суміші вапняку та засобу для чищення під назвою «індиго». Індиго був різновидом блакитного тальку, який більшість мешканців мали вдома, і, як наслідок, блакитну фарбу було легко зробити.

Блакитний та білий кольори будинків грецьких островів навіть стали обов'язковими відповідно до закону, який ухвалила військова диктатура в 1974 році через те, що режим вважав, що ці кольори надихають на патріотизм і відображають грецький націоналізм [63].

Отже, блакитний колір глибоко переплітається з ідентичністю та символікою греків, через що він і був використаний паном Міцотакісом у політичних промовах. Варто зазначити, що апеляція до кольору, як символу, є глибшою, ніж просто на рівні риторики. Вона застосована на рівні асоціації з

самою партією, яку очолює пан Міцотакіс, оскільки саме блакитний колір використовується для представлення «Нової Демократії», а емблема цієї політичної сили виконана кольорами прапору (див. мал. 2.2.).

Малюнок 2.2. Емблема «Нової Демократії»

Звідси випливає, що партія пов'язана з блакитним кольором, і пан Міцотакіс вирішив зробити на цьому акцент. Щоб зміцнити прив'язку партії до цього кольору, він постійно посилається на нього у своїх промовах задля вкорінення цього асоціативного зв'язку у свідомості громадськості. Як наслідок, всі ті конотації, які має блакитний колір у грецькій культурі будуть прив'язані до партії і власне до пана Міцотакіса, що призведе до підвищення його авторитету.

Окрему увагу потрібно також звернути на приклади 4-6, оскільки у них прослідковується алюзія на грецьку пісню. Найбільш яскраво вираженою є ця алюзія у прикладі 4, а саме у місці «ο ουρανός θα είναι πιο γαλανός» (і небо стане блакитнішим). У вірші грецького драматурга та поета Алекоса Сакеларіоса, який був покладений на музику є схожий рядок [56]:

Γειτονιά, ο δρόμος σου στενός	Вулице, вузька твоя доріжка
παγωνιά και γκρίζος ουρανός	Мороз і небо сіре трішки.
μαύρη ζωή, βράδυ πρωί	Чорне життя, і вночі і вранці
για συντροφιά μια συννεφιά	Із хмаркою в мовчанці,
υπομονή, υπομονή, υπομονή	терпіння, терпіння, терпіння
Κάντε υπομονή	Майте терпіння.
κι ο ουρανός θα γίνει πιο γαλανός	і небо стане блакитнішим.
Κάντε υπομονή	Майте терпіння,
μια λεμονιά ανθίζει στη γειτονιά	по сусідству цвіте цитрина

Υπομονή, υλομονή, υλομονή

Κάντε υλομονή...

Κάντε υλομονή...

Терпіння, терпіння, терпіння

Майте терпіння ...

Майте терпіння ...

(переклад Дорошенко Карини)

У вірші йдеться про те, що навіть якщо все у житті погано, потрібно потерпіти, і краще майбутнє обов'язково настане. Пан Міцотакіс використовує алюзію для передачі подібного сенсу, запевняючи, що для громадян обов'язково настануть ліпші часи, часи розквіту. Він доповнює їх словами про яскравіше сонце, адже на блакитному небі без хмар воно обов'язково повинно світити, що теж є символом. Такі слова стали його гаслом, яке кочує із промови у промову, зазнаючи видозмін, у чому можна переконатися, поглянувши на приклади 5 і 6.

Отже, ця алюзія на метафоричний рядок А. Сакеларіоса, яка до того ж містить прив'язку до блакитного кольору, асоціативний зв'язок з яким був створений через емблему та риторику, має потужний ефект на свідомість аудиторії, яка буде підсвідомо вбачати партію і її лідера уособленням еллінізму і Греції, на яку чекає щасливе майбутнє.

2.7. Блискуча загальність

«Блискуча загальність» - це такий засіб маніпулятивного впливу, що полягає у використанні понять, які являються емоційно привабливими, однак разом з тим не надають точної інформації. На мовному рівні це проявляється через лексеми з абстрактним значенням, зокрема на позначення демократичних, етичних та інших цінностей, наприклад, «δημοκρατία» (демократія), «αξιοκρατία» (меритократія), «ανάπτυξη» (розвиток), «ευκαιρίες» (можливості), «λογοδοσία» (підзвітність), «αλληλεγγύη» (солідарність), «ισότητα» (рівність) тощо. Як наслідок, комунікативне послання, яке містить такі слова, не несе у собі конкретики. Цей засіб спрямований на те, щоб викликати у аудиторії позитивну емоційну реакцію, переконати її у чомусь, не надаючи при цьому

жодних деталей, не розкриваючи суті. Він часто використовується у політичних промовах, у рекламі, у пропагандистських наративах.

Нижче наведемо випадки застосування цього засобу:

1. *Η δική μας στρατηγική είναι στρατηγική της ισχυρής Δημοκρατίας, του πλουραλισμού, της κοινωνίας των πολιτών, της συμμετοχής, της λογοδοσίας, της αξιοκρατίας, της συμπερίληψης και του διαλόγου [78].*

Наша стратегія - це стратегія міцної демократії, плюралізму, громадянського суспільства, участі, підзвітності, меритократії, інклюзії та діалогу.

2. *Έχω δεσμευθεί ... για ένα αποτελεσματικό κράτος που θα προσφέρει στον πολίτη ασφάλεια, αξιοπρεπή υγεία και σύγχρονη παιδεία. Η διαφάνεια και η λογοδοσία και η αξιοκρατία επιστρέφουν στη χώρα [72].*

Я зобов'язуюсь ... створити ефективну державу, яка пропонує громадянам безпеку, гідну охорону здоров'я та сучасну освіту. Прозорість, підзвітність і меритократія повертаються в країну.

3. *Η κοινωνία θέλει να πάμε μπροστά ενωμένοι, όλοι μαζί χωρίς κανέναν να μένει πίσω, θέλει πάνω από όλα ανάπτυξη, δουλειές και ασφάλεια [72].*

Суспільство хоче, щоб ми рухалися вперед об'єднано, всі разом, не залишаючи нікого позаду, воно хоче, перш за все, розвитку, робочих місць і безпеки.

4. *Το δικό μας όραμα είναι αυτό μιας χώρας και μιας κοινωνίας δημοκρατίας και δικαιοσύνης. Μιας χώρας και μιας κοινωνίας με λιγότερες ανισότητες. Μιας χώρας και μιας οικονομίας όπου ο παραγόμενος πλούτος θα αυξάνεται και θα διαμοιράζεται δίκαια και ισότιμα μεταξύ των πολιτών. Μιας χώρας που κάθε πολίτης θα έχει μπροστά του ίσες ευκαιρίες με τους υπόλοιπους. Μιας χώρας και μιας κοινωνίας με ισχυρούς θεσμούς, εμπειδωμένη Δημοκρατία, ισχυρό κοινωνικό κράτος [78].*

Наше бачення - це країна і суспільство демократії та справедливості. Країна і суспільство з меншою нерівністю. Країна та економіка, де вироблене багатство буде збільшуватися і справедливо та рівномірно розподілятися

між громадянами. Країна, де кожен громадянин має **рівні можливості** з усіма іншими. Країна і суспільство з **сильними інститутами, укоріненою демократією, сильною соціальною державою.**

5. Οι πολίτες απαιτούν **πολιτική αλλαγή**. Και αυτή η **αλλαγή** για την οποία μίλησα καθ'όλη τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου ήδη ξεκίνησε [74].

Громадяни вимагають **політичних змін**. І ці **зміни**, про які я говорив протягом усього виборчого періоду, вже почалися.

6. ...να προχωρήσουμε πιο γρήγορα, πιο τολμηρά στο δρόμο των **μεγάλων αλλαγών, των μεγάλων μεταρρυθμίσεων** που έχει ανάγκη η πατρίδα μας [79].

...швидше, сміливіше рухатися **шляхом великих змін, великих реформ**, яких потребує наша країна.

7. Είμαστε εδώ... για να μην αφήσουμε να σβήσει η **ελπίδα της δικαιοσύνης, της ισότητας και της αλληλεγγύης** σε αυτόν τον τόπο [78].

Ми всі тут, щоб ...не дати згаснути **надії на справедливість, рівність і солідарність** на цій землі.

Ефективність цього засобу обумовлена тим, що він ґрунтується на емоційній реакції. Як уже згадувалося, людина сприйнятлива до того, що їй подобається, а позитивні слова або фрази активізують позитивні емоції. Отже, можна сказати, що ставлення людини до почутого засноване на привабливості сказаного мовцем без залучення процесів критичного мислення. Ця емоційна привабливість може переважати над логічним аналізом, особливо якщо у комунікативному повідомленні простежується нагромадження слів із позитивним значенням, яке в результаті «засліплює» реципієнтів, які схильні надавати перевагу позитивній інформації.

Яскраві узагальнення, якими переповнені подані приклади, роблять загальну суть послання розпливчастою, нечіткою. Не надається точна інформація стосовно кроків, які будуть зроблені задля досягнення тих чи інших цілей, вимальовується тільки позитивна картинка, яка є привабливою для слухачів.

Окрім того, деякі слова або фрази, які звучать позитивно і викликають сильні емоції, використовуються без чіткого роз'яснення їхнього значення. Як наслідок, мозок людини активується на «подразник» (емоційно привабливе слово з позитивним значенням) і починає уявляти те, що у неї асоціюється з цим словом, те, як вона особисто його сприймає. Іншими словами, кожен з нас інтерпретує ці поняття у такий спосіб, який відповідає нашим існуючим переконанням, сподіванням, цінностям і ідеалізованим баченням, не завжди цілковито усвідомлюючи справжнє значення цих слів. До того ж нам починає здаватися, що політик, який вживає ці поняття, розуміє і бачить світ так само, як і ми, що створює хибне відчуття взаєморозуміння [42].

Отже, часто сила слів криється в образах, які вони здатні викликати у аудиторії, а не у їхньому дійсному значенні, яке залишається за лаштунками. Адже є багато таких слів, які кожен може трактувати по-різному, і такі слова зазвичай є найбільш ефективними у контексті маніпуляції, оскільки вони сприймаються так, ніби здатні вирішити усі проблеми суспільства. Тут варто виділити такі слова з прикладів, як «δημοκρατία» (демократія), «αλλαγές» (зміни), «μεταρρυθμίσεις» (реформи), «κοινωνία των πολιτών» (громадянське суспільство), «δικαιοσύνη» (справедливість), «ισότητα» (рівність), «ευκαιρίες» (можливості) тощо. Їхнє значення є вкрай нечітким, недостатньо просто зазирнути у Вікіпедію, аби осягнути їхню суть. Однак разом з тим, вони активізують або ж генерують різні неусвідомлені бажання і вселяють надію на їх здійснення у майбутньому.

Варто зупинитися детальніше на деяких з цих понять. Перш за все, розглянемо слово «δημοκρατία» (демократія). Для греків це слово є безумовно особливим, оскільки поява самого поняття укорінена в історію Греції — саме еллінам приписують виникнення демократії. Незважаючи на те, що значення слова змінювалося під впливом соціально-політичних змін, воно стійко уникало набуття будь-яких негативних конотацій. Це слово має таку глибоку історичну вагу, що викликає майже інстинктивну повагу більшості, не залишаючи місця для сумнівів. Навіть ті, хто наважується поставити його під сумнів, ризикують

опинитися на периферії, асоціюючись з групою, яку часто зображують як загрозу для демократії та суспільства. Слово «демократія» володіє захоплюючою силою, яка виходить за межі розуму і аргументів. Воно несе в собі позитивні емоційні конотації, такі як «ισότητα» (рівність), «ελευθερία του λόγου» (свобода слова) і «φωνή του λαού» (голос народу). Вимовлене палко перед масами, воно може викликати миттєве благоговіння.

Слово «δημοκρατία» походить від давньогрецьких слів «δῆμος» і «κράτew», що у результаті породжує концепцію того, що народ є тим суб'єктом, який править. Тобто людина пов'язує це слово з ідеєю, що саме звичайні громадяни будуть творити майбутнє, приймати рішення, що думка кожного буде врахована, а інтереси захищені. Адже кожен є частиною народу, у результаті чого той чи інший громадянин має право на участь у процесі здійснення влади. Кожен думає, що просування інтересів його групи буде забезпечено.

Однак, часто не враховується те, що поняття «δημοκρατία» за своєю природою є широким і може породжувати двозначність, адже насправді у Греції вже не існує такої демократії, яка була за стародавніх часів, де кожен громадянин на зборах міг вплинути на рішення. Зараз влада здійснюється через представників, яких обирає народ, однак він не може забезпечити того, щоб ці люди чесно виконували обов'язки, які на них покладаються, і «служили» громадянам, а не таємно переслідували якісь свої корисливі цілі. Як наслідок, політичні діячі можуть використовувати цю неоднозначність, заявляючи про демократію і одночасно формуючи політичні програми або політику, які, якщо ретельно розібратися, не відповідають справжній демократії. Це дозволяє їм задовольнити різноманітну аудиторію з різними поглядами на те, що являє собою демократичне суспільство.

Варто також зазначити, що у цьому контексті добір назви партії «Νέα Δημοκρατία» (Нова Демократія) є також потужним маніпулятивним інструментом, адже він буквально пов'язує концепцію демократії з цією політичною силою.

Ще одним словом, яке працює за схожим принципом, що і «δημοκρατία» (демократія), є слово «αλλαγές» (зміни) або ж «μεταρρυθμίσεις» (реформи). Воно апелює до універсального прагнення людства до прогресу та вдосконалення, водночас допускаючи суб'єктивну інтерпретацію. Привабливість слова «αλλαγές» (зміни) полягає в позитивних конотаціях, що обіцяють перехід до чогось кращого, адже завжди є щось, що не влаштовує, що варто змінити. Так чи інакше, «у досконалості не існує меж».

Беручи до уваги множинність інтерпретацій цього слова, політики при його використанні можуть апелювати до широкого спектра виборців, кожен з яких має свої очікування та прагнення щодо того, якими саме будуть результати цих змін. Емоційно слово «αλλαγές» (зміни) асоціюється з колективним прагненням до надії та покращення, а отже, створює атмосферу оптимізму і натхнення. Іноді це може навіть відвести на другий план критичний аналіз конкретних політичних пропозицій. Це дозволяє політикам представляти свої ініціативи як такі, що втілюють суть позитивних перетворень, навіть якщо їхній реальний зміст може не відповідати різноманітним очікуванням електорату, або висвітлювати ті аспекти своєї програми, які резонують з поняттям змін, паралельно применшуючи потенційні недоліки або непередбачувані наслідки. Адже зрештою, політики можуть навіть не уточнювати, якими будуть ці зміни, позитивними чи негативними, оскільки у свідомості людини сама концепція змін завжди є чимось позитивним.

Коли мовець говорить про зміни, він постає ініціатором позитивних перетворень, незалежно від глибинних наслідків його пропозицій. На додаток, згадка про зміни може бути використана для мобілізації підтримки. Політики можуть зображувати себе тими, хто несе зміни, одночасно виставляючи своїх противників як захисників застарілого, погляди яких призведуть тільки до деградації. Це також може створити відчуття, що будь-які сумніви щодо змін, які провадить політик, будуть зрадою прогресу.

2.8. Посилання на авторитет

Політичні діячі посилаються на авторитет у промовах задля надання своїм заявам більшої ваги і переконливості, при цьому вони не надають інших доказів задля підтвердження своїх слів [54]. Вони користуються тим фактом, що людина схильна дослухатися до думки експертів, авторитетних осіб, інституцій і взагалі тих, кого поважає. Наприклад, діти прислухаються до порад своїх батьків, адже вони мають більше життєвого досвіду. У деяких культурах, скільки б років не було людині, думка старших для неї завжди буде авторитетною, а їхні рішення являтимуться непорушним законом. Цей психологічний аспект людських відносин поширюється і на довіру до тих, хто є більш компетентним, впливовим. Отже, через посилання на авторитет політики прагнуть підвищити довіру до своїх заяв, зробити їх більш достовірними та вартими уваги.

Ще один аспект, який потрібно згадати, це потенційне перекидання відповідальності. Адже якщо політик тільки цитує чиюсь думку, то він ніби не несе за неї відповідальності або ж принаймні зменшує її відсоток. У такому разі, у випадку виявлення недостовірності він не буде винним, оскільки лише посилався на висновки, зроблені іншими особами.

Нижче наводимо приклади посилання на авторитет:

1. *Συμμαχητές της παράταξης, καμία κυβέρνηση από τη Μεταπολίτευση και μετά δεν αντιμετώπισε στη θητεία της περισσότερες εξωγενείς κρίσεις από τη δική μας. Τα είπε και ο πρόεδρος στη σύντομη εισαγωγή του [79].*

Союзники партії, жоден уряд з часів падіння диктатури військової хунти не стикався з більшою кількістю екзогенних криз за час свого перебування при владі, ніж наш. Про це сказав і президент у своєму короткому вступному слові.

2. *Κυρίως όμως, έχει μία φωνή που ακούγεται πια παντού: από το Αμερικανικό Κογκρέσο και τις Βρυξέλλες, μέχρι το Ισραήλ και τον αραβικό κόσμο [79].*

Найголовніше, що у неї [прим. авт.: мається на увазі «у Греції»] є голос, який зараз чути скрізь: **від Конгресу США і Брюсселя до Ізраїлю та арабського світу.**

3. Οι Δήμαρχοι οι οποίοι είναι μαζί μας γνωρίζουν ότι ουδέποτε κυβέρνηση έθεσε στη διάθεσή τους περισσότερα χρηματοδοτικά εργαλεία από ό,τι η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας [79].

Μεри, які зараз з нами, знають, що жоден уряд не надавав їм більше фінансових інструментів, ніж уряд «Нової демократії».

4. Ο Περιφερειάρχης, ο Κώστας Αγοραστός, γνωρίζει πολύ καλά ότι μέσα σε αυτή την ανείπωτη τραγωδία ο κρατικός μηχανισμός αντέδρασε πολύ ικανοποιητικά, κάτι το οποίο αναγνωρίζεται, πιστεύω, από όλους τους καλόπιστους συμπολίτες μας [79].

Губернатор області Костас Агорастос дуже добре знає, що в цій невимовній трагедії державний механізм відреагував дуже задовільно, і це визнають, я вірю, всі наші добросовісні співгромадяни.

У прикладі 1, посиляючись на президента, пан Міцотакіс прагне надати достовірності твердженню про те, що жоден уряд не стикався з більшою кількістю екзогенних криз з часів падіння диктатури військової хунти. Він підкреслює те, що ця інформація є не просто індивідуальною, позбавленою об'єктивності і нічим не підкріпленою думкою, а висловлена високопосадовцем.

У прикладі 2 немає посилання на конкретну особу. Замість цього пан Міцотакіс апелює до суб'єктів, що діють на міжнародній політичній арені, і визнані та шановані в глобальному масштабі. У такий спосіб він хоче піднести самого себе у очах громадськості, натякаючи, що саме під час його урядування держава стала настільки впливовою, що з її думкою рахуються перелічені ним учасники міжнародних відносин.

Якщо політик сумнівається у тому, як аудиторія сприйме його заяву, тобто не впевнений у тому, чи йому повірять, він залучає думку «третьої

сторони», яка ніби стає учасником промови і згоджується з висловлюванням. Це яскраво простежується у двох наступних випадках.

У прикладі 3, стверджуючи, що мери, як місцеві лідери, визнають, що чинний уряд надав їм безпрецедентні фінансові інструменти, спікер прагне передати, що ефективність уряду визнається тими, кого це безпосередньо стосується.

У прикладі 4 пан Міцотакіс, стверджуючи, що губернатор області добре знає, що уряд доклав усіх необхідних зусиль під час реагування на катастрофу, намагається транслювати ідею того, що за них ручається особа, яка була свідком відповідних заходів з боку уряду. Також у цьому прикладі, а саме у частині «αναγνωρίζεται, πιστεύω, από όλους τους καλόπιστους συμπολίτες μας» (це визнають, я вірю, всі наші добросовісні співгромадяни) застосований ще один потужний прийом для отримання згоди, про який піде мова у наступному підрозділі.

2.9. Апеляція до аудиторії як носіїв цінностей

Цей прийом являє собою тонку, але потужну форму маніпуляції, що ґрунтується на людській психології і схильності кожної особистості співвідносити себе з чимось позитивним.

На нижченаведених прикладах ми проаналізуємо принцип дії цього засобу:

1. *Όλοι οι δημοκρατικοί και προοδευτικοί πολίτες ψηφοφόροι όλων των κομμάτων ... που δεν θέλουν μια επέλαση στα δημοκρατικά και λαϊκά δικαιώματα και κατακτήσεις, ακόμα και στα συνταγματικά κατοχυρωμένα, οφείλουν να συμβάλουν με την ψήφο τους ώστε να μπει ανάχωμα στην πιθανότητα μιας παντοδύναμης και ανεξέλεγκτης Δεξιάς κυβέρνησης [81].*

Всі демократичні та прогресивні громадяни, виборці всіх партій, ... які не хочуть наступу на демократичні та народні права, гарантовані Конституцією права, повинні своїм голосом посприяти тому, щоб покласти

краї можливості приходу до влади всемогутнього і неконтрольованого правого уряду.

2. ... μέσα σε αυτή την ανείπωτη τραγωδία ο κρατικός μηχανισμός αντέδρασε πολύ ικανοποιητικά, κάτι το οποίο αναγνωρίζεται, πιστεύω, από όλους τους καλόπιστους συμπολίτες μας [79].

... в цій невимовній трагедії державний механізм відреагував дуже задовільно, і це визнають, я думаю, всі наші добросовісні співгромадяни.

3. ... το συμβόλαιο αλήθειας και εμπιστοσύνης με τους πολίτες... ισχύει με τους ίδιους συμμάχους: τους πολίτες που πιστεύουν στον υπεύθυνο πατριωτισμό, που πιστεύουν στον δημιουργικό εκσυγχρονισμό [79].

... договір правди і довіри з громадянами... діє з тими ж союзниками: громадянами, які вірять у відповідальний патріотизм, які вірять у творчу модернізацію.

4. Εγώ θέλω κοντά μου κάθε Ελληνίδα και κάθε Έλληνα που ζητά σιγουριά και σχέδιο, που ζητά σταθερότητα και αποτελεσματικότητα, που δίχως κομματικές παρωπίδες πιστεύει στον πατριωτισμό της ευθύνης, στον εκσυγχρονισμό της δημιουργίας [77].

Я хочу поряд із собою кожну грекиню і кожного грека, які прагнуть визначеності і плану, які прагнуть стабільності та ефективності, які без партійних шор вірять в патріотизм відповідальності, в модернізацію творення.

5. Θέλω λοιπόν σήμερα ... να απευθυνθώ και να καλέσω τον δημοκρατικό κόσμο της χώρας, κάθε προοδευτικό και δημοκρατικό πολίτη, ό,τι κι αν ψήφισε στις εκλογές του Μάη, σε αυτή την κάλλη να στηρίζει τη Δημοκρατία. Να στηρίζει τη σταθερότητα και την υγεία της Δημοκρατίας και του πολιτικού μας συστήματος [78].

Тому сьогодні ... я хочу звернутися і закликати демократичний народ країни, кожного прогресивного і демократичного громадянина, як би він не проголосував на травневих виборах, під час цих виборів підтримати

демократію. Підтримати стабільність і здоров'я демократії та нашої політичної системи.

6. Γι' αυτούς λοιπόν τους λόγους, καλούμε κάθε δημοκρατικό και προοδευτικό πολίτη, να στηρίξει, παρά τις διαφωνίες τους, τις επιφυλάξεις του, τον ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική Συμμαχία [78].

З цих причин ми закликаємо кожного демократичного і прогресивного громадянина підтримати, незважаючи на розбіжності, застереження, партію «СІРІЗА - Прогресивний Альянс».

Підхід, який має місце у цих прикладах, полягає у використанні слів із універсально позитивними конотаціями, які політики прив'язують до слухачів. У нашому випадку, це такі поняття, як, «δημοκρατικότητα» (демократичність), «προοδευτικότητα» (прогресивність), «πίστη στον πατριωτισμό και τον εκσυγχρονισμό» (віра в патріотизм і у модернізацію), «καλοπιστία» (добросовісність). У межах самосприйняття людина схильна відносити себе до, на її думку, позитивно сформованих груп чи ідеологій. І тому, як демонструють вищенаведені приклади, політики використали той факт, що більшість людей хочуть ідентифікувати себе як демократичних, прогресивних та патріотичних. Окрім того, висловлюючись у такий спосіб, мовці не тільки апелюють до самосприйняття людини, а ще й пов'язують усі ці позитивні характеристики із собою та своєю політикою.

Коли політичні діячі звертаються до громадян за допомогою фраз на кшталт «καλούμε κάθε δημοκρατικό και προοδευτικό πολίτη» (закликаємо кожного демократичного і прогресивного громадянина) вони створюють неявний тиск на індивідів, змушуючи їх дотримуватися запропонованого курсу дій або розділяти їхню думку у певній темі, оскільки відхилення може призвести до уявної невідповідності цим характеристикам.

Отже, під такими конструкціями закладений сенс, що якщо людина не згодна з думкою політика, не підтримає його заклик, то вона не може вважатися демократичною, прогресивною, добросовісною, або такою, що вірить у патріотизм та прагне певних цінностей.

Однак цілком зрозуміло, що абсолютна більшість греків підтримує демократію, незалежно від того, віддасть вона голос за політика, який так висловився, чи ні.

Так само кожна людина схильна вважати себе добросовісною, адже більшість не бажають визнавати власні недоліки і бачать себе в більш сприятливому світлі, ніж це об'єктивно виправдано, щоб підтримувати почуття самоповаги та підвищити самооцінку. І факт того, чи вірять вони політику у тому чи іншому питанні, звісно, не розділяє їх на категорії добросовісних та недобросовісних.

У прикладі 4 пан Міцотакіс говорить, що хоче бачити поряд із собою кожного, хто «ζητά σιγουριά και σχέδιο, ζητά σταθερότητα και αποτελεσματικότητα» (прагне визначеності і плану, прагне стабільності та ефективності), що означає усіх, адже абсолютно кожен прагне цих речей.

Отже, політичні діячі підштовхують людину на згоду, підтримку та конкретні дії, експлуатуючи її сприйняття самої себе і її очевидні бажання.

2.10. Побудова дружніх стосунків з аудиторією

Для здобуття довіри політики намагаються побудувати дружні стосунки з аудиторією. Вони прагнуть створити образ, який можна сприймати як близький і зрозумілий, завдяки чому політик виглядає радше як друг і союзник, аніж якась далека і недосяжна авторитетна фігура, повністю дистанційована від громадян. Будуючи довіру через дружнє ставлення, політики забезпечують лояльність та підтримку виборців.

Давайте розглянемо наступні приклади:

1. *Όχι φίλες και φίλοι, η Ελλάδα αλλάζει. Αλλάζει.* [79].

Ні, друзі, Греція змінюється. Змінюється.

2. *Οι αποφάσεις δεν μπλορούν, φίλες και φίλοι, να χάνονται μέσα στους διαδρόμους κομματικών παζαριών, ούτε και να ακυρώνονται μέσα από ατελείωτες συζητήσεις* [79].

Друзі, рішення не можуть загубитися в коридорах партійних торгів, не можуть бути скасовані через нескінченні дебати.

3. *Εμείς, φίλες και φίλοι, θεωρούμε την προστασία της εργασίας ως απαραίτητη προϋπόθεση όχι μόνο της δικαιοσύνης αλλά και της συμπεριληπτικής ανάπτυξης [78].*

Друзі, ми вважаємо захист праці необхідною умовою не лише справедливості, але й інклюзивного зростання.

4. *Η συγκίνησή σας, το χαμόγελό σας, με γεμίζει με πολύ δυνατά αισθήματα. Είμαι υπερήφανος που είμαι Πρόεδρος αυτής της μεγάλης παράταξης. Να στε καλά [22].*

Ваші емоції, ваша посмішка наповнюють мене дуже сильними почуттями. Я пишаюся тим, що я є Президентом цієї великої партії. Будьте здорові.

5. *Δεν κρύβομαι. Με ξέρετε. Ποτέ δεν κρύφτηκα στην πολιτική μου διαδρομή [81].*

Я не ховаюся. Ви мене знаєте. Я ніколи не ховався на своєму політичному шляху.

Використовуючи такі звертання, як «φίλες και φίλοι» (друзі) або посилаючись на близькі стосунки, особистий зв'язок за допомогою фраз «με ξέρετε» (ви мене знаєте), політики намагаються подолати відчутну прірву між собою та громадськістю, створити товариську атмосферу. Люди схильні тягнутися до тих, кому вони довіряють, тих, хто ставиться до них, як до рівних, і не будує стін у спілкуванні.

У прикладі 4 пан Міцотакіс ділиться своїми особистими емоціями, щоб створити ілюзію відкритості та щирості і водночас викликати емоції у аудиторії. Говорячи про те, що емоції аудиторії також пробуджують у ньому сильні почуття, він прагне побудувати міцний зв'язок. На додаток, такі політики, як пан Міцотакіс, тобто ті, які займають високі посади і традиційно вважаються авторитетними фігурами, використовують такий підхід з метою «олюднити» себе. Демонструючи особисті емоції, вони прагнуть зруйнувати уявний бар'єр між політичною сферою та звичайним спілкуванням.

Позиціонуючи себе як друга, політики прагнуть показати, що їм нічого приховувати, що вони чесно діляться інформацією. Вони створюють відчуття того, що вони готові брати участь у відвертому двосторонньому діалозі, адже дружній рівень відносин передбачає міжособистісне діалогічне спілкування. Отже, доброзичлива і щира поведінка — це свідоме прагнення скоротити дистанцію, змусити аудиторію відчувати себе комфортно і ненапружено.

Окрім того, дружній підхід спрямований на те, щоб підкреслити спільність між політиком і аудиторією. Демонструючи свою близькість до слухачів, свою спорідненість з ними, політик створює враження того, що він є «своїм», тобто таким самим, як і будь-хто із громадян, що він розділяє їхні цінності і прагнення, що він, як ніхто інший, розуміє проблеми простого народу.

2.11. Повтори

Повтори в політичних промовах зовсім не свідчать про те, що політику забракло слів і він повторює фрази, щоб потягнути час для того, щоб зосередитись. Насправді цей прийом є потужним лінгвістичним засобом, який при стратегічному використанні може здійснити необхідний політику вплив.

За Б. Джонстоном повтори передбачають повторення слова зі зміненою або точно такою ж формою [41]. Згідно з Д.В. Рейнольдсом [60, с. 185] повтори являють собою «множинні випадки використання ідеї або слова, і чим більша кількість повторень, тим більше ми звертаємо на них увагу».

Коли політики повторюють певні слова або ідеї, вони, по суті, збільшують вплив цих елементів на аудиторію, підвищуючи ймовірність їхнього запам'ятовування реципієнтами і того, що вони будуть позитивно сприйняті. Таке повторення експлуатує схильність мозку надавати перевагу чомусь знайомому, вже почутому. Як наслідок, при багаторазовому відтворенні певна ідея вкорінюється у свідомість, незалежно від того, хоче того людина чи ні.

Повтори використовуються для підкреслення ключових повідомлень, тобто виконують емоційну функцію. Повторюючи певні політичні тези, політики прагнуть звернути на закодовану інформацію особливу увагу.

Також, чим більше люди стикаються з повідомленням, тим більша вірогідність того, що вони сприйматимуть його як правдиве. Повторення створює ілюзію достовірності, змушує людей вірити, що твердження є правдивим, незалежно від того, так це чи ні. Повторювані повідомлення вимагають менше розумових зусиль для обробки, що призводить до того, що люди сприймають їх без критичного аналізу, не ставлять під сумнів, і згодом стають більш стійкими до сприйняття альтернативних точок зору.

На додаток, повтори можуть посприяти у створенні іміджу на політичній арені, адже політики часто повторюють певні ідеї або наголошують на загальнолюдських цінностях, які вони хочуть асоціювати зі своєю персоною або партією.

Окрім того, коли політик постійно повторює певні меседжі, він формує спільну мову та наративи серед своїх прихильників, які у свою чергу будуть поширювати виголошені ідеї. Це сприяє створенню почуття згуртованості серед однодумців, потенційно пригнічуючи інакомислення.

Нижче наведемо приклади використання повторів у межах стратегії позитивної самопрезентації:

1. Και **είμαστε ήδη όρθιοι. Είμαστε ήδη όρθιοι και θα είμαστε όρθιοι** για να υπερασπιστούμε τις αξίες, τις αρχές, τα ιδανικά μας [78].

І ми вже стоїмо на ногах. Ми вже стоїмо на ногах і будемо стояти на ногах, щоб захищати наші цінності, наші принципи, наші ідеали.

2. Ο ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική Συμμαχία είναι και **θα παραμείνει κόμμα εξουσίας, όχι διαμαρτυρίας. Όχι διαμαρτυρίας. Όχι συμπλήρωμα. Συμπλήρωμα** στις κυβερνήσεις **της Δεξιάς. Κόμμα εξουσίας. Ούτε συμπλήρωμα της Δεξιάς ούτε κόμμα διαμαρτυρίας** [81].

«СІРІЗА - Прогресивний Альянс» **є і буде партією влади, а не протесту. Не протесту. Не доповненням. Не доповненням** до уряду **правих. Партією влади. Не доповненням до правих і не партією протесту.**

3. ...**αναλαμβάνω την ευθύνη** μαζί σας να ηγηθώ και να ηγηθούμε μαζί αυτής της μάχης γιατί **δεν φοβήθηκα ποτέ. Αναλαμβάνω και αναλαμβάνουμε την ευθύνη** γιατί **δεν φοβήθηκα και δεν φοβηθήκαμε ποτέ. Γιατί δεν δειλίασα και δεν δειλιάσαμε.** Κυρίως, γιατί δεν λιποτακτήσαμε ποτέ **από τα δύσκολα. Τα πιο δύσκολα. Τα πιο δύσκολα** για τη χώρα, για την κοινωνία [81].

... **я беру на себе відповідальність** разом з вами очолити і вести разом цю битву, тому що **я ніколи не боявся. Я беру на себе і ми беремо на себе відповідальність,** тому що **я ніколи не боявся і ми ніколи не боялися.** Тому що **мені ніколи не бракло рішучості, нам ніколи не бракло рішучості.** А найбільше тому, що ми ніколи не відступали від **важкого. Найважчого. Найважчого** для країни, для суспільства.

4. Γιατί εμείς αυτές τις **αξίες υπηρετούμε.** Και αυτές **υπηρετήσαμε** όταν **κάναμε τη χώρα συνώνυμο της ανθρωπιάς,** όταν ήταν αντιμέτωπη με τη μεγαλύτερη προσφυγική κρίση που έχει αντιμετωπίσει η Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Και **είμαστε περήφανοι** γι' αυτό. **Είμαστε περήφανοι** που είμαστε εδώ να υπερασπιζόμαστε **αξίες. Κάναμε τη χώρα συνώνυμο της ανθρωπιάς** και δεν θα επιτρέψουμε σήμερα κάποιος να την κάνουν συνώνυμο της βαρβαρότητας. Η Ελλάδα θα παραμείνει **συνώνυμο της ανθρωπιάς** [78].

Тому що **ми служимо** цим **цінностям.** І цим **цінностям ми послужили,** коли **зробили країну синонімом людяності,** коли вона зіткнулася з найбільшою кризою біженців, з якою Європа зіткнулася з часів Другої світової війни. І **ми пишаємося** цим. **Ми пишаємося** тим, що ми тут, щоб захищати **цінності. Ми зробили цю країну синонімом людяності,** і ми не дозволимо сьогодні деяким людям зробити її синонімом варварства. Греція залишиться **синонімом людяності.**

У прикладі 1 повтор «είμαστε ήδη όρθιοι» (ми вже стоїмо на ногах) і «θα είμαστε όρθιοι» (ми будемо стояти на ногах) має на меті підкреслити

багаторічну стійкість і рішучість, проектуючи образ непохитної відданості цінностям і принципам, яка буде тривати і у майбутньому, не дивлячись ні на що. Оратор прагне вселити почуття впевненості у здатності партії протистояти викликам і відстоювати свої ідеали. На додаток, такий повтор направлений на те, щоб посилити відчуття єдності серед аудиторії, сприяючи формуванню колективної ідентичності, заснованої на спільних цінностях, адже він реалізується через дієслово першої форми множини, що діє саме за таким принципом.

Повторення фраз «Όχι διαμαρτυρίας. Όχι συμπλήρωμα. Συμπλήρωμα στις κυβερνήσεις της Δεξιάς. Κόμμα εξουσίας» (Не протесту. Не доповненням. Доповненням до уряду Правих. Партією влади) у прикладі 2 є стратегічним зусиллям, спрямованим на відстоювання самодостатності і важливості партії. Категорично відкидаючи ярлик протестної чи додаткової партії, спікер прагне позиціонувати партію як вагому силу, що відіграє значну роль на політичній арені, сформувавши в аудиторії думку, що партія є серйозним претендентом на те, щоб посісти владну позицію. Прямо вказуючи на те, чим партія не є, спікер прагне усунути потенційні хибні уявлення та закріпити необхідний їй імідж.

Повторення фрази «αναλαμβάνω την ευθύνη» (я беру на себе відповідальність) у прикладі 3 слугує демонстрацією готовності оратора зайняти лідерську роль. Коли він каже «αναλαμβάνουμε την ευθύνη» (ми беремо на себе відповідальність), то прагне зміцнити почуття колективної рішучості і надихнути аудиторію розглядати себе як активних учасників спільної місії. Повторення фрази «δεν φοβήθηκα ποτέ» (я ніколи не боявся) слугує для створення образу безстрашного та мужнього лідера. Повторюючи цю думку, спікер прагне закріпити у свідомості аудиторії цю особисту характеристику, як невід'ємну частину його лідерської ідентичності, адже у суспільстві цінуються такі лідерські якості, як готовність до прийняття рішучих рішень і протистояння викликам, здатність долати складні ситуації.

У прикладі 4 пан Ципрас за допомогою повтору «κάναμε τη χώρα συνώνυμο της ανθρωπιάς» (ми зробили країну синонімом людяності) акцентує

увагу на відстоюванні цінностей у тяжкий період, зокрема, під час напливу біженців. Мовець прагне викликати почуття гордості та підкреслити непохитну відданість партії цінностям. У передостанньому реченні прослідковується чіткий контраст: «δεν θα επιτρέψουμε σήμερα κάποιοι να την κάνουν συνώνυμο της βαρβαρότητας» (ми не дозволимо сьогодні деяким людям зробити її синонімом варварства), що має на меті підкреслити різницю між паном Ципрасом і його партією та їхніми опонентами. Заявляючи, що Греція залишиться синонімом людяності, оратор прагне створити відчуття, що партія буде активно протистояти будь-яким спробам заплямувати цей образ. Повторюючи «είμαστε περήφανοι» (ми пишаємося), він сигналізує, що партія розглядає це своє досягнення як щось, що варто відзначити, і пишається тим, що захищає основні цінності.

Пан Ципрас прагне передати ці почуття аудиторії, адже позитивний емоційний зв'язок, заснований на спільних цінностях, може привести до потенційного здобуття підтримки.

2.12. Метафори

Д. Чартеріс-Блек на основі своїх досліджень виявив, що метафора, завдяки своїй когнітивній та афективній привабливості, є одним з найкращих риторичних інструментів. Згідно з його думкою, метафори, на додаток до того, що дозволяють нам переконувати аудиторію або передавати певну ідеологію, здатні маніпулювати читачем чи співрозмовником. При цьому вони залишаються непоміченими, адже підсвідомий потенціал метафори є ключовим фактором для здійснення лідерства [30, с. 2].

За словами А. Гоутлі, згідно з концептуальною теорією метафори, навколишній світ не існує сам собою, а є конструкцією розуму та мови, за допомогою якої ми спілкуємося [37, с. 25, с. 33]. Відповідно до Р. Джекендоффа, ми маємо свідомий доступ лише до тієї реальності, яка була несвідомо організованою нашим розумом, і, як наслідок, ми можемо говорити

про речі лише тією мірою, якою вони досягли ментальної репрезентації через ці процеси організації [40, с. 29]. Звідси випливає, що мова визначає те, як ми сприймаємо світ. Найпростішим і найбанальнішим доказом цього є те, що носії різних мов бачать світ по-різному.

Мова визначає наші думки, а метафора перш за все – це породження думки. Метафора може мати маніпулятивний ефект, оскільки вона перевизначає поняття, вона малює новий вимір звичної реальності та до того ж може нести у собі певну оцінку.

Згідно з З. Кувечешом маніпулятивна дія метафори значною мірою спирається на принцип виокремлення-приховування [43, с. 80], іншими словами, її використання дозволяє мовцю виокремити одні характеристики і вивести їх на перший план та приховати інші. Як наслідок, стає можливим маніпулювання інформацією за допомогою представлення її в дуже специфічний спосіб.

Нижче ми відібрали приклади метафор у межах стратегії позитивної самопрезентації:

1. *... θα το πράξουμε με τη δύναμη των επιχειρημάτων μας μιλώντας πάντα τη γλώσσα της αλήθειας [74].*

Ми це зробимо силою наших аргументів, завжди говорячи мовою правди.

2. *Για να κάνουμε μαζί πραγματικότητα την ελπίδα που γεννιέται σήμερα σε μία πορεία αναγέννηση της χώρας [74].*

Щоб разом зробити реальністю надію, яка народжується сьогодні в процесі відродження країни.

3. *Τα σύννεφα, λοιπόν, της συγκυρίας, φίλες και φίλοι, όσο και εάν σκιάζουν προσωρινά τον ορίζοντα δεν μπορούν να κρύψουν την διαφορά ανάμεσα στην Ελλάδα του 2019 και στην Ελλάδα του 2023 [79].*

Хмари обставин, друзі мої, навіть якщо тимчасово і затуляють горизонт, не можуть приховати різницю між Грецією 2019 року і Грецією 2023 року.

4. Χρειάζεται **καπετάνιος και πλήρωμα** που να μπορούν αποδεδειγμένα να **ξεπερνούν τρικυμίες** [79].

Потрібен капітан і команда, які довели, що здатні витримати шторми.

5. Αντίθετα, θα αυξάνουμε την ταχύτητα των αλλαγών, γιατί **το συμβόλαιο αλήθειας και εμπιστοσύνης με τους πολίτες**, αυτό το συμβόλαιο το οποίο υπογράψαμε για πρώτη φορά το 2019, **ισχύει πάντα** [79].

Навпаки, ми збільшимо швидкість змін, тому що договір правди і довіри з громадянами, цей договір, який ми вперше підписали в 2019 році, діє завжди.

6. Και σε αυτή τη **συναρπαστική πορεία σας ζητώ να ταξιδέψουμε δίπλα-δίπλα** [77].

І на цьому захоплюючому шляху я прошу вас подорожувати пліч-о-пліч.

7. Η λαϊκή, η μεγάλη παράταξη της Αριστεράς, **ο πυλώνας της προοδευτικής Παράταξης, το αποκούμπι, το στήριγμα των μη προνομιούχων, των αδικημένων, η φωνή όσων δεν έχουν φωνή σ' αυτό τον τόπο, δεν έγινε τυχαία!** Ήταν, είναι και θα είναι ο **ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική Συμμαχία ώριμο τέκνο της ανάγκης** [78].

Народна, велика партія Лівих, опора прибічників прогресу, притулок, підтримка непривілейовних, скривджених, голос тих, хто не має голосу в цьому місці, не була створена випадково! «СІРІЗА-Прогресивний Альянс» був, є і буде зрілим дітям необхідності.

У прикладі 1 метафора «δύναμη των επιχειρημάτων μας» (сила наших аргументів) передбачає, що аргументи мають внутрішню силу, подібно до фізичної сили. Пов'язуючи аргументи з силою, оратор показує, що його позиція є переконливою і надійною, заохочуючи аудиторію сприймати її із прихильністю. Метафора «μιλώντας τη γλώσσα της αλήθειας» (говорячи мовою правди) передає ідею того, що слова мовця є не просто правдивими, а за своєю суттю являються істиною.

У прикладі 2 використано метафору «κάνουμε μαζί πραγματικότητα την ελπίδα» (разом зробимо реальністю надію), яка передбачає, що колективні дії та

єдність можуть перетворити щось абстрактне на конкретну реальність. Коли оратор каже, що надія «γεννιέται σήμερα» (народжується сьогодні), він позиціонує партію «Нова Демократія», як надію, оскільки саме вона набрала більшість голосів того дня. Метафора «αναγέννηση της χώρας» (відродження країни) передбачає новий початок, викликає позитивні образи, що асоціюються з оновленням, новими починаннями, зростанням, піднесенням і розквітом, і як і надія, є пов'язаною з приходом до влади партії пана Міцотакіса.

У прикладі 3 метафора «τα σύννεφα της συγκυρίας σκιάζουν προσωρινά τον ορίζοντα» (хмари обставин тимчасово затуляють горизонт) використовується для позначення викликів, труднощів або несприятливих ситуацій, які можуть заважати ясності або видимості, заблокувати досягнення цілей, однак ненадовго, адже ці труднощі є тимчасовими та минулими, подібно до хмар, що розвіюються: рано чи пізно погода покращиться і вийде сонце. Таке формулювання заохочує аудиторію розглядати перешкоди як тимчасові невдачі, які не змінюють траєкторію руху, сприяє формуванню почуття оптимізму, стійкості та терплячості, підкреслюючи, що загальний курс прогресу залишається незмінним.

У прикладі 4, використовуючи метафору «καπετάνιος και πλήρωμα που να μπλοκάρουν να ξεπερνούν τρικυμίες» (капітан і команда, які здатні витримати шторм), спікер натякає на себе, стверджуючи, що аудиторії потрібен лідер, тобто «καπετάνιος» (капітан) і партія, тобто «πλήρωμα» (команда) з доказаною здатністю ефективно справлятися з труднощами, тобто зі «штормами» (τρικυμίες). Метафора передбачає, що запропонований лідер і партія успішно долали складні ситуації в минулому, зміцнюючи впевненість у їхній здатності робити це в майбутньому. Окрім того, ця метафора буде особливим чином резонувати з аудиторією, оскільки Греція – це країна, оточена морями, з багатовіковою історією мореплавства.

У прикладі 5 метафора «το συμβόλαιο αλήθειας και εμπιστοσύνης με τους πολίτες» (договір правди і довіри з громадянами) символізує зобов'язання партії перед громадянами, які виникли, коли електорат обрав «Нову Демократію» з-

поміж інших. Описуючи відносини з громадянами як угоду, засновану на правді та довірі, мовець прагне створити враження надійності та прозорості, хоче показати, що зобов'язання, які партія має перед громадянами – священні і незмінні, від яких не можна просто так ухилитися або відмовитися. Стверджуючи, що цей «договір» (συμβόλαιо) «діє завжди» (ισχύει πάντα), мовець наголошує на тому, що обіцянки, дані у 2019 році, залишаться актуальними завжди.

У прикладі 6 присутня метафора «συναρπαστική πορεία» (захоплюючий шлях), під яким політик має на увазі перебування країни під управлінням партії, яку він очолює. Використання прикметника «συναρπαστικός» (захоплюючий) додає позитивної оцінки, і, як наслідок, ця метафора сприймається, як щось динамічне, багатообіцяюче, сповнене потенціалу, партнерства, співпраці та взаємної підтримки. Вона також сприяє формуванню почуття включеності та залученості, оскільки шлях/подорож пліч-о-пліч передбачає спільні цілі та готовність протистояти викликам як згуртована одиниця.

У прикладі 7 метафоричне використання лексеми «ο πυλώνας» (опора/стовп) вказує на те, що «СІРІЗА-Прогресивний альянс» є фундаментальним і незамінним ключовим елементом, чимось, що забезпечує силу і стабільність, і без чого все зруйнується та повалиться. Метафора «το αλοκοῦμλι, το στήριγμα των μη προνομιούχων, των αδικημένων» (притулок, підтримка непривілейованих, скривджених) акцентує увагу на тому, що партія відіграє значну роль у забезпеченні захисту та допомоги тим, хто цього потребує. Таке формулювання сприяє створенню позитивного іміджу партії, виставляє її захисником незахищених верств населення. Метафора «ώριμο τέκνο της ανάγκης» (доросла дитина необхідності) легітимізує роль партії, наголошуючи на тому, що її існування є виваженою відповіддю на суспільні потреби та виклики.

Отже, за допомогою метафор політичні діячі створюють яскраві образи, встановлюють емоційний зв'язок з аудиторією. У межах стратегії позитивної

самопрезентації вони стратегічно конструюють метафори, які висвітлюють їх самих, їхню політику, дії чи ідеї у вигідному світлі. Як наслідок, метафори стають так званим когнітивним позитивним ярликом, впливаючи на те, у який спосіб інформація, що міститься у комунікативному повідомленні, обробляється та інтерпретується аудиторією.

На окрему увагу у межах цього підрозділу заслуговують так звані мілітарні метафори. У них часто фігурує наступна лексика: «αγώνας» (боротьба, бій, змагання), «αγωνίζομαι» (боротися, змагатися), «πόλεμος» (війна), «παλεύω» (боротися, воювати), «πολεμάω» (воювати), «μάχη» (битва), «όπλα» (зброя), «σύνθημα μάχης» (бойовий клич), «υπερασπίζομαι» (захищати), «νίκη» (перемога) тощо.

Нижче наведемо приклади з використанням мілітарних метафор:

1. ***Όρθιοι, με τα όπλα της δημοκρατίας, του λόγου και της ψήφου [78].***

Стоїмо на ногах, зі зброєю демократії, слова і голосу.

2. *Είναι παράλληλα και ένα ευεργέτηριο **σύνθημα μάχης** για να μείνει η χώρα σε τροχιά ανάπτυξης και ευημερίας [79].*

*Це також **бойовий клич** для пробудження, щоб утримати країну на шляху розвитку і процвітання.*

3. *...αναλαμβάνω την ευθύνη μαζί σας **να ηγηθώ και να ηγηθούμε μαζί αυτής της μάχης** [81].*

*...Я беру на себе відповідальність разом з вами **очолити і вести цю битву разом.***

4. ***Θα αγωνιστούμε** για να υπάρξει δικαίωση και ένα κράτος δίπλα στον πολίτη[78].*

***Ми будемо боротися** за правосуддя і державу поруч з громадянином.*

5. ***Συνεχίζουμε τον αγώνα** να σταθούμε κοντά σε αυτούς που το έχουν περισσότερο ανάγκη [74].*

***Ми продовжуємо боротьбу,** щоб підтримати тих, хто цього найбільше потребує.*

6. **Θα δώσουμε μαζί τον επόμενο αγώνα** που ξεκινάει αύριο κιόλας ώστε στις επόμενες εκλογές αυτό το οποίο αποφάσισαν ήδη οι πολίτες, την αυτοδύναμη ΝΔ να επιβεβαιωθεί και μαθηματικά στην κάλπη [22].

Ми разом дамо наступний бій, що розпочнеться завтра, щоб на наступних виборах те, що громадяни вже вирішили - автономна «НД» - було математично підтверджено біля виборчих скриньок.

7. Άλλωστε, εκπροσωπούμε μια Παράταξη που **έχει μάθει να δίνει αγώνες**. ... Είμαστε εδώ γενιές **μαχών**, γενιές **αγωνιστών**, γενιές **νικητών**. **Θα τη δώσουμε αυτή τη μάχη για να την κερδίσουμε** [81].

Зрештою, ми представляємо сторону, **яка навчилася боротися**. ... Ми тут заради поколінь **битв**, поколінь **борців**, поколінь **переможців**. **Ми будемо боротися в цій битві, щоб перемогти**.

8. Και από αύριο κιόλας **ξεκινά ο αγώνας για τη μεγάλη νίκη της χώρας και της κοινωνίας μας** για μια δεύτερη ισχυρή εντολή στην προκοπή [79].

І з завтрашнього дня **починається боротьба за велику перемогу нашої країни і нашого суспільства**, за другий сильний мандат на прогрес.

9. ...είμαστε πάλι όλες και όλοι εδώ, παρούσες και παρόντες στο δημοκρατικό **προσκλητήριο του αγώνα**. Είμαστε εδώ για να **υπερασπιστούμε αρχές και αξίες** [78].

... ми всі знову тут, присутні і відповідаємо на демократичний **заклик до боротьби**. Ми тут, щоб **захищати** принципи та цінності.

10. **Είμαστε ήδη όρθιοι και θα είμαστε όρθιοι για να υπερασπιστούμε τις αξίες, τις αρχές, τα ιδανικά μας**. **Να δώσουμε αυτό τον αγώνα που είναι πιο πολύτιμος, πιο κρίσιμος, πιο χρήσιμος από κάθε άλλον αγώνα**. Και είμαστε όλες και όλοι παρόντες, και ακόμη περισσότεροι, **γιατί έχουμε μάθει να παλεύουμε στα δύσκολα** [78].

Ми вже стоїмо і будемо **стояти на захисті** наших цінностей, принципів, ідеалів. **Вести цю боротьбу, яка є більш цінною, більш важливою, більш корисною, ніж будь-яка інша боротьба**. І ми всі тут, і нас навіть більше, тому що **ми навчилися боротися у тяжкі часи**.

11. *θα είμαστε δίπλα σας ώστε αυτά τα τέσσερα χρόνια να είναι **τέσσερα χρόνια αγώνα και αξιοπρέπειας για τα δικαιώματά σας!** [78].*

*Ми будемо поруч з вами, щоб ці чотири роки були **чотирма роками гідності і боротьби за ваші права!***

12. *Με λογισμό αλλά και με όνειρο **θα δώσουμε αυτό τον αγώνα, τον αγώνα των ιδεών μας, τον αγώνα των αξιών μας. Τον αγώνα της αξιοπρέπειας** [78].*

*З розрахунком і з мрією **дамо цей бій, бій наших ідей, бій наших цінностей. Бій гідності.***

У прикладі 1 слово «όρθιου», хоч і означає «стояти прямо, у вертикальному положенні, на ногах», однак використане метафорично задля того, щоб передати відчуття стійкості, сили та активності. Положення стояння передбачає пряму, впевнену позу, що символізує відданість принципам і готовність до дії, а у цьому випадку – до бою (яким є вибори), адже далі слідує метафора про зброю. Характеризуючи слово та голос як зброю, оратор вказує на те, що здатність висловлювати свою думку вербально і через голосування подібна до використання зброї задля захисту демократії – зброї, яка є інструментом впливу і змін.

Як уже було сказано, тут прослідковується ідея того, що голосування – це поле битви, під час якої громадяни беруть участь у політичному процесі. Позиціонуючи аудиторію як солдатів демократії, спікер активізує почуття обов'язку та відповідальності. Він заохочує людей користуватися своїми демократичними правами, просуваючи ідею, що вони можуть брати активну участь у демократичних процесах, при цьому, звісно, маючи на увазі, що вони повинні голосувати саме за нього, як за поборника демократії. Отже, ці метафори слугують закликком до дії, представляють політичну активність як важливу і потужну діяльність, закликаючи аудиторію встати і активно використовувати інструменти демократії.

Дивлячись на наступні приклади, можна зробити висновок, що політичні діячі досить часто говорять про вибори, саме як про «битву» (μάχη) або «бій/боротьбу» (αγώνας). Таке формулювання передбачає, що політичне

змагання — це не просто конкуренція ідей, а критична боротьба з глибокими наслідками. У такий спосіб політики прагнуть підкреслити важливість виборів і мобілізувати прихильників. Окрім того, вони зміцнюють почуття єдності серед прихильників, оскільки наголошують на спільній місії або меті, частим є використання дієслів у формі першої особи множини.

Хоч це і належить до стратегії негативної презентації інших, вважаємо доречним сказати тут, що це також має на меті виставити опонентів в негативному світлі, оскільки битва передбачає наявність не просто конкурентів, а ворогів, які являються перешкодою на шляху до демократії та кращого майбутнього, і яких необхідно подолати в метафоричному бою.

За своєю суттю мілітарні метафори часто зачіпають емоції, пов'язані з патріотизмом, обов'язком і жертвоністю. Говорячи про битви чи боротьбу, оратори прагнуть викликати в аудиторії почуття терміновості і важливості. У такий спосіб вони підкреслюють серйозність ситуації, активізують відчуття необхідності здійснення негайних дій або підтримки заради досягнення якоїсь благородної мети і захисту цінностей.

Мілітарні метафори часто зображають політичних діячів як героїв або захисників, як мужніх лідерів, які стоять на чолі і борються за справедливу справу, що яскраво прослідковується у прикладах 4, 9 та 10. Таке формулювання позиціонує їх як завзятих, благородних, рішучих, невідступних, незламних та цілеспрямованих, що, звісно, тільки сприяє формуванню позитивного іміджу.

2.13. Представлення власних ідей як єдино можливих варіантів

Одним з поширених прийомів, які використовують політичні діячі, є твердження, що запропоновані ними рішення є єдиними правильними та життєздатними, і що їхня партія є єдиною, яка може вирішити суспільні проблеми і привести країну до гідного майбутнього.

Цей прийом дещо схожий на прийом так званої хибної дилеми, який полягає у представленні двох варіантів так, ніби вони є єдино можливими, що змушує людей обирати між двома крайнощами, хоча насправді існують і інші можливості [53]. У такий спосіб людину підштовхують до бажаного мовцю варіанту, який виглядає меншим із двох зол.

Цей прийом не надає другого варіанту, однак змушує людину думати, що інакше бажаного результату не досягти. На вербальному рівні проявляється через використання лексем «μόνος» (єдиний) або «μόνο» (тільки).

Далі наведемо приклади використання цього засобу:

1. *...μόνο το πρόγραμμά μας θα έδινε σήμερα στήριγμα και ανάσα στην κοινωνική πλειοψηφία [81].*

...тільки наша програма могла б дати сьогодні підтримку і дихання соціальній більшості.

2. *...η αυτοδύναμη Νέα Δημοκρατία είναι ο μόνος δρόμος που οδηγεί τελικά σε μια ισχυρή Ελλάδα [77].*

Автономна «Нова Демократія» — це єдиний шлях, який зрештою веде до сильної Греції [прим.авт.: «αυτοδύναμη κυβέρνηση» — це автономний уряд, тобто уряд партії, який має підтримку 50%+1 депутатів і може керувати самостійно, не потребуючи підтримки іншої партії].

3. *Η πατρίδα ζητά καθαρούς ορίζοντες στην πορεία της, έτσι ζητά και καθαρές λύσεις στην ηγεσία της. Αυτό περιγράφεται σε πέντε λέξεις: «Αυτοδύναμη Ελλάδα. Αυτοδύναμη Νέα Δημοκρατία». Μόνο έτσι, μόνο έτσι θα εδραιώσουμε τις κατακτήσεις μας και θα μπορούμε να αναμετρηθούμε πιο δυναμικά και με τις παραλείψεις μας [79].*

Батьківщина просить чітких горизонтів на своєму шляху, тому вона просить чітких рішень у своєму керівництві. Це можна описати п'ятьма словами: «Автономна Греція. Автономна Нова Демократія». Тільки так, тільки так ми закріпимо наші здобутки і зможемо сильніше протистояти нашим невдачам.

4. *Μόνο τότε η επόμενη μέρα θα φέρει σιγουριά στον τόπο. Και μόνο με αυτό τον τρόπο το τιμόνι του θα το κρατάει τελικά η μόνη πολιτική δύναμη που έχει δείξει ότι μπορεί να ξεπερνά τις κρίσεις, υλοποιώντας ταυτόχρονα και όλες τις δεσμεύσεις της απέναντι στους πολίτες [77].*

Тільки тоді наступний день принесе країні впевненість. І тільки так до влади нарешті прийде єдина політична сила, яка довела, що здатна долати кризи, виконуючи при цьому всі свої зобов'язання перед громадянами.

5. *Εμείς μόνο μπορούμε να οδηγήσουμε την Ελλάδα στο μέλλον που της αξίζει [79].*

Тільки ми можемо привести Грецію до майбутнього, на яке вона заслуговує.

Кожен з наведених прикладів ілюструє прийом, яким послуговуються політики, щоб підкреслити винятковість своєї партії чи програми. Коли вони стверджують, що їхні ідеї є єдиним можливим виходом, вони грають на психологічній потребі людей у визначеності та заспокоєнні, на потребі отримати впевнені гарантії, щоб не переживати за майбутнє, а також створюють враження, що інших варіантів немає, і тільки цей зможе забезпечити досягнення цілей.

У прикладі 1 спікер зображує свою програму як єдине джерело підтримки, прагнучи створити відчуття незамінності. Таке формулювання виокремлює програму з-поміж інших. Тобто, якими б не були інші програми, вони позиціонуються, як недостатньо хороші, ті, які програють у порівнянні з запропонованою програмою.

Твердження із прикладу 2 має на меті встановити прямий зв'язок між розширенням повноважень партії та силою і могутністю країни. «Нова Демократія» зображується єдиним надійним захисником від внутрішньодержавних викликів і міжнародних загроз, якому можна довіряти.

У наступних прикладах мовці подібним чином створюють враження, що саме їхні ідеї, партії і програми є найприйнятнішим і найкращим варіантом, що

є ніби фактом, істинним твердженням, в той час як альтернативи навіть не варті розгляду.

Аналіз цих висловлювань дозволив виявити спільні елементи, а саме використання лексем «μόνο» (тільки) і «μόνος» (єдиний) для передачі відчуття унікальності, незамінності та відсутності інших виборів.

2.14. Невербальні засоби маніпулятивного впливу

Невербальні засоби комунікації, до яких відносять жести, міміку та мову тіла, відіграють важливу роль у передачі повідомлень, зокрема і під час політичних промов. Так чи інакше, вплив невербальних сигналів на сприйняття аудиторії є суттєвим, і ці сигнали дійсно можуть бути маніпулятивними.

У психології існує теорія емоційного зараження. Емоційне зараження, яке буває позитивним чи негативним, відбувається, коли чийсь емоції та пов'язана з ними поведінка спричиняють схожі емоції та поведінку в інших індивідуумів [36].

Оскільки невербальні засоби комунікації передають емоції, вони впливають на емоційний стан і поведінку реципієнтів. Якщо хтось звертається до нас із посмішкою на обличчі, ми скоріше за все природно посміхнемося у відповідь. Якщо ми ведемо діалог з насупленою людиною, нам теж хочеться насупитися, наше обличчя стає більш серйозним. Така імітація виразів обличчя часто відбувається за долі секунди і без нашого повного усвідомлення [67].

Навіть коли ми не бачимо емоцій, а просто знаємо про них, ми можемо опинитися під їхнім впливом, адже абсолютно кожен буде відчувати пригніченість і біль, якщо буде знати, що дорога йому людина переживає подібні емоції. Як уже згадувалося, людина – соціальне створіння, тому вона реагує на подразники, якими у цьому випадку є емоції людей, що нас оточують.

Дослідження встановили, що причина наслідування емоцій може бути неврологічною. Її було названо системою дзеркальних нейронів. Вона діє у

такий спосіб, що певні нейрони у нашому мозку активізуються під час спостереження за тим, як інша людина щось робить [25].

Отже, політики використовують це явище, і за допомогою певних виразів обличчя та жестів передають емоції, які резонують з їхнім задумом. Узгоджуючи невербальні сигнали зі своєю риторикою, вони впливають на те, як аудиторія інтерпретує зміст їхньої промови і сприймає їх самих. Наприклад, політичний діяч може використовувати відкриту мову тіла, впевнену поставу і щиру посмішку, щоб викликати довіру, та вдатися напористих і різких жестів, щоб передати силу і владу або закликати до дії.

Далі ми розглянемо на прикладах, яким чином політичні діячі маніпулюють аудиторією за допомогою невербальних засобів комунікації.

Досить часто під час політичних виступів прослідковується жест піднятої руки, стиснутої у кулак, яким політики розмахують у такт зі своїми словами.

Малюнок 2.3. Кіріакос Міцотакіс

Малюнок 2.4. Алексіс Ципрас

На малюнку 2.3. [22] пан Міцотакіс використовує цей жест у поєднанні зі словами «Θα προχωρήσουμε σταθερά, τολμηρά και μπροστά για να μπιρώσουμε να ολοκληρώσουμε αυτό το σημαντικό πρώτο βήμα το οποίο κάναμε σήμερα» (Ми будемо рухатися впевнено, сміливо і вперед, щоб завершити цей важливий перший крок, який ми зробили сьогодні) [22], а малюнок 2.4. [70] ілюструє момент, коли пан Ципрас говорить «Είμαστε εδώ για να υπερασπιστούμε αρχές και αξίες» (Ми тут, щоб захищати принципи та цінності) [78] і підіймає одразу два кулаки, що збільшує рівень експресії.

Піднятий кулак, як відомо, асоціюється з Рухом Чорної Сили, але він має багаторічну історію як всесвітній символ солідарності та боротьби проти гноблення. Він не знає кордонів, і використовувався соціалістами, республіканцями, антифашистами, феміністками і багатьма іншими пригнобленими групами, які виступають за революційні соціальні зміни в усьому світі. Піднятий кулак є символом того, що люди пов'язані між собою у спільній боротьбі. Він транслює силу, надію та віру в те, що всі перешкоди будуть подолані, а перемога досягнута [38].

Отже, піднятий кулак (кулаки), використаний політичними діячами як символ єдності серед прихильників і передачі спільної відданості справі, візуально підсилює відчуття колективної сили та рішучості. У поєднанні із закликом до боротьби, зокрема до участі у виборах, до якої політики схиляють своїх прихильників, він підкреслює, що час пасивного спостереження минув і необхідно активно долучатися і діяти. Він стає символом демократичної участі, боротьби за демократичні права та вибір народу. Він транслює віру в те, що, незважаючи на труднощі, колективні дії можуть призвести до позитивних змін, що спільними зусиллями можна подолати перешкоди і досягти цілей. У поєднанні з підвищенням голосу це слугує емоційним закликом, який «заряджає» людей, надихає їх.

Ще один невербальний інструмент комунікації – це використання вказівного пальця. Цей жест має різні нюанси, і може бути інтерпретований по-різному залежно від контексту та супутніх вербальних сигналів.

Малюнок 2.5. Кіріакос Міцотакіс

Малюнок 2.6. Алексіс Ципрас

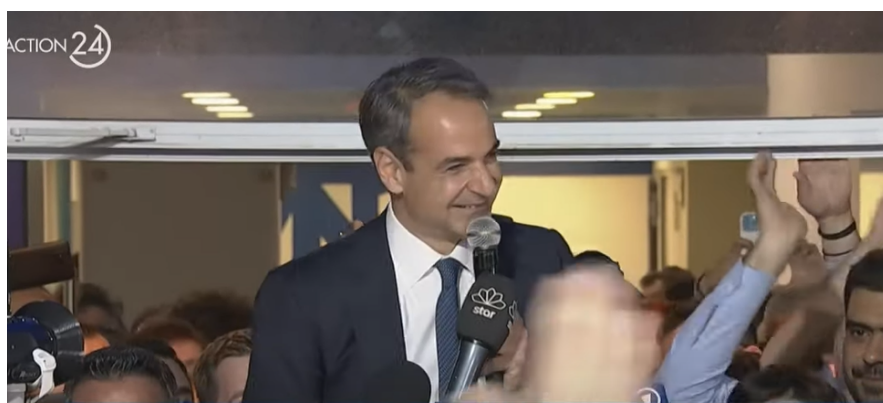
На малюнку 2.5. [22] пан Міцотакіс тримає вказівний палець угорі зі словами «είναι μια νίκη μιας πιο φωτεινής Ελλάδας» (це перемога більш світлої Греції) [22], а пан Ципрас на малюнку 2.6. [70] вказує пальцем уперед і каже «θα προχωρήσουμε μαζί, θα προχωρήσουμε μπροστά» (ми будемо рухатися разом, ми будемо рухатися вперед) [78].

Цей жест зазвичай використовується, щоб підкреслити важливість певної інформації, звернути на неї особливу увагу і виокремити з усього повідомлення, що і робить у нашому випадку пан Міцотакіс. Окрім того, у такий спосіб він підкреслює свою впевненість у тому, що він говорить, збільшує важливість своїх заяв.

Пан Ципрас використовує такий жест, щоб підсилити ефект фрази «θα προχωρήσουμε μπροστά» (ми будемо рухатися вперед). Це стратегічне використання невербальної комунікації для посилення впливу своїх слів.

Візуальне підкріплення повідомлення за допомогою жесту забезпечує чітку і запам'ятовувану асоціацію між вимовленими словами і дією. Це допомагає закріпити концепцію руху вперед у свідомості аудиторії. А рух уперед у свою чергу пов'язаний з поняттям прогресу та розвитку. Це також створює враження, що мовець рішуче налаштований рухатися в тому напрямку, у якому він вказує. Демонструє, що він уже активно прокладає шлях.

Міміка також може бути використана з маніпулятивною метою. Так чи інакше, вираз обличчя є потужним інструментом для виклику довіри з боку аудиторії і активізації емпатії.

Малюнок 2.7. Кіріакос Міцотакіс

Малюнок 2.8. Кіріакос Міцотакіс

Малюнок 2.7. [22] ілюструє пана Міцотакіса, коли він каже «σας ευχαριστώ πολύ για ό,τι έχετε κάνει» (дуже дякую за те, що ви зробили) [22], широко посміхаючись. Широка посмішка, яка виглядає справді щирою, тобто коли емоції зачіпають усе обличчя, зокрема і очі – це завжди позитивний невербальний сигнал, що створює комфортну атмосферу, завдяки чому мовець виглядає відкритим і доброзичливим. Пан Міцотакіс, поєднуючи посмішку зі

словами подяки, прагне створити відчуття товарищескості і теплоти. Як наслідок, оратор у очах аудиторії буде виглядати людиною привітною і близькою.

На малюнку 2.8. [22] варто звернути увагу на серйозний вираз обличчя пана Міцотакіса, зокрема на його трохи насуплені брови, коли він каже: «Και θέλω να γνωρίζετε φίλες και φίλοι ότι το βάρος της ευθύνης σήμερα που πέφτει στους ώμους μου σήμερα είναι τέτοιο που θα με κάνει να δουλέψω ακόμα πιο σκληρά» (І я хочу, щоб ви знали, друзі, що тягар відповідальності, який сьогодні лягає на мої плечі, є таким, що змусить мене працювати ще наполегливіше) [22].

Пан Міцотакіс використовує таку міміку, щоб підкреслити вагомість відповідальності, яку він відчуває, передати відчуття відданості справі. Злегка насуплені брови додають виразу обличчя емоції напруженості, сприяючи передачі серйозності та щирості, завдяки чому мовець виглядає відданим своїм обов'язкам, більш глибоко зануреним у виклики, з якими він стикнеться, і проблеми, які йому потрібно буде вирішувати. Пан Міцотакіс створює образ, який позиціонує його як лідера, який налаштований робити все, що у його силах, і навіть більше, щоб виконати обіцянки.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Отже, у цьому розділі ми заглибилися у складний арсенал засобів, які використовують політичні діячі для позитивної самопрезентації. Ці прийоми, починаючи від висловлення вдячності аудиторії і закінчуючи використанням невербальних засобів маніпулятивного впливу, у сукупності утворюють складну систему, спрямовану на завоювання прихильності та довіри, отримання згоди аудиторії, мобілізації електорату до голосування.

Отже, у цьому розділі нами були розглянуті такі засоби, як висловлення вдячності аудиторії, оперування фактами, тобто перерахування своїх здобутків, інклюзивність, тобто звернення до конкретної спільноти людей, апеляція до дітей, як до найдорожчого у житті кожної людини, використання ідентифікаційних формул, тобто використання дієслів у формі першої особи множини та займенників «εμείς» (ми), «μας» (наш).

Також ми дослідили апеляцію до національної ідентичності, що охоплює активізацію почуття патріотизму, апеляцію до історичної спадщини та апеляцію до символів.

Окрім того, були проаналізовані такі засоби, як блискуча загальність, що полягає у використанні слів з позитивними конотаціями без надання конкретних деталей, посилення на авторитет, апеляція до аудиторії як носіїв цінностей, побудова дружніх стосунків з аудиторією, повтори та метафори, які виставляють політичних діячів і їхню політику у вигідному світлі, представлення власних ідей як єдино можливих варіантів та невербальні засоби маніпулятивного впливу, такі як жести та міміка, які резонують з аудиторією та позиціонують політичного діяча як відкритого, доброзичливого, завзятого, рішучого, впевненого, відповідального і готового боротися за благородну мету лідера.

РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В МЕЖАХ СТРАТЕГІЇ НЕГАТИВНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНШИХ

Стратегія негативної презентації інших є ще однією з основних стратегій, якими послуговуються політичні діячі у боротьбі з владою. Щоб отримати перевагу, політики часто вдаються до прийомів, спрямованих на підрив довіри населення до своїх опонентів. Намагаючись вплинути на громадську думку, вони висвітлюють недоліки своїх суперників, наголошуючи на помилках або суперечливих рішеннях та ідеях. У такий спосіб вони прагнуть викликати сумніви щодо компетентності та надійності своїх конкурентів. Ця стратегія особливо поширена під час виборчих кампаній, коли кандидати прагнуть більше, ніж будь-коли створити негативний образ своїх опонентів, щоб забезпечити собі голоси виборців. Наголошуючи на розбіжностях і представляючи альтернативні точки зору як фундаментально хибні, політики виставляють інших не просто не здатними ефективно керувати державою, а тими, чия політика тільки зашкодить суспільству. Різноманітні засоби, за допомогою яких реалізовується стратегія негативної презентації інших, будуть проаналізовані у межах цього розділу на прикладах з політичних промов.

3.1. Навішування ярликів

Навішування ярликів у політичному дискурсі – це впровадження та/або поширення неточної та/або зневажливої термінології на позначення особи, групи осіб чи політики з метою отримання політичної вигоди [52, с. 4]. Цей прийом часто зустрічається у пропагандистських наративах.

Основна мета навішування ярликів – це вплив на громадську думку. Навішуючи ярлики, мовці прагнуть викликати у свідомості аудиторії негативні емоції, асоціації чи судження стосовно когось або чогось.

Аудиторія завжди вихоплює у потоці інформації щось цікаве і незвичне, чим якраз і є ярлики. Люди можуть підхопити використаний ярлик і

розповсюдити його. У результаті ярлик набирає популярності, і може увіковічитися за допомогою засобів масової інформації. Також дослідження показали, що ярлики у політичній сфері, які повторюються, навіть якщо не у точно такому самому формулюванні, вкорінюються у людській свідомості [68, с. 90-91]. Як наслідок, такі ярлики стають частиною того, як громадськість буде сприймати політичного діяча, його політику чи якийсь явище. Нерідко траплялися випадки, коли ярлики ставали так званим «клеймом», яке вщент руйнувало репутацію.

На практиці негативний ярлик діє як ментальний бар'єр, що заважає людині всебічно та неупереджено оцінити об'єкт, оскільки вона покладається на упереджені уявлення та емоційні реакції, пов'язані з цим ярликом. Як наслідок, певна особистість, ідея, явище, подія, політика тощо, що заплямовується ярликом, часто відкидається людиною без детальної критичної оцінки її позитивних сторін. Ярлики не створюють нову реальність, а лише називають по-іншому окремі елементи реальності. Досить часто вони не мають нічого істинного у собі і слугують лише для дезінформування населення. Адже розповсюджені ярлики створюють ефект «ехо-камери», і тоді вже нікого не цікавить правда.

Згідно з психологічними дослідженнями, навішування ярликів несе в собі певні обмеження, що проявляються двома різними способами. По-перше, як уже згадувалося, ярлики сприяють упередженим судженням, спонукаючи людей робити припущення щодо характеру і мотивів інших людей. По-друге, у подвійному процесі свідомого та підсвідомого впливу на самосприйняття та поведінку, ярлики змушують людей відповідати очікуваній поведінці, пов'язаній з прикріпленим ярликом, що потенційно заважає їм автентично виражати своє справжнє «я». Як наслідок, у сфері політики ярлики можуть чинити тиск на політичних діячів, змушуючи їх займати більш жорстку публічну позицію, ніж це диктують їхні внутрішні переконання [35, 2021].

Ярлики можуть набувати різних форм і реалізуватися у вигляді іменників, прикметників, дієприкметників, складних слів, словосполучень або навіть клаузу [52, с. 5].

У проаналізованих промовах зустрічаються такі ярлики, як «πολιτικός τραμπούκος» (політичний хуліган), «ψευτοπατριώτες» (псевдопатріоти), «ανεξέλεγκτο καθεστώς» (неконтрольований режим), «ηγεμόνας-πρωθυπουργός» (гегемон-прем'єр-міністр), «εθνική εξαίρεση» (національний виняток):

1. Το σχέδιό του είναι να κερδίσει όχι την αυτοδυναμία, αλλά την παντοδυναμία [81].

Його план - здобути не автономність, а всемогутність.

2. Θα αναμετρηθούμε με τους ίδιους **θλιβερούς πρωταγωνιστές**. Δіότι οι αντίπαλοί μας δεν άλλαξαν. Από τη μια πλευρά ο **πολιτικός τραμπούκος**, κ. Πολάκης, και από την άλλη ο **αμετάκλητα καταδικασμένος** για παράβαση καθήκοντος, κ. Παππιάς [79].

*Ми зіткнемося з тими ж самими **печальними героями**. Тому що наші опоненти не змінилися. З одного боку, **політичний хуліган** пан Полякіс, а з іншого — **безповоротно засуджений** за неправомірні дії пан Паппас.*

3. Πολύ περισσότερο συμπολίτες μας με τις ίδιες αξίες με εμάς, που τώρα τους πολιορκούν φωνές που κατηλεύονται αυτές τις αξίες, είτε από **εκπροσώπους εγκληματιών με αίμα στα χέρια**, είτε από **νεόκοπους ψευτοπατριώτες**, είτε από **ηγετίσκους** που επικαλούνται την πίστη της αγάπης αλλά με λόγια μίσους [77].

*Набагато більше наших співгромадян з тими ж цінностями, що і ми, зараз перебувають в облозі голосів, що зловживають цими цінностями, будь то **представники криміналітету з кров'ю на руках**, або **новоявлені псевдопатріоти**, або **лідеркі**, які посиляються на віру в любов, але зі словами ненависті.*

4. Θα είμαστε εδώ όρθιοι και δυνατοί, για να σταθούμε δίπλα σε κάθε κοινωνική ομάδα, σε κάθε πολίτη που απειλείται από την **καθεστωτική νοοτροπία μιας ασύδοτης εξουσίας, ενός καθεστώτος** [78].

Ми будемо тут, на ногах і сильні, щоб підтримати кожну соціальну групу, кожного громадянина, якому загрожує **режимний менталітет неприборканої влади, режиму**.

5. Γιατί όμως το κάνουν αυτό; Γιατί ένα υποβαθμισμένο κοινοβούλιο με μια αναποτελεσματική αντιπολίτευση, είναι η καλύτερη προϋπόθεση όχι μιας κυβέρνησης που θέλει να κυβερνήσει δημοκρατικά, αλλά **ενός καθεστώτος** [78].

Але чому вони це роблять? Тому що здеградований парламент з неефективною опозицією — це найкращі умови не уряду, який хоче керувати демократично, а **режиму**.

6. Και να βάλει φρένο στη δημιουργία **ενός ανεξέλεγκτου καθεστώτος** [78].

І щоб загальмувати створення **неконтрольованого режиму**.

7. Είμαστε και θα είμαστε εδώ, μαζί. Για να υπερασπιστούμε κάθε κοινωνική ομάδα που βρίσκεται στο στόχαστρο μιας **δεξιάς πολιτικής, που γεννά βαρβαρότητα** [78].

Ми є і будемо тут, разом. Щоб захистити кожну соціальну групу, яка опинилася під прицілом **правої політики, що породжує варварство**.

8. Αυτή η ιδεολογία όμως η κυνική, που μετράει τα πάντα σε κόστη και ζημιές, ιδίως όταν πρόκειται για ανθρώπινες ζωές, μας **οδηγεί σε μια κοινωνία βαρβαρότητας** [78].

Але ця цинічна ідеологія, яка все вимірює у витратах і збитках, особливо коли йдеться про людські життя, **веде нас до суспільства варварства**.

9. Ότι δηλαδή εάν επαναληφθεί αυτός ο συσχετισμός θα έχουμε μια **απολύτως παντοδύναμη και ανεξέλεγκτη κυβέρνηση. Ένα ανεξέλεγκτο ηγεμόνα πρωθυπουργό** [81].

Тобто, якщо це співвідношення повториться ми отримаємо **абсолютно всемогутню і неконтрольовану владу. Неконтрольованого гегемона-прем'єр-міністра**.

10. Όλοι οι δημοκρατικοί και προοδευτικοί πολίτες ψηφοφόροι όλων των κομμάτων που δεν θέλουν να δώσουν λευκή επιταγή σε **ένα πρωθυπουργό-ηγεμόνα, που δεν θέλουν μια επέλαση στα δημοκρατικά και λαϊκά δικαιώματα και κατακτήσεις,**

ακόμα και στα συνταγματικά κατοχυρωμένα, οφείλουν να συμβάλουν με την ψήφο τους ώστε να μπει ανάχωμα στην πιθανότητα μιας παντοδύναμης και ανεξέλεγκτης Δεξιάς κυβέρνησης [81].

Всі демократичні та прогресивні громадяни, виборці всіх партій, які не хочуть надати карт-бланш **прем'єр-міністру-гегемону**, які не хочуть наступу на демократичні та народні права, гарантовані Конституцією права, повинні своїм голосом посприяти тому, щоб покласти край можливості приходу до влади **всесильного і неконтрольованого правого уряду**.

11. Και στρέφει και πάλι τα πυρά του εναντίον τίνος; Εναντίον της πατρίδας του, εναντίον του Λιμενικού που έσωσε παραπάνω από 100 ζωές, δίνοντας ταυτόχρονα επιχειρήματα στην Τουρκία να τα χρησιμοποιεί εναντίον της Ελλάδος. Και μετά απορούν γιατί τους αποκαλούμε **εθνική εξαίρεση** [77].

І проти кого він знову спрямовує вогонь? Проти своєї батьківщини, проти Берегової охорони, яка врятувала понад 100 життів, одночасно даючи аргументи Туреччині, які вона може використати проти Греції. А потім вони дивуються, чому ми називаємо їх **національним винятком**.

Тенденції, які можна прослідкувати у поданих прикладах, стосуються головним чином ярликів, які чіпляє пан Ципрас на пана Міцотакіса та політику, яку він просуває, а саме розширення повноважень партії «Нова Демократія».

Ярлик «ανεξέλεγκτος ηγεμόνας πρωθυπουργός» (неконтрольований гегемон-прем'єр-міністр) має яскраво виражені негативні конотації. Відповідно до Кембриджського словника, слово «гегемон» використовується для позначення лідера, країни або групи, яка є дуже сильною і могутньою, а тому здатна контролювати інших [39]. Цей іменник у поєднанні з прикметником «ανεξέλεγκτος» (неконтрольований) зображує пана Міцотакіса людиною з необмеженою владою, яка нав'язуватиме усім свою волю, зневажаючи демократичні права інших і відкидаючи можливість співпраці. У такий спосіб пан Ципрас прагне викликати у людей побоювання щодо потенційної надмірної влади, зосередженої в руках пана Міцотакіса, що наблизитиме Грецію до авторитаризму.

Також пан Ципрас висловлюється стосовно того, що урядування «Нової Демократії» є встановленням режиму. Термін «καθεστώς» (режим) часто набуває негативних конотацій через історичні та політичні асоціації з авторитарними або репресивними урядами, хоча тип влади у країні якраз і називається режимом, який у свою чергу буває як демократичним, так і авторитарним. Наприклад, у словнику Тріандафілідиса вказано, що режимом називають спосіб управління державою або організації суспільства. На додаток, надаються приклади того, яким може бути режим: «κοινοβουλευτικό καθεστώς» (парламентський режим), «δημοκρατικό καθεστώς» (демократичний режим), «μοναρχικό καθεστώς» (монархічний режим), «κομμουνιστικό καθεστώς» (комуністичний режим) і т. д. [75].

Однак, так чи інакше, слово «καθεστώς» (режим) має тенденцію викликати негативні емоції. Його пов'язують з придушенням політичної опозиції і концентрацією влади в руках певної групи, яка не дотримується принципів верховенства права і не є нікому підзвітною. Також воно спричинює асоціації, коли уряди вдаються до дій, що порушують права і свободи громадян, таких як цензура, політичні переслідування або придушення інакомислення.

Варто також відмітити, що Греція має історичний досвід, який суттєво впливає на негативні конотації, пов'язані з терміном «καθεστώς» (режим). Військова хунта, яка правила Грецією з 1967 по 1974 рік, і отримала назву Режим полковників («То καθεστώς των Συνταγματάρχων»), залишила незгладимий слід у колективній пам'яті грецького народу. Хунта, очолювана групою військових офіцерів, прийшла до влади в результаті державного перевороту і встановила семирічний період диктатури.

Під час правління хунти в Греції відбулося призупинення роботи демократичних інститутів. Режим розправився з політичною опозицією, придушив свободу слова і провів так звані «чистки». Особи, яких вважали інакомислячими, активісти, зазнавали переслідувань, їх відправляли у концентраційні табори. Негативний досвід перебування під владою хунти може

вплинути на ставлення греків до будь-якої форми правління, яка демонструє авторитарні тенденції, а сам термін «καθεστώς» (режим) може викликати спогади про цей деспотичний період, сприяючи небажанню приймати будь-який уряд, що відхиляється від демократичних принципів.

Окрім прикметника «ανεξέλεγκτος» (неконтрольований), пан Ципрас використовує прикметники «ασύδοτος» (неприборканий) та «παντοδύναμος» (всемогутній). Перший асоціюється з поведінкою, для якої характерна відсутність поміркованості або обмежень, а другий передбачає, що суб'єкт володіє безпрецедентною владою або контролем над іншими.

Також пан Ципрас стверджує, що політика та ідеологія пана Міцотакіса «породжує варварство» (γεννά βαρβαρότητα) та «веде до суспільства варварства» (οδηγεί σε μια κοινωνία βαρβαρότητας). У Стародавній Греції елліни називали варварами тих, хто не розмовляв грецькою мовою. Греки вважали свою мову і культуру вищими, що призвело до упередженого ставлення до негреків. У сучасному вжитку термін «βαρβαρότητα» (варварство) застосовується для опису поведінки або практик, які вважаються жорстокими, нецивілізованими, позбавленими людяності.

Пан Міцотакіс у своїх висловлюваннях також використовує ярлики для характеристики своїх опонентів. Прикріплюючи до пана Полакіса ярлик «τραμπούκος» (хуліган) він формує у слухачів сприйняття цього політичного діяча як людини, яка вдається до агресивних дій замість того, щоб брати участь у конструктивному та етичному політичному діалозі. Далі він наголошує на заплямованій репутації пана Паппаса, вішаючи на нього ярлик «καταδικασμένος» (засуджений) і натякаючи, що він не заслуговує на довіру через судимість.

Окрім того, він називає опонентів «представниками криміналітету» (εκπρόσωποι εγκληματιών), що передбачає пряму асоціацію з серйозними злочинами. Використовуючи щодо суперників ярлик «νεόκομοι ψευτοπατριώτες» (новоявлені псевдопатріоти), пан Міцотакіс ставить під сумнів їхню щирість у вираженні любові до своєї країни, хоче переконати аудиторію у лицемірному

ставленні до патріотичних цінностей. Міцотакіс використовує ці ярлики, щоб посилити занепокоєння щодо моральності та мотивації своїх опонентів.

Також він використовує зменшено-пестливу форму слова «ηγέτες» (лідери), тобто «ηγέτισκο» (лідеркі), щоб применшити супротивників, зробити їх менш значущими, такими, що хочуть здаватися важливими, але які насправді нічого не варті.

До партії «СІРІЗА» пан Міцотакіс прикріплює ярлик «εθνική εξαίρεση» (національний виняток). Характеризуючи її як виняток, він підкреслює, що партія суттєво відрізняється від того, що вважається нормальним, що вона не поділяє тих самих цінностей або цілей, що й більшість, і навіть більше – діє всупереч інтересам країни. Цей ярлик, що створює відчуття інакшості, може посприяти маргіналізації партії, її ізоляції.

Отже, політичні діячі звертаються до прийому навішування ярликів, щоб вплинути на ставлення аудиторії до своїх опонентів, виставити їх у негативному світлі відповідно до тих негативних конотацій, які вміщують у себе ці ярлики.

3.2. Контрасти

Політичні діячі досить часто будують свої висловлювання на основі порівняльних контрастів, де висвітлюють свою політику у позитивному світлі, а політику опонентів у різко негативному, причому у такий спосіб, щоб вони ніби знаходилися на діаметрально протилежних полюсах. Звісно, цей прийом може входити і до стратегії позитивної самопрезентації, однак головна його мета – сформуванню або ж посилити негативне ставлення аудиторії до опонентів.

Нижче представлені приклади застосування цього засобу:

1. *Εμείς λοιπόν καλούμε κάθε δημοκρατικό πολίτη να στηρίξει την **αναβάθμιση της δημόσιας Παιδείας**. Να στηρίξει την **αξιοπρέπεια και την ασφάλεια της εργασίας**, απέναντι στο **σχέδιο που προορίζει τους Έλληνες και τις Ελληνίδες για φτηνή εργατική δύναμη σε μια Ελλάδα που διώχνει τα παιδιά της**. Να στηρίξει την*

προοπτική μιας δίκαιης κοινωνίας, απέναντι στο σχέδιο και την προοπτική μιας κοινωνίας αποκλεισμών, ανισότητας, διακρίσεων και ρουσφετιού. Να στηρίξει το σχέδιο για ένα δίκαιο και αποτελεσματικό κράτος, απέναντι σε αυτό της ιδιοτέλειας, των εξυπηρετήσεων, της αναξιοκρατίας, της διαφθοράς [78].

Тому ми закликаємо кожного демократичного громадянина підтримати модернізацію державної освіти. Підтримати гідність і безпеку праці, а не план, який прирікає греків і греκινь бути дешевою робочою силою в Греції, яка проганяє своїх дітей. Підтримати перспективу справедливого суспільства, а не план і перспективу суспільства виключення, нерівності, дискримінації та хабарництва. Підтримати проект справедливої та ефективної держави, а не держави корисливості, фаворитизму, корупції та відсутності меритократії.

2. Είναι μια νίκη μιας πιο φωτεινής Ελλάδας απέναντι στη γκρίζα Ελλάδα που κάποιοι επιχειρήσαν να παρουσιάσουν [22].

Це перемога більш яскравої Греції над сірою Грецією, яку дехто намагається представити.

3. Είναι το κόμμα που η ενίσχυση και η νίκη του σημαίνει πάντα νίκη της προόδου έναντι της συντήρησης. Νίκη της δημοκρατίας έναντι του αυταρχισμού [81].

Це партія, зміцнення і перемога якої завжди означає перемогу прогресу над консерватизмом. Перемогу демократії над авторитаризмом.

4. Το 2019 ο τόπος ήταν ουραγός στην ανάπτυξη στην Ευρώπη, ήταν πρωταθλητής, όμως, σε περικοπές μισθών και συντάξεων. Τώρα έχει μία από τις δυναμικότερες οικονομίες της Ευρώπης[79].

У 2019 році країна була аутсайдером за темпами зростання в Європі, але була чемпіоном зі скорочення зарплат і пенсій. Зараз вона має одну з найсильніших економік у Європі.

5. Την 21η Μαΐου οι πολίτες επιβράβευσαν τη δουλειά μας, λέγοντας «ναι» στην αλήθεια, «ναι» στην ενότητα, «ναι» στην ευπρέπεια του πολιτικού λόγου. Αλλά

και **τιμωρώντας** αυτούς που επένδυσαν στον **διχασμό, στο ψέμα, στο «μαύρο» και στην τοξικότητα** [77].

21 травня громадяни **винагородили** нашу роботу, сказавши «так» **правді**, «так» **єдності**, «так» **порядності політичного дискурсу**. Але також **покарали** тих, хто інвестував у **розкол, брехню, чорнуху та токсичність**.

У прикладі 1 «η αξιοπρέπεια και η ασφάλεια της εργασίας» (гідність і безпека праці) протиставляється «плану, що прирікає греків та грекинь бути дешевою робочою силою в Греції, яка проганяє своїх дітей» (схέδιο που προορίζει τους Έλληνες και τις Ελληνίδες για φτηνή εργατική δύναμη σε μια Ελλάδα που διώχνει τα παιδιά της), «μια δίκαιη κοινωνία» (справедливе суспільство) протиставляється «суспільству виключення, нерівності, дискримінації та хабарництва» (μια κοινωνία αποκλεισμών, ανισότητας, διακρίσεων και ρουσφετιού), «ένα δίκαιο και αποτελεσματικό κράτος» (справедлива та ефективна держава) протиставляється «державі корисливості, фаворитизму, корупції та відсутності меритократії» (αυτό της ιδιοτέλειας, των εξυπηρετήσεων, της αναξιοκρατίας, της διαφθοράς). Під першим пан Ципрас, звісно, має на увазі розвиток подій за урядування його партії, а під другим – те, що чекає на суспільство у випадку голосування за пана Міцотакіса. Можна побачити, що у межах цього прикладу відбувається яскраво виражене зміщення акценту на множину негативних характеристик, якими пан Ципрас наділяє план свого опонента, ігноруючи будь-які позитивні аспекти противників і зосереджуючись тільки на тому, щоб перерахувати якомога більше речей, які суспільство прагне викоринити. Він закликає підтримати його політику, показуючи альтернативу, ніби прагне створити враження, що суспільство має тільки ці два варіанти (його – позитивний, опонентів – негативний), і, звісно, люди, що піддаються маніпулятивному впливу, захочуть відкинути гірший варіант.

У прикладі 2 «μια πιο φωτεινή Ελλάδα» (більш яскрава Греція) протиставляється «сірій Греції» (γκρίζα Ελλάδα), що також створює чіткий контраст, до того ж заснований на візуальних аспектах. Яскравий колір

зазвичай асоціюється з позитивом, оптимізмом та енергійністю, тоді як сірий може викликати уявлення про тьмяність, застій, песимізм, брак життєвих сил.

У прикладі 3 «πρόοδος» (прогрес) протиставляється «консерватизму» (συντήρηση), а «δημοκρατία» (демократія) - «авторитаризму» (αυταρχισμός), де другий варіант уособлюють опоненти пана Ципраса. Говорячи про перемогу своєї партії він також хоче передати сенс того, що її поразка буде означати перемогу консерватизму і авторитаризму, які несуть із собою його супротивники.

У прикладі 4 пан Міцотакіс не говорить конкретно про своїх опонентів, а знову ж таки створює контраст на основі Греції під урядуванням партії «СІРІЗА», яка була при владі до липня 2019 року, і Греції під час урядування його партії. Його слова про те, що Греція «була чемпіоном зі скорочення зарплат і пенсій» (ήταν πρωταθλητής σε περικοπές μισθών και συντάξεων) надає контрасту додаткової іронічності, відтінку глузування, що має на меті принизити партію «СІРІЗА» у очах громадськості.

У прикладі 5 контраст полягає не тільки у «правді» (αλήθεια), «єдності» (ενότητα), «порядності» (ευπρέπεια), що протиставляються «розколу» (διχασμός), «брехні» (ψέμα), «чорнусі» («μαύρο») та «токсичності» (τοξικότητα), але і у дієсловах «επιβραβεύω» (винагородити) – «τιμωρώ» (покарати). Пан Міцотакіс хоче показати, що своїм не вибором партії «СІРІЗА» громадяни не просто обрали кращого кандидата, а покарали того, хто на це заслуговував.

Отже, прийом контрастів є очевидним в усіх прикладах, оскільки кожен зі спікерів прагне зіставити позитивні аспекти своєї сторони з негативними рисами альтернатив і представити опонентів, як морально, так і практично гірший вибір.

3.3. Прецедентні феномени

Ефективним засобом реалізації маніпулятивного впливу являються так звані прецедентні феномени, які відіграють таку роль через свою емоційну навантаженість [19]. Серед українських науковців цей засіб досліджували Левко О. В. [12], Дядечко Л. А. [5], Ільченко О. А. [8], Крутько Т. В. [11], Марчук Л. М. [15].

Прецедентні феномени – це специфічні мовні та когнітивні одиниці, які охоплюють прецедентні імена, прецедентні висловлювання, прецедентні тексти і прецедентні ситуації. Політичні діячі послуговуються прецедентними одиницями у своїх промовах через те, що за ними закріплені певні національні та культурні стереотипи у свідомості реципієнтів.

Використання цього засобу здатне викликати у аудиторії певну реакцію або знайомий образ, що і призведе до маніпулятивного впливу, особливо якщо асоціації будуть негативними. Політичні діячі добре усвідомлюють, які саме асоціації викличе та чи інша прецедентна одиниця, хоча, звісно, є певний невеликий відсоток реципієнтів, які можуть бути не обізнаними, і, як наслідок, цей засіб не буде мати на них впливу.

Нижче наведемо приклади використання прецедентних одиниць:

1. *Η στρατηγική της Νέας Δημοκρατίας βρίσκεται στον αντίποδα. Το πρόγραμμα της αντιγράφει τα σχέδια του νεοφιλελευθερισμού και η στρατηγική της αντιγράφει τα σχέδια του Μακιαβέλι [78].*

*Стратегія «Нової демократії» є протилежною. Її програма копіює плани неолібералізму, а стратегія - плани **Макіавеллі**.*

2. *Εύπνησαν μνήμες από τα πιο σκοτεινά χρόνια του Διχασμού. Λες και αυτή δεν είναι η Νέα Δημοκρατία, αλλά η ΕΡΕ της δεκαετίας του '50. Λες και βρισκόμαστε στην περίοδο του Εθνικού Διχασμού [78].*

*Вони викликали спогади про найтемніші роки Розколу. Так, ніби це не «Нова Демократія», а «**Національний Радикальний Союз**» 1950-х років. Ніби ми перебуваємо в період **Національного розколу**.*

3. Και δεν ξεχνάμε ότι δεν ήταν μόνο το κράτος του ρουσφετιού, της αναξιοκρατίας, της διαφθοράς. Αλλά ήταν και ένα παρακράτος του «**Μεγάλου Αδερφού**», που θα στηθεί ακόμη πιο ασύδοτο, ακόμη πιο ανεξέλεγκτο, αν επαναληφθούν οι συσχετισμοί της κάλπης της απλής αναλογικής την Κυριακή που έρχεται[78].

*І ми не забуваємо, що це була не тільки держава хабарництва, безправ'я, корупції. Це була також глибинна держава «**Старшого Брата**», яка буде встановлюватися ще більш нестримно, ще більш неконтрольовано, якщо в найближчу неділю повторяться кореляції виборчої урни пропорційного представництва.*

4. Η λογική «**διαίρει και βασίλευε**». Αυτή είναι η λογική και η στρατηγική της *Νέας Δημοκρατίας* [78].

Логіка «розділяй і володарюй». Це логіка і стратегія «Нової Демократії».

У прикладі 1 використане прецедентне ім'я – Макіавеллі. Як уже було нами згадано в першому розділі роботи, Нікколо Макіавеллі був італійським політичним філософом епохи Відродження і автором «Державця», фундаментальної праці про владу і політичну стратегію. У цій праці розглянуті сумнівні стратегії, спрямовані на досягнення і утримання влади. Окрім того, утворився термін «макіавеллізм», що стосується хитрої, брехливої та маніпулятивної поведінки. Говорячи про те, що стратегія партії «Нова Демократія» копіює плани Макіавеллі, пан Ципрас хоче зародити у свідомості громадськості думку, що партія його опонента готова використовувати маніпулятивні та недоброчесні тактики для досягнення владних позицій і ставить власні інтереси вище за моральні міркування.

У прикладі 2 згадується «Εθνικός Διχασμός» (Національний розкол), що відсилає греків до періоду політичних і соціальних потрясінь у Греції під час і після Першої світової війни (1916-1922). Цей період ознаменувалася глибоким політичним розколом, який поділив країну на два табори - прихильників короля Костянтина I та прихильників прем'єр-міністра Елефтеріуса Венізелоса,

насамперед через вступ чи не вступ Греції у війну. Наслідки цього періоду залишили у спадок гіркоту і розбіжності у грецькому суспільстві. Окрім того, відповідно до деяких досліджень, малоазійська катастрофа була головним чином спричинена саме Національним Розколом.

«Національний радикальний союз» (η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), на який також посилається мовець – це ультраправа політична партія, що відома насамперед через те, що здобула перемогу на трьох виборах поспіль, останні з яких були названі «виборами насильства і шахрайства» (εκλογές βίας και νοθείας). Отже, пан Ципрас використовує ці прецедентні одиниці для проведення гіперболізованих паралелей з подіями, які залишили негативний відбиток у історії Еллади, і які можуть поселити сумніви у думках виборців.

Словосполучення «Μεγάλος Αδελφός» (Старший Брат) із прикладу 3 відсилає до роману Джорджа Орвелла «1984», де він представляє усюдисущий і репресивний уряд. Таке словосполучення часто використовують для критики авторитарних тенденцій у сучасній політиці і для застереження від потенційних загроз демократичним цінностям. Говорячи про те, що перемога партії «Нова Демократія» призведе до посилення глибинної держави «Старшого Брата», пан Ципрас прагне викликати страх перед потенційним надмірним контролем уряду та порушенням приватності, яке перш за все асоціюється з цим прецедентним феноменом.

Крилатий вислів «διαίρει και βασιλεύει», тобто «розділяй і володарюй» (лат. «divide et impera»), що наведено у прикладі 4, часто приписують Юлію Цезарю, хоча достеменно стверджувати, чи є він автором, не можна. Використання цієї прецедентної одиниці апелює до експлуаторської стратегії розпалювання ворожнечі заради послаблення і контролю супротивників. Мовець прагне зародити у свідомості аудиторії думку, що партія пана Міцотакіса послуговується цією стратегією, експлуатуючи існуючі відмінності, будь то етнічні, соціальні чи політичні, і розпалюючи конфлікти, щоб послабити опозицію.

Отже, негативно марковані прецедентні одиниці є дієвим засобом для виклику негативних асоціацій у аудиторії, що потенційно зменшить її прихильність до опонентів.

3.4. Риторичні запитання

Риторичні запитання – це такі питання, які спрямовані на те, щоб спровокувати роздуми і направити мислення людини у потрібному оратору напрямку. Деякі науковці сходяться на думці, що риторичні запитання – це упереджені твердження, а інші називають їх обмеженими запитаннями [61, с. 134]. Відповідно до А. Бірда, риторичне запитання – це запитання, яке структурно є таким самим, як і будь-яке інше запитання, але яке, як правило, не розраховане або не очікує на відповідь [26, с. 52].

Ці питання залучають аудиторію, задіюючи її когнітивні процеси, сприяють відчуттю зв'язку між оратором і аудиторією, роблячи комунікацію більш динамічною і цікавою. На відміну від прямих тверджень, вони спонукають слухача до активної участі в розмові подумки, оскільки його розум мимоволі шукає відповіді або підтвердження.

Маніпуляція починається з ретельного підбору слів та їх розташування. Спікер стратегічно формулює питання у такий спосіб, щоб спрямувати слухача до заздалегідь визначеного висновку. Людський розум налаштований на пошук відповідей, і, як наслідок, людина узгоджує свої думки із запропонованою перспективою, закладеною в запитанні, несвідомо піддаючись маніпулятивному впливу.

Окрім того, політики можуть давати відповіді на попередньо поставлені запитання, тим самим ще більше контролюючи наратив. Ставлячи запитання, вони готують і налаштовують аудиторію до послання, яке буде міститися у відповіді. Це допомагає керувати інтерпретацією аудиторією обговорюваної теми.

Варто також зазначити, що риторичні запитання, за якими слідують прямі відповіді, слугують інструментом для акцентування та підкріплення. Даючи відповідь на запитання, політик не лише підкреслює те, що він хоче сказати, але й мінімізує можливість для альтернативних інтерпретацій. Такий підхід підсилює ключові повідомлення, роблячи їх більш запам'ятовуваними та впливовими.

Згідно з О. Т. Абіое, риторичні запитання використовуються головним чином для того, щоб викликати у реципієнтів емоції, висловити сильне почуття обурення, вивести аудиторію зі стану самозаспокоєння/ступору тощо [21, с. 3]. Це також слугує маніпулятивним цілям, оскільки, як уже було нами згадано, емоції «заразні», і відчуття обурення, що спрямоване на опонентів, буде розпалюватися.

Нижче наведемо приклади риторичних запитань:

1. Τι θα μας πει, λοιπόν, η αντιπολίτευση; Ότι ο κ. Σπίρτζης θα φτιάξει τα τρένα; Ο κ. Κατρούγκαλος θα σας φτιάξει τις συντάξεις; Ο κ. Φίλης θα φτιάξει την παιδεία; Και ακόμα, προσέξτε, ότι αυτοί που αρνήθηκαν τους εθνικούς εξοπλισμούς θα μας προστατεύσουν τάχα από ξένες απειλές; Η μήπως θα μας πουν ότι αυτοί που έκαναν την Ελλάδα «ξέφραγο αμπέλι» θα φυλάξουν υποτίθεται τα σύνορα; Το μόνο που δεν φωνάζουν -σαφώς όμως το υπονοούν- είναι ότι θα συναντηθούν και πάλι με τον κ. Βαρουφάκη, για να ξανακλείσουν οι τράπεζες και να επιστρέψουν οι φόροι. Λοιπόν, «όχι, ευχαριστώ» απαντούν οι πολίτες. Έλαθαν και έμαθαν, δεν θα υπάρξει δεύτερη φορά στη συμφορά [79].

Що ж нам скаже опозиція? Що пан Спірціс полагодить потягу? Пан Катругалос покращить ваші пенсії? Що пан Філіс виправить освіту? А також, зверніть увагу, що ті, хто відмовився від національного озброєння, нібито захистять нас від зовнішніх загроз? Або нам скажуть, що ті, хто перетворив Грецію на «сухий виноградник», нібито будуть охороняти кордони? Єдине, про що вони не кричать — але явно натякають, — це те, що вони знову зустрінуться з паном Варуфакісом, щоб знову закрити банки і

повернути податки. Що ж, «ні, дякую», — відповідають громадяни. Вони вже відчули все це, і вони зрозуміли, що другого разу не буде.

2. Γιατί δεν μας λένε τι ακριβώς θέλουν να αλλάξουν σ' αυτό το Σύνταγμα; Θέλουν να κατοχυρώσουν ως πεδία κερδοσκοπίας και την Υγεία και την Παιδεία και το ρεύμα και το νερό; Θα είμαστε εδώ, πιο δυνατοί από ποτέ, να τους εμποδίσουμε! [78].

Чому вони не говорять нам, що саме вони хочуть змінити в цій Конституції? Чи хочуть вони закріпити як поле для наживи і охорону здоров'я, і освіти, і електроенергію, і воду? Ми будемо тут, сильніші, ніж будь-коли, щоб зупинити їх!

3. Γιατί όμως το κάνουν αυτό; Γιατί ένα υποβαθμισμένο κοινοβούλιο με μια αναποτελεσματική αντιπολίτευση, είναι η καλύτερη προϋπόθεση όχι μιας κυβέρνησης που θέλει να κυβερνήσει δημοκρατικά, αλλά ενός καθεστώτος [78].

Але чому вони це роблять? Тому що здеградований парламент з неефективною опозицією — це найкращі умови не для уряду, який хоче керувати демократично, а для режиму.

4. Θα έλεγα ότι το εκλογικό αυτό αποτέλεσμα αποτέλεσε τελικά μια στρατηγική ήττα της απλής αναλογικής και ταυτόχρονα μια ήττα της στρατηγικής μας για την απλή αναλογική. ... Σε αντίθεση με την πρόταση του αντιπάλου μας που έμοιαζε πιο κατανοητή και πιο συμπαγής. Αυτοδυναμία για να έχουμε σταθερότητα. Ποια σταθερότητα; Αυτή τη σταθερότητα. Αυτή των μεγάλων δυσκολιών για τα λαϊκά στρώματα, αλλά σταθερότητα, βρε αδελφέ [81].

Я б сказав, що цей результат виборів був, зрештою, стратегічною поразкою системи пропорційного представництва і водночас поразкою нашої стратегії стосовно пропорційного представництва. ... На відміну від пропозиції нашого опонента, яка здавалася більш зрозумілою і більш ґрунтовною. Автономність для того, щоб мати стабільність. Яку стабільність? Цю стабільність. З великими труднощами для простого народу, але стабільність, брате.

5. *Και στρέφει και πάλι τα πυρά του εναντίον τίνος; Εναντίον της πατρίδας του, εναντίον του Λιμενικού που έσωσε παραπάνω από 100 ζωές, δίνοντας ταυτόχρονα επιχειρήματα στην Τουρκία να τα χρησιμοποιεί εναντίον της Ελλάδος [77].*

І проти кого він знову спрямовує вогонь? Проти своєї батьківщини, проти Берегової охорони, яка врятувала понад 100 життів, одночасно даючи аргументи Туреччині, які вона може використати проти Греції.

У прикладі 1 присутня ціла серія риторичних запитань. За допомогою них мовець ставить під сумнів, чи зможуть конкретні особи (пан Спірціс, пан Катругалос, пан Філіс) вирішити такі критичні питання, як ремонт поїздів, підвищення пенсії та покращення освіти. Неозброєним оком видно, що питання просякнуті скептицизмом, і відповідь тільки одна – «ні». У такий спосіб пан Міцотакіс вселяє відчуття невпевненості щодо компетентності опозиції, її здатності виконати обіцянки. Коли мовець говорить про наміри опозиції захистити країну від зовнішніх загроз при тому, що вона відмовилася від національного озброєння, він натякає на абсурдність цих обіцянок, висміює їх. Зачіпаючи такі чутливі теми, як національна безпека та економічна стабільність, він також хоче вселити страх перед наслідками, до яких може призвести урядування опозиції, яку він зображує джерелом хаосу, невдач і безвідповідальності.

У відповіді він говорить про те, що опозиція зробить насправді, каже про повторне закриття банків і повернення податків, викликаючи в аудиторії негативні емоції та спогади, пов'язані з минулими діями опозиції. Говорячи, що громадяни відповідають «όχι, ευχαριστώ» (ні, дякую), він створює враження, що це єдина очевидна і водночас логічна та мудра відповідь на основі пережитого досвіду, яка уже дана громадянами.

У прикладі 2 риторичне запитання: «Γιατί δεν μας λένε τι ακριβώς θέλουν να αλλάξουν σ' αυτό το Σύνταγμα;» (Чому вони не говорять нам, що саме вони хочуть змінити в цій Конституції?) має на меті зародити зерно сумніву у аудиторії. Мовець припускає, що партія пана Міцотакіса не є прозорою щодо своїх намірів, як наслідок, атмосферу заповнює невизначеність, що веде до

виникнення підозр щодо можливих прихованих мотивів партії. У наступному запитанні він пропонує відповідь на попереднє запитання, яке, звісно, має негативний відтінок, і покликане викликати занепокоєння, страх і обурення у аудиторії.

Далі він використовує емоційний заклик «Θα είμαστε εδώ, πιο δυνατοί από ποτέ, να τους εμπόδισουμε!» (Ми будемо тут, сильніші, ніж будь-коли, щоб зупинити їх!). Це підсилює враження, що можливі наміри партії пана Міцотакіса, на які натякав пан Ципрас, є загрозою, якій потрібно активно протистояти.

У прикладі 3 риторичне запитання «Γιατί όμως το κάνουν αυτό;» (Але чому вони це роблять?) знову має на менті викликати думки, що за діями згаданої партії пана Міцотакіса стоїть сумнівний мотив. Далі мовець надає відповідь-пояснення, стверджуючи, що все це слугує меті встановлення режиму. Вся конструкція риторичного запитання і відповіді є маніпулятивною за своєю структурою. Вона спрощує політичну ситуацію до причинно-наслідкового найгіршого сценарію, позиціонує інших як таких, що навмисно підривають демократичні інститути заради власної вигоди. У такий спосіб спікер зароджує страх перед авторитарним правлінням, викликає тривогу в аудиторії, потенційно схиляючи її проти партії пана Міцотакіса.

У прикладі 4 спікер намагається підвести аудиторію до думки, що вона помилилася, віддавши свою підтримку «Новій Демократії». Він каже, що стратегія його опонентів, яка передбачала розширення повноважень партії і, як наслідок, досягнення стабільності, виглядала більш чіткою. Однак далі він ставить під питання ту стабільність, про яку твердять його супротивники. Відповідь на риторичне запитання він дає ніби від обличчя представників партії «Нова Демократія»: «Αυτή των μεγάλων δυσκολιών για τα λαϊκά στρώματα, αλλά σταθερότητα, βρε αδελφέ» (З великими труднощами для простого народу, але стабільність, брате). Така відповідь не тільки викликає думки, що ця стабільність є сумнівною або ж її взагалі не існує, але і є напрочуд глузливою через фамільярне звертання «βρε αδελφέ» (брате), з яким ніби звертаються

члени партії до народу. Грецький вигук «βρε», що означає «чуваче»/«гей, ти», і при звертанні до малознайомих людей вважається образливим, надає ще більшого ступеня фамільярності. У такий спосіб мовець виставляє стратегію опонента як таку, що вводить в оману, а представників «Нової Демократії» — людьми, які використовують довірливий простий народ.

У прикладі 5 риторичне запитання у вигляді різкої емоційної метафори «στρέφει και πάλι τα πυρά του εναντίον τίνος»; (проти кого він знову спрямовує вогонь?) виконує функцію звинувачення, і покликане викликати обурення. Представлення у відповіді дій пана Ципраса як таких, що спрямовані проти країни, також має на меті викликати в аудиторії негативні емоції, такі як розчарування, гнів. Згадка про те, що він «στρέφει τα πυρά» (спрямовує вогонь) проти Берегової охорони, яка врятувала понад 100 життів, посилює негативне сприйняття особи, адже людське життя – це цінність. Також пан Міцотакіс апелює до шкоди національним інтересам, безвідповідальної недалекоглядності, стверджуючи, що дії пана Ципраса надають Туреччині аргументи, які вона може використати проти Греції. У такий спосіб мовець має на меті налаштувати аудиторію проти свого опонента, позиціонуючи його як аморальну, непослідовну особистість.

Отже, стратегічне використання риторичних запитань є ретельно продуманою грою слів, яка веде аудиторію заздалегідь визначеним шляхом думок та емоцій, спрямовуючи інтерпретацію інформації і закріплюючи її подальшим наданням відповідей, які часто є упередженими і поданими у негативному світлі.

3.5. Метафори

Метафори, окрім стратегії позитивної самопрезентації, також активно використовуються в межах стратегії негативної презентації інших. Метафори з негативними конотаціями, які мовці пов'язують зі своїми опонентами та їхніми діями, покликані посприяти формуванню негативного ставлення до них

аудиторії, і підсилюють ефект інших засобів, які використовуються в рамках стратегії.

Негативні метафори можуть надмірно спрощувати певні моменти, зображуючи осіб або групи, проти яких вони спрямовані, у негативному світлі більш доступним і таким, що запам'ятовується аудиторією, чином. Окрім того, метафори часто передають непрямі повідомлення, містять тонкі натяки або звинувачення, дозволяючи ораторам критикувати, не висловлюючись прямо.

Нижче дібрані приклади метафор у межах стратегії негативної презентації інших:

1. *Είναι παράλληλα και ένα εγερτήριο σύνθημα μάχης για να μείνει η χώρα σε τροχιά ανάπτυξης και ευημερίας, σαρώνοντας όσες νησίδες καθυστέρησης ακόμα αντιστέκονται με το φως της νέας Ελλάδας [79].*

Це також заклик до країни залишатися на траєкторії розвитку і процвітання, змітаючи ті острівці затримки, які все ще чинять опір світлу нової Греції.

2. *Η παγίδα του αναχρονισμού, βλέπετε, δεν караδοκεί μόνο στις δημόσιες λειτουργίες, караδοκεί και στις πολιτικές συμπεριφορές... Συμπεριφορές που σπέρνουν σύγχυση και δημιουργούν τοξικές εντυπώσεις [79].*

Пастка анахронізму, бачите, підстерігає не тільки в державних функціях, вона підстерігає і в політичній поведінці... Поведінці, яка сіє розгубленість і створює токсичні враження.

3. *Και μπροεί φεύγοντας ο ΣΥΡΙΖΑ να άφησε πίσω του τη «νάρκη» της απλής αναλογικής, για να υπηρετηθεί ακριβώς αυτό: το χάος και η πολιτική αστάθεια, οι Έλληνες όμως έχουν και μνήμη και γνώση, ξέρουν πολύ καλά που θέλουν να πάμε, αλλά δεν ξεχνούν, δεν ξεχνούμε και από πού ξεκινήσαμε. Έτσι θα ακυρώσουν τόσο τη «βόμβα» της ακυβερνησίας, όσο και μιας νέας πολιτικής ανωμαλίας [79].*

А може, пішовши, «СІРІЗА» залишила «міну» пропорційного представництва, яка слугуватиме саме цьому: хаосу і політичній нестабільності, але греки мають і пам'ять, і знання, вони дуже добре знають, куди хочуть йти, але не забувають, ми не забуваємо, з чого починали. Тому

вони знешкоджають як і «бомбу» некерованості, так і нової політичної аномалії.

4. Όχι πειράματα με το μέλλον της χώρας στην κάλπη της 25ης Ιουνίου [77].

Ніяких експериментів з майбутнім країни біля виборчих урн 25 червня.

5. Θα κατοχυρώσουμε όλα όσα πετύχαμε ή θα куλήσουμε πίσω, καταδικασμένοι σαν το Σίσυφο να ξανασπρώχνουμε το βράχο του τόπου στην ανηφόρα της προόδου; [79].

Чи закріпимо ми все, чого досягли, чи відкотимося назад, приречені, як Сізіф, штовхати камінь країни назад на гору прогресу?

У прикладі 1 метафора «σαρώνοντας όσες νησίδες καθυστέρησης ακόμα αντιστέκονται με το φως της νέας Ελλάδας» (змітаючи острівці затримки, які все ще чинять опір світлу нової Греції) характеризує опозицію, як перепону, що перешкоджає позитивним змінам, траєкторії процвітання, стоїть на шляху розвитку нації, адже «світло» (то φως) уособлює прогрес та модернізацію. До того ж ця метафора є дещо дегуманізуючою і принизливою, адже опозиція, хоч на неї і немає прямої вказівки, порівнюється з чимось незначним, що можна «змести» (σαρώνω), як сміття.

У прикладі 2 мовець висловлює думку, що у політичній поведінці опонентів є «παγίδα του αναχρονισμού» (пастка анахронізму). Поняття «αναχρονισμός» (анахронізм) означає щось застаріле, нетиповне для певного часу, а «пастка» вказує на те, що ця поведінка не лише застаріла, але і являє собою щось небезпечне. На додаток, використання дієслова «καραδοκεί» (підстерігає) додає метафорі відчуття прихованої небезпеки, тобто, що вона хоч і не помітна з першого погляду, однак потенційно присутня і негативно впливає на ситуацію. Метафора «συμπεριφορές που σπέρνουν σύγχυση και δημιουργούν τοξικές εντυλώσεις» (поведінка, що сіє плутанину і створює токсичні враження) є розширенням попередньої метафори і описує наслідки впливу «пастки анахронізму». Звідси випливає, що ці метафори представляють політичні дії супротивника не просто як щось відмінне, а як щось приховано шкідливе і підступне.

У прикладі 3 метафори «νάρκη» (міна) і «βόμβα» (бомба) викликають потужні та небезпечні образи, які мають на меті створити враження того, що система пропорційного представництва, «залишена СИΡΙΖΑ» (μπορεί ο ΣΥΡΙΖΑ να άφησε πίσω του), подібно до руйнівного пристрою має потенціал створювати безлад і невизначеність у політичному ландшафті, що вона є не просто одним із можливих варіантів, а потенційною загрозою, яка може спричинити хаос, нестабільність та некерованість. Метафора завершується неявним закликком до знешкодження метафоричної «бомби некерованості і нової політичної аномалії» («βόμβα» της ακυβερνησίας, όσο και μιας νέας πολιτικής ανωμαλίας), що свідчить про необхідність рішучих дій для запобігання непередбачуваним негативним наслідкам і створює відчуття терміновості, адже бомба – це механізм, який може мати небагато часу в запасі перед вибухом.

У прикладі 4 метафоричний вислів характеризує потенційний вибір громадян на користь опонентів пана Міцотакіса як «πειράματα με το μέλλον της χώρας» (експерименти з майбутнім країни). Слово «πείραμα» (експеримент) зазвичай означає ризиковану справу з невідомими наслідками, які навіть можуть виявитися шкідливими і небезпечними. У такий спосіб спікер натякає, що вибір на його користь є чимось визначеним, на відміну від невизначеності, яку уособлюють його опоненти. Метафора маніпулює сприйняттям, подаючи інший електоральний вибір не просто як політичне рішення, а як якусь авантюру, на яку підуть тільки люди, у яких бракує відповідальності і серйозного ставлення до майбутнього. Вона апелює до страху перед чимось невідомим, закликаючи людей негативно чи принаймні з обережністю ставитися до інших кандидатів, і заохочуючи їх голосувати за партію пана Міцотакіса, що зображується як безпечніший варіант.

У прикладі 5 метафора реалізується у риторичному запитанні через прецедентну одиницю, що має у собі потрійний маніпулятивний вплив. Міцотакіс апелює до того, що вибір на користь його опонентів приведе до деградації, тобто до скочення каменю, коли він уже був так близько до вершини, тобто до урядування партії пана Міцотакіса, яке символізує розвиток.

Використання міфічної фігури Сізіфа, який уособлює греків у цьому контексті, додає безнадійності, трагічної приреченості та неминучості потенційних негативних наслідків, припускаючи, що будь-який інший вибір зробить усі зусилля на шляху до прогресу марними і у кінцевому підсумку приведе до провалу.

Отже, метафори мають значну маніпулятивну силу в рамках стратегії негативного представлення інших. Їхня здатність впливати на сприйняття аудиторії через негативні конотації, асоціації та емоційну реакцію, яку вони викликають, спрощувати складні питання робить їх ефективними інструментами для формування негативного образу конкурентів та їхньої політики.

3.6. Невербальні засоби маніпулятивного впливу

Невербальні засоби комунікації можуть бути маніпулятивними і у межах стратегії негативного зображення інших, адже, як уже згадувалося, емоційне зараження буває як позитивним, так і негативним.

Мовець може іронічно посміхатися, щоб передати зневагу, незгоду або презирство. На малюнку 3.1. [69] пан Ципрас каже своїм опонентам, а саме партії пана Міцотакіса: «Δεν θα πετύχετε τον στόχο σας» (Ви не досягнете своєї мети) [81], широко посміхаючись. Посмішка під час передачі негативного повідомлення створює дисонанс між вербальними та невербальними сигналами, підкреслюючи глузливе ставлення мовця і додаючи шар сарказму, відкритої насмішки.

До того ж пан Ципрас розставив руки у сторони, ніби кидаючи виклик. Цей жест можна інтерпретувати як зневажливу позу, що випромінює впевненість або навіть зверхність мовця. Це все також має на меті показати, що мовець не сприймає опонентів серйозно або принаймні хоче вдати, що не сприймає.

Малюнок 3.1. Алексіс Ципрас

На малюнку 3.2. [76] пан Міцотакіс розводить руки в сторони, знизуючи плечима і промовляючи: «ο κ. Ανδρουλάκης ... μας λέει ότι «ακόμα και αν το πρώτο κόμμα έχει 149 βουλευτές» αυτός θα μείνει στην αντιπολίτευση. Θέλει δηλαδή να γίνει - τι μας λέει; - ΣΥΡΙΖΑ στη θέση του ΣΥΡΙΖΑ, ρισκάροντας ακόμα και τρίτες εκλογές τον Αύγουστο. Αναρωτιέμαι αν αυτό πραγματικά θέλουν οι φίλοι του ΠΑΣΟΚ» (пан Андрулакис ... каже нам, що «навіть якщо перша партія матиме 149 депутатів», він залишиться в опозиції. Іншими словами, він хоче стати — що він нам каже? — «СИΡΙЗА» на місці «СИΡΙЗА», навіть ризикуючи третіми виборами в серпні. Цікаво, чи справді цього хочуть друзі «ПАСОКу»?)[77].

Цей невербальний жест можна інтерпретувати як візуальну репрезентацію несприйняття позиції пана Андрулакиса, ніби спікер каже: «Ви можете в це повірити?». Це створює відчуття того, що слова пана Андрулакиса є чимось дивовижним, абсурдним, незрозумілим, нелогічним і безглуздим.

Малюнок 3.2. Кіріакос Міцотакіс

На малюнку 3.3. [69] пан Ципрас показує жест з піднятими парами пальців, що імітують лапки. Він вказує на те, що сказане є іронічним або не повинно сприйматися дослівно [49]. Паралельно спікер говорить: «Τις “μεταρρυθμίσεις” – εντός εισαγωγικών – που προανήγγειλε από το βράδυ της Κυριακής ο κ. Μητσοτάκης» («Реформи» - в лапках - про які пан Міцотакіс оголосив у неділю ввечері) [81]. Можна дійти до висновку, що цей невербальний жест був використаний, щоб передати скептичне/іронічне ставлення до реформ, оголошених його опонентом, у саркастичній та зневажливій манері.

Малюнок 3.3. Алексіс Ципрас

У такий спосіб мовець прагне транслювати думку про те, що реформи пана Міцотакіса не є реформами за своєю суттю, вони призведуть до негативних наслідків, а справжніх, потрібних для країни змін, так і не відбудеться.

На малюнку 3.4. [69] пан Ципрас розмахує обома руками вгору-вниз і каже, що зміни, за які виступають його опоненти, ведуть «στην κατεύθυνση της проκλητικής αξιοποίησης χωρίς κανένα έλεγχο και χωρίς κανένα λογαριασμό» (у напрямку провокаційної експлуатації без жодного контролю та без жодної звітності) [81].

Малюнок 3.4. Алексіс Ципрас

Вербальне повідомлення передає критику мовця стосовно змін, які хочуть ввести його опоненти. Невербальний жест доповнює вербальне повідомлення, підкреслюючи переконаність мовця в негативних наслідках пропонованих змін, транслуючи його обурення і незгоду. Рухи руками привертають увагу своєю динамічністю, сигналізують аудиторії про те, що сказане є важливим і нагальним, роблячи сенс комунікативного повідомлення більш запам'ятовуваним та сприяючи вкоріненню в свідомості аудиторії негативного ставлення до змін.

Отже, невербальні засоби комунікації можуть бути потужним інструментом маніпуляції, який підсилює зміст вербального повідомлення. Вони підкреслюють необхідні політичному діячеві негативні моменти, передають іронію/сарказм, скептичне або зверхнє ставлення, що впливає на те, як аудиторія інтерпретує інформацію про його супротивників.

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

Отже, у межах третього розділу нами були розглянуті засоби, якими послуговуються політичні діячі в рамках стратегії негативної презентації інших. Вони спрямовані на те, щоб погіршити ставлення аудиторії до супротивників, формуючи у її свідомості негативний образ їх самих і їхньої політики.

Загалом, нами були проаналізовані такі засоби, як навішування ярликів, тобто прикріплення термінології з негативними конотаціями, застосування контрастів, тобто представлення опонентів у негативному світлі з паралельним висвітленням сторони мовця з кардинально протилежного позитивного боку, що утворює різке протиставлення, посилення на прецедентні феномени (імена, тексти, висловлювання та ситуації), які, завдяки закріпленню за ними у колективній свідомості значенням, здатні викликати негативні асоціації.

Також ми розглянули використання риторичних запитань, у яких закладений напрямок думки, яку хочуть транслювати мовці, метафори, через які людина починає мислити відповідно до виміру, який замінив одні поняття іншими, та невербальні засоби маніпулятивного впливу, які транслюють зневагу, насмішку, роблять акцент на вербальних повідомленнях, що несуть негативні думки про опонентів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У межах цієї роботи нами були досліджені засоби маніпулятивного впливу у грецькому політичному дискурсі на прикладах з промов Кіріакоса Міцотакіса та Алексіса Ципраса. Дослідження не претендує на всеохопність і зосереджене головним чином на засобах маніпулятивного впливу, які використовуються у межах стратегії позитивної самопрезентації, оскільки більшість досліджень зазвичай розглядають засоби, що мають на меті негативно представити суперників.

У теоретичній частині, що була вміщена у перший розділ, ми розглянули яким чином мова впливає на свідомість та дії людей, дослідили сутність маніпуляції та її основні ознаки, здійснили екскурс в історію та проаналізували, як мистецтво риторики, яке полягає у переконанні, може бути використане для маніпуляції, розкрили поняття політичного дискурсу та навели його головні характеристики, а також розглянули у який спосіб реалізується маніпулятивний вплив у межах цього дискурсу, зокрема продемонстрували можливі класифікації засобів маніпулятивного впливу. На основі цього ми дійшли до наступного:

1. Мова – це інструмент влади, за допомогою якого політики здобувають прихильність, а потім здатні керувати масами, які, імпонуючи своїм обранцям, рідко піддають сумніву їхні слова та погоджуються з тим, що їм подобається чути.

2. Маніпуляція, що початково має декілька значень, у цій роботі розуміється, як прихований вплив однієї особи на іншу для досягнення певних цілей, часто всупереч інтересам тієї сторони, на яку впливають, і в якій створюється враження, що вона дійшла до певної думки самостійно. Маніпуляція може здійснюватися, як і для благородної мети, так і для корисливих цілей, як для покращення іміджу, так і для відвернення підтримки від супротивників, і зазвичай базується на емоціях – експлуатуються страхи, слабкості, сприйняття людиною самої себе, її ставлення до цінностей.

3. Риторика – давньогрецьке мистецтво переконливого мовлення, що включає у себе Етос, Пафос і Логос, може використовуватися в маніпулятивних цілях, що особливо стосується Пафосу, тобто апеляції до емоцій. Демагоги – яскраві приклади маніпуляторів при владі, які за допомогою риторики схилили людей до радикальних дій.

4. У цій роботі ми взяли за основу визначення О. Набоки для поняття політичного дискурсу. Політичний дискурс складається з різноманітних мовних актів у сфері політики і знаходиться під впливом суспільно-культурних факторів. Він охоплює такі характеристики, як інформативність, експресивність, загальнодоступність, езотеричність, певний ступінь стандартизованості, зосередженість на політичних темах, маніпулятивність, орієнтація на боротьбу за владу, множинність ідеологій та залежність від політичного режиму.

5. Реалізація маніпулятивного впливу у політичному дискурсі відбувається через стратегії, тактики і прийоми, хоча консенсус щодо точного визначення цих понять так і не був досягнутий. Ця робота спирається на класифікації таких науковців, як Т. ван Дейк, О. Дмитрук, Н. Деренчук та інших, які були наведені в межах розділу. Дві загальні стратегії Т. ван Дейка – стратегія позитивної самопрезентації та стратегія негативної презентації інших – складають основу нашого дослідження.

Практична частина нашого дослідження починається з другого розділу, який присвячений засобам маніпулятивного впливу, що використовуються у межах стратегії позитивної самопрезентації. За допомогою цих засобів політичні діячі схилиють громадськість на свій бік, завойовують їхню довіру, формують у аудиторії думку про перевагу свого політичного плану, при цьому намагаючись викликати емоційні реакції, оскільки у стані байдужості людина залишається індіферентною, незацікавленою, емоції ж сприяють залученості аудиторії. Вони часто активізуються саме при згадці ціннісних аспектів, тобто того, що входить у сферу важливого для людини, і навіть здатні затьмарити

процеси раціонального мислення. Загалом, нами були розглянуті наступні засоби:

1. Висловлення вдячності аудиторії, яке полягає у подяці громадянам, незалежно від того, кого вони підтримують, щоб здобути або підсилити прихильність, використовуючи бажання людини бути важливою і цінною. Окрім того, така особиста риса, як вдячність, цінується у суспільстві, тому її вияв покращує імідж. Зазвичай засіб реалізується через лексему «ευχαριστώ» (дякую), та прислівники і прикметники, які підвищують рівень щирості, наприклад «ευχαριστώ και πάλι **από καρδιάς**» (ще раз **від щирого серця** дякую), «θέλω να σας ευχαριστήσω **θερμά**» (я хочу **сердечно** подякувати вам), «**μεγάλο** ευχαριστώ» (**велике** спасибі).

2. Оперування фактами, що полягає у переліченні своїх здобутків (з опущенням помилок і недоліків) з частим використанням числівників і відсоткових значень (зادля підвищення достовірності), щоб створити у аудиторії враження, що політик/їїго партія є ефективними на своїх позиціях, заслуговують на довіру і діють, а не тільки ведуть розмови.

3. Інклюзивність, тобто ситуація, під час якої політичний діяч говорить про конкретні групи суспільства та речі, що входять у сферу їхніх інтересів (їхні проблеми та їх вирішення, покращення життя та діяльності), задля того, щоб здобути їхню прихильність і створити образ турботливого та інклюзивного лідера.

4. Апеляція до дітей, що є дієвим засобом маніпулятивного впливу, оскільки викликає сильну емоційну реакцію, що базується на інстинктах до захисту і піклування. Цей засіб підвищує шанси того, що аудиторія підтримає діяча, який висловлюється за ініціативи, спрямовані на благополуччя дітей, та виявляє турботу до них.

5. Використання ідентифікаційних формул, а саме особових та присвійних займенників «εμείς» (ми), «μας» (наш), та дієслів у формі першої особи множини, задля створення у аудиторії відчуття спільної ідентичності, яка

розділяє цілі та ідеї, а також для здобуття неявної згоди та спричинення тиску, що спонукає чинити відповідно до сформованої ідентичності.

6. Апеляція до національної ідентичності задля згуртування громадян навколо себе, що охоплює три складові. По-перше, активізацію почуття патріотизму за допомогою частого використання звеличувальних епітетів і метафор та «національно-зарядженої» лексики («Ελλάδα» (Греція), «ελληνικός λαός» (грецький народ), «ελληνισμός» (еллінізм), «πατρίδα» (батьківщина)). По-друге, апеляцію до історичної спадщини, а саме до конкретних історичних подій, постатей, пам'яток, щоб викликати гордість і створити наратив, який би пов'язував минуле з теперішнім та майбутнім, і був би прив'язаним до політичного діяча/його політики/партії. По-третє, апеляцію до символів і намагання створити асоціативні зв'язки між собою та цими символами, які наповнені цінностями та вкорінені у колективну свідомість аудиторії. Зокрема, у нашій роботі розглядалася апеляція до блакитного кольору як символу неба, моря, патріотизму, еллінізму. Він використовується для представлення партії «Нова Демократія», і її лідер, пан Міцотакіс, вирішив використати цей факт з огляду на культурне значення кольору. Постійно посилаючись на блакитний колір, що реалізується через лексеми «γαλάζιος», «μπλέ», «γαλανός», і використовуючи альянзи пов'язані з ним у своїй риториці, він прагне, щоб всі ті конотації, які має блакитний колір у грецькій культурі, асоціювалися з його партією і, власне, з ним самим.

7. Блискуча загальність, що полягає у використанні, а особливо нагромадженні понять, які є емоційно привабливими, однак не надають точної інформації і не поєднуються з конкретним планом дій (наприклад, «δημοκρατία» (демократія), «ανάπτυξη» (розвиток), «ισότητα» (рівність), «δικαιοσύνη» (справедливість), «αλλαγές» (зміни). У такий спосіб слова, що несуть позитивні значення, і інтерпретуються людиною відповідно до її бажань, вселяють у неї надію на їх здійснення в майбутньому і викликають позитивні емоційні реакції.

8. Посилання на авторитет задля надання заявам більшої ваги і достовірності, що експлуатує схильність людей довіряти тим, хто є більш компетентним у тому чи іншому питанні, а також використовує їхню повагу/благоговіння перед впливовими суб'єктами. На додаток, такий прийом зменшує відповідальність політичного діяча за свої слова.

9. Апеляція до аудиторії як носіїв цінностей, що полягає у використанні слів із універсально позитивними конотаціями, які політики прив'язують до слухачів (і паралельно до себе), експлуатуючи схильність людини співвідносити себе з чимось позитивним. Це створює неявний тиск на індивідів, змушуючи їх діяти запропонованим чином або розділяти певну думку, оскільки відхилення може призвести до уявної невідповідності характеристикам, які до них застосовує політик.

10. Побудова дружніх стосунків з аудиторією через використання політичним діячем таких звертань, як «φίλες καί φίλοι» (друзі), розкриття своїх почуттів, посилання на близькі та довірливі стосунки з громадянами для скорочення дистанції між ним і аудиторією та створення комфортної атмосфери.

11. Повтори, тобто повторення слова або фрази (що транслюють певну ідею), щоб зробити акцент на цих елементах, надати їм більшої ваги, що у результаті збільшує вірогідність їхнього запам'ятовування і сприйняття аудиторією.

12. Метафори, які, перевизначаючи поняття, програмують людину мислити запланованим чином. У межах стратегії позитивної самопрезентації політичні діячі стратегічно конструюють метафори, які висвітлюють їх самих, їхню політику, дії чи ідеї у вигідному світлі, пов'язують їх з розквітом, прогресом, надійністю. На окрему увагу заслуговують так звані мілітарні метафори, які зображують політика як рішучого лідера-борця, голосування як боротьбу/битву, а громадян як солдатів, які мають захистити певні цінності, що сприяє мобілізації аудиторії.

13. Представлення власних ідей як єдино можливих варіантів полягає у створенні враження, що запропоновані політиками рішення є єдиним виходом для досягнення бажаного результату, а їхня партія є єдиною, що може з цим впоратися. Характерним є використання лексем «μόνο» (тільки) і «μόνος» (єдиний).

14. Невербальні засоби маніпулятивного впливу використовуються через свою здатність транслювати емоції, які є «заразними». У межах стратегії позитивної самопрезентації політичні діячі можуть використовувати міміку, наприклад, посмішку – для створення доброзичливого образу, що притягує до себе, або серйозний вираз обличчя – щоб показати свої серйозні наміри, відповідальність. Також на озброєнні перебувають жести. Частим є використання стиснутої у кулак долоні, що є символом спільної боротьби, або вказівного пальця – для акценту на моментах, які хоче закріпити політик у свідомості аудиторії.

У третьому розділі ми зосередилися на засобах, які часто застосовуються у межах негативної презентації інших. Політичні діячі вдаються до цих засобів задля того, щоб підірвати довіру громадян до своїх супротивників, тим самим переманивши їх на свій бік, або ж щоб підтримувати упереджений негативний наратив, і не втратити своїх прихильників, які потенційно можуть зацікавитися іншими кандидатами. Головні емоції, до яких апелюють політичні діячі у рамках цієї стратегії – це страх, який іноді може змусити індивідуумів діяти нерационально, а також обурення певними ідеями/діями/бездіяльністю опонентів. Загалом, нами були проаналізовані наступні засоби:

1. Навішування ярликів – полягає у використанні негативної термінології стосовно опонентів/їхньої політики, що викликає у свідомості аудиторії негативні емоції, асоціації, та заважає неупередженому оцінюванню. Пан Ципрас прикріплює до свого головного опонента – пана Міцотакіса, такі ярлики, як «πρωθυπουργός-ηγεμόνας» (прем'єр-міністр-гегемон), «παντοδύναμη και ανεξέλεγκτη κυβέρνηση» (всемогутній і неконтрольований уряд), «καθεστώς»

(режим), що мають на меті викликати побоювання перед авторитарним правлінням. Зі свого боку пан Міцотакіс нарікає партію «СІРІЗА» «національним винятком» (εθνική εξαίρεση), апелюючи до того, що її політика є незрозумілою, такою, що не слугує національним інтересам країни.

2. Контрасти, тобто конструювання висловлювання у такий спосіб, щоб опоненти, що висвітлені у різко негативному світлі, протиставлялися стороні мовця, яка показана з позитивного, навіть ідеалізованого боку.

3. Прецедентні феномени, тобто імена, тексти, ситуації та висловлювання, що викликають негативні асоціації через закріплені за ними стереотипи як на національно-культурному, так і на глобальному рівні. У межах своїх промов пан Ципрас має тенденцію використовувати стосовно пана Міцотакіса і його партії одиниці, які несуть у собі асоціації, що пов'язані з урядуванням, яке жорстко порушує демократичні принципи, наприклад, «σχέδια του Μακιαβέλι» (плани Макіавеллі), «περίοδος του Εθνικού Διχασμού» (період Національного Розколу), «η ΕΡΕ της δεκαετίας του '50» («Національний Радикальний Союз» 1950-х років), «παρακράτος του «Μεγάλου Αδερφού» (глибинна держава «Старшого Брата»), «λογική «διαίρει και βασιλεύει» (логіка «розділяй і володарюй»).

4. Риторичні запитання, що зазвичай просякнуті обуренням/ звинуваченням і сформульовані у такий спосіб, щоб направляти реципієнта до заздальгідь визначеного висновку, який тільки підтверджує відповідь, яка може одразу ж надаватися спікером.

5. Метафори, які часто використовуються і у межах цієї стратегії, що позиціонують супротивника і його політику, як щось небезпечне і загрозливе, що призведе до негативних наслідків, або ж сприяє регресу.

6. Невербальні засоби комунікації, що являються важливим доповненням до вербальних повідомлень, слугують для акценту на негативних моментах (активне і різке розмахування руками, що транслює обурення), передають іронію/сарказм, скептичне або зверхнє ставлення (саркастична посмішка, знизування плечима, лапки).

Отже, у роботі були створені передумови для подальших наукових пошуків у аспекті дослідження засобів маніпулятивного впливу, що можуть полягати у дослідженні маніпулятивного впливу на матеріалі інших промов або інших джерел комунікації, у залученні до матеріалів дослідження промов інших політичних діячів, у розширенні часових рамок, у аналізі засобів комунікативних стратегій позитивної самопрезентації та негативної презентації інших за допомогою корпусної методики або із залученням психолінгвістичних методів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків : Клуб Сімейн. дозвілля, 2016. 256 с.
2. Будагян В. Поняття, структура та функції політичного дискурсу. 2018. С. 73–77.
3. Деренчук Н. Особливості формування маніпулятивної стратегії в українському політичному дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук. Серія "Філологія"*. 2016. № 38. С. 357–364.
4. Дмитрук О. В. Модифікація іллокутивної сили висловлювань як засіб маніпулювання свідомістю (на матеріалі текстів англomовних ЗМІ) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: Київ, 2006. 16 с.
5. Дядечко Л. А. Сучасні прецедентні тексти рекламного походження. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2012. №18. С. 50–61.
6. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 3: Кора–М / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, В. Г. Склярєнко, О. Б. Ткаченко; Укладачі: Р. В. Болдирєв, В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, О. С. Мельничук, Г. П. Півторак, А. Д. Пономарів, Н. С. Родзевич, В. Г. Склярєнко, І. А. Стоянов, А. М. Шамота. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка. 1989. 553 с.
7. Зайцева М. О. Засоби маніпулятивного впливу в сучасному політичному дискурсі (лінгвістичний аспект). *Лінгвістичні дослідження*. 2012. № 34. С. 101–104.
8. Ільченко О. А. Прецедентність як ознака текстів сучасної преси (на матеріалі метафоричних словосполучень). *Лінгвістичні дослідження*. 2012. № 34. С. 97–100.
9. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 14.12.2023).
10. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник. Київ: Книга. 2005. 528 с.

11. Крутько Т. В. Прецедентні феномени у текстах англомовної реклами (на матеріалі банерної реклами). *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. 2011. № 33. С. 190–197.
12. Левко О. В. Прецедентні одиниці як засоби маніпуляції в українському релігійному медіадискурсі: психолінгвістичний вимір. *Psycholinguistics*. 2020. № 28 (2). С. 99–127.
13. Макіавеллі Н. Державець. Історія Флоренції / пер. з італ. Г. Фурса, Є. Тарнавський. Харків : Фоліо, 2021. 604 с.
14. Маріна О. В. Мовленнева маніпуляція в американському політичному дискурсі лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2014. № 38. С. 116–120.
15. Марчук Л. М. Прецедентні тексти в сфері суспільно-політичного дискурсу (на матеріалі газет «Голос України» та «Високий замок»). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. № 40. С. 135–137.
16. Набока О. Політичний дискурс Джо Байдена та Бориса Джонсона крізь призму лінгвопоетики. *Львівський філологічний часопис*. 2022. № 11. С. 146–153. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2427> (дата звернення: 14.12.2023).
17. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР : станом на 2 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text> (дата звернення: 14.12.2023).
18. Рудик І. М., Муратова І. С.. Мовні знаки як інструменти маніпуляції й вербальної агресії в політичному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету. Серія: Філологічні науки*. 2008. № 40. С. 186-189.
19. Сахарук І. В. Маніпулятивна функція прецедентних феноменів у текстах українських друкованих ЗМІ. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні наук*. 2013. № 7(260). С. 129–136.

20. Словник української мови online. Томи 1-13 (А-ПОКІРНО). URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=49646&page=1567> (дата звернення: 14.12.2023).
21. Abioye O. T. Typology of Rhetorical Questions as a Stylistic Device in Writing. *The International Journal of Language, Society and Culture*. 2009. № 29. P. 1-7
22. ACTION 24 TV. Εκλογές 2023: Η ομιλία του Κυριάκου Μητσοτάκη στον κόσμο μετά τη μεγάλη νίκη του | ACTION 24, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2DnYKWnvZFc> (дата звернення: 14.12.2023).
23. Aristotle. *The Art of Retic* / trans. by W. R. Roberts: Megaphone eBooks. 2008. 246 p.
24. Bachem R. *Einführung in die Analyse politischer Texte*. Munchen: Oldenbourg, 1979. 186 p.
25. Bastiaansen J. A. C. J., Thioux M., Keysers C. Evidence for mirror systems in emotions. *Philosophical Transactions of the Royal Society B-Biological Sciences*, 2009. № 364, P. 2391–2404.
26. Beard A. *The Language of Politics*. Florence, KY, USA: Routledge, 2000. 121 p.
27. Bramley N. R. *Pronouns of politics: The use of pronouns in the construction of 'self' and 'other' in political interviews*. Ph.D. thesis. Australia National University. 2001. URL: <https://digitalcollections.anu.edu.au/bitstream/1885/46225/6/02whole.pdf> (date of access: 14.12.2023).
28. Bull, P., Fetzer, A. Who are we and who are you? The strategic use of forms of address in political interviews. *Text Talk*. 2006. № 26(1). P. 3–37.
29. Carbonara S. *Getting Your Way: Good Old Fashioned Manipulation*. 2019. URL: <https://leadtoengage.com/2019/10/getting-your-way-good-old-fashioned-manipulation/> (date of access: 14.12.2023).
30. Charteris-Black J. *Politicians and rhetoric: the persuasive power of metaphor*, Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 2005. 239 p.

31. Churchill W. Blood, toil, tears and sweat. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/blood-toil-tears-sweat/> (date of access: 14.12.2023).
32. Churchill W. Their finest hour. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/their-finest-hour/> (date of access: 14.12.2023).
33. Churchill W. We shall fight on the beaches. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/we-shall-fight-on-the-beaches/> (date of access: 14.12.2023).
34. De Saussure L. Manipulation and Cognitive Pragmatics: Preliminary Hypotheses. In de Saussure Louis & Peter Schulz (Eds), *Manipulation and Ideologies in the Twentieth Century: Discourse, Language, Mind*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2005. P. 113-146.
35. Dubey M. Political labelling: An important dimension we miss. 2021. URL: <https://www.deccanherald.com/opinion/political-labelling-an-important-dimension-we-miss-950800.html> (date of access: 14.12.2023).
36. Gaines J. What Is Emotional Contagion Theory? (Definition & Examples). 2021. URL: <https://positivepsychology.com/emotional-contagion/> (date of access: 14.12.2023).
37. Goatly A. *Washing the Brain. Metaphor and Hidden Ideology*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2007. 431 p.
38. Green N. Struggle, solidarity, power: the history of the iconic raised fist. 2021. URL: <https://www.nicolagreen.com/blog/struggle-solidarity-power-the-history-of-the-iconic-raised-fist> (date of access: 14.12.2023).
39. Hegemon. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hegemon> (date of access: 14.12.2023).
40. Jackendoff R. *Semantics and Cognition*, Cambridge: MIT Press, 1983. 283 p.

41. Johnstone B. Repetition in discourse: Interdisciplinary perspectives. Norwood, NJ: Ablex, 1994. P. 155-171.
42. Jones K. S. Propaganda techniques part one: Glittering Generalities – language and the New Word Order. 2015. URL: <https://politicsandinsights.org/2015/06/21/part-1-propaganda-the-new-word-order/> (date of access: 14.12.2023).
43. Kövecses Z., Metaphor. A Practical Introduction. New York: Oxford University Press, 2002. 285 p.
44. Lakoff G. P. Don't Think of an Elephant: Know Your Values and Frame the Debate. Vermont: Chelsea Green Publishing, 2004. 124 p.
45. Lasswell H. D. The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*, Vol. 21, No. 3. 1927. P. 627-631.
46. Lippmann W. Public Opinion. New York: Harcourt, Brace & Co., 1922. 427 p.
47. Manipulation. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/manipulation> (date of access: 14.12.2023).
48. Manipulation. URL: <http://www.greiner1.at/brg/pages/Index%20Psycho/manipulation.html> (date of access: 14.12.2023).
49. Martin G. «Air quotes». The Phrase Finder. 2008. URL: <https://www.phrases.org.uk/meanings/air-quotes.html> (date of access: 14.12.2023).
50. Maslow A. Motivation and personality. New York: Harper, 1954. 411 p.
51. Milgram S. Obedience to Authority; An Experimental View. HarperCollins, 2009. 256 p.
52. Molek-Kozakowska K. Labeling and Mislabeling in American Political Discourse: A Survey Based on Insights of Independent Media Monitors. *Perspectives in Politics and Discourse*. John Benjamins, 2009. P. 83-96
53. Nikolopoulou K. False Dilemma Fallacy | Examples & Definition. 2023. URL: <https://www.scribbr.com/fallacies/false-dilemma-fallacy/> (date of access: 14.12.2023).

54. Nordquist R. Appeal to Authority Is a Logical Fallacy. 2019. URL: <https://www.thoughtco.com/appeal-to-authority-logical-fallacy-1689120> (date of access: 14.12.2023).
55. OneTV. Πανηγυρισμοί για τη νίκη Μητσοτάκη έξω από την Πειραιώς, 2019. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uxVjqXsOZdY> (дата звернення: 08.12.2023).
56. Parapligikos1968. Υπομονή - Αλίκη Βουγιουκλάκη & Δημήτρης Παπαμιχαήλ (Τραγούδια Κινηματογράφου), 2013. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=35QX2Z14hU4> (дата звернення: 08.12.2023).
57. Pennycook A. The politics of pronouns. *ELT Journal*, 1994. № 48(2), P. 173–178.
58. Plato. *Lysis. Symposium. Gorgias* / trans. by W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library 166. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925. 539 p.
59. Raymond G. A. Demagogues and Democracy. 2019. URL: <https://www.boisestate.edu/bluereview/demagogues-and-democracy/> (date of access: 14.12.2023).
60. Reynolds D. W. Repetition in non-native speaker writing. *SSLA*, 1995. № 17. P. 185–209.
61. Rohde H. Rhetorical Questions as Redundant Interrogatives, *San Diego Linguistics Papers* 2. San Diego, CA: Department of Linguistics, 2006. P. 134-168.
62. Stanley J. *How Propaganda Works*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2015. 353 p.
63. Thalassinou M. White & Blue: The Iconic Colors of the Greek Islands. 2022. URL: <https://greeking.me/blog/greek-culture/white-blue-greek-colors> (date of access: 14.12.2023).
64. The best Noam Chomsky Quotes. URL: <https://followingfulfillment.com/noam-chomsky-quotes/> (date of access: 14.12.2023).
65. Van Dijk, T. A. Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 2006. № 17 (3). P. 359-383.

66. Van Dijk, T. A. What is political discourse analysis? *Jan Blommaert & Chris Bulcaen (Eds.), Political linguistics*. Amsterdam: Benjamins, 1998. P. 11-52.
67. Wood, A., Rychlowska, M., Korb, S., & Niedenthal, P. Fashioning the face: Sensorimotor simulation contributes to facial expression recognition. *Trends in Cognitive Science*. 2016. № 20(3), P. 227–240.
68. Płodowski T. Komunikacja polityczna w amerykańskich kampaniach wyborczych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. 288 s.
69. Αλέξης Τσίπρας I Alexis Tsipras. Ομιλία στην έναρξη των εργασιών της Κεντρικής Επιτροπής του ΣΥΡΙΖΑ - ΠΣ, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LPfMjc0XYgs> (дата звернення: 14.12.2023).
70. Αλέξης Τσίπρας I Alexis Tsipras. Ομιλία στην πλατεία Συντάγματος, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5UFto3kBKuw> (дата звернення: 14.12.2023).
71. Δέσποινα Κ. Μηχανισμοί χειραγώγησης του πολιτικού υποκειμένου η περίπτωση της Ελλάδας: 2007 έως 2019. Θεσσαλονίκη, 2019. 75 σ.
72. Δήλωση του Προέδρου της Ν.Δ. κ. Κ. Μητσοτάκη για το αποτέλεσμα των εθνικών εκλογών. URL: <https://nd.gr/dilosi-toy-proedroy-tis-nd-k-k-mitsotaki-gia-apotelesma-ton-ethnikon-eklogon> (дата звернення: 14.12.2023).
73. Δημούδη Μ. Η χρήση του φόβου ως εργαλείου πολιτικής κυριαρχίας. Η περίπτωση της Ελλάδας 2010-2015. Θεσσαλονίκη, 2015. 152 σ.
74. Κυρ.Μητσοτάκης: «Η χώρα να οδηγηθεί σε εθνικές εκλογές το συντομότερο δυνατόν». *euronews*. URL: <https://gr.euronews.com/2019/05/26/kyriakos-mitsotakis-diloseis-meta-to-apotelesma-xwra-ethnikes-ekloges-syntomotero-dynaton> (дата звернення: 14.12.2023).
75. Λεξικό Τριανταφυλλίδη. Θεσσαλονίκη : Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 1998. URL: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=καθεστώς&dq= (date of access: 14.12.2023).

76. Νέα Δημοκρατία. Ομιλία Κυριάκου Μητσοτάκη στη Θεσσαλονίκη, 2023. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=z_ZJcsWwkbQ (дата звернення: 14.12.2023).

77. Ομιλία του Προέδρου της Νέας Δημοκρατίας Κυριάκου Μητσοτάκη στη Θεσσαλονίκη. URL: <https://nd.gr/omilia-toy-proedroy-tis-neas-dimokratias-kyriakou-mitsotaki-sti-thessaloniki> (дата звернення: 14.12.2023).

78. Ομιλία του προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική Συμμαχία, Αλέξη Τσίπρα, στην Αθήνα. URL: <https://ysterografa.gr/tsipras-dikaio-proodeutiko-kai-realistiko-to-programma-toy-syriza/> (дата звернення: 14.12.2023).

79. Ομιλία του Πρωθυπουργού και Προέδρου της Νέας Δημοκρατίας Κυριάκου Μητσοτάκη στη Λαμία. URL: <https://nd.gr/omilia-toy-prothyrouyrgoy-kai-proedroy-tis-neas-dimokratias-kyriakou-mitsotaki-sti-lamia> (дата звернення: 14.12.2023).

80. Πολυμέρου Δ. Τι συμβολίζει η ελληνική σημαία; 2021. URL: <https://grtraveller.gr/ti-symvolizei-i-elliniki-simaia-2/> (дата звернення: 14.12.2023).

81. Τσίπρας στην Κ.Ε. του ΣΥΡΙΖΑ: Οδυνηρό σοκ το αποτέλεσμα, η ευθύνη είναι πρωτίστως δική μου. URL: <https://www.ertnews.gr/frontpage/tsipras-stin-k-e-tou-syriza-odyniro-sok-to-apotelesma-i-eythyni-einai-protistos-diki-mou/?amp> (дата звернення: 14.12.2023).